

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΙΡΗΝΗΣ Ι. ΚΑΣΙΩΤΗ
Α.Μ. 0907Μ007

Επιβλέπων: Καθηγητής Β. Δούβλης

ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

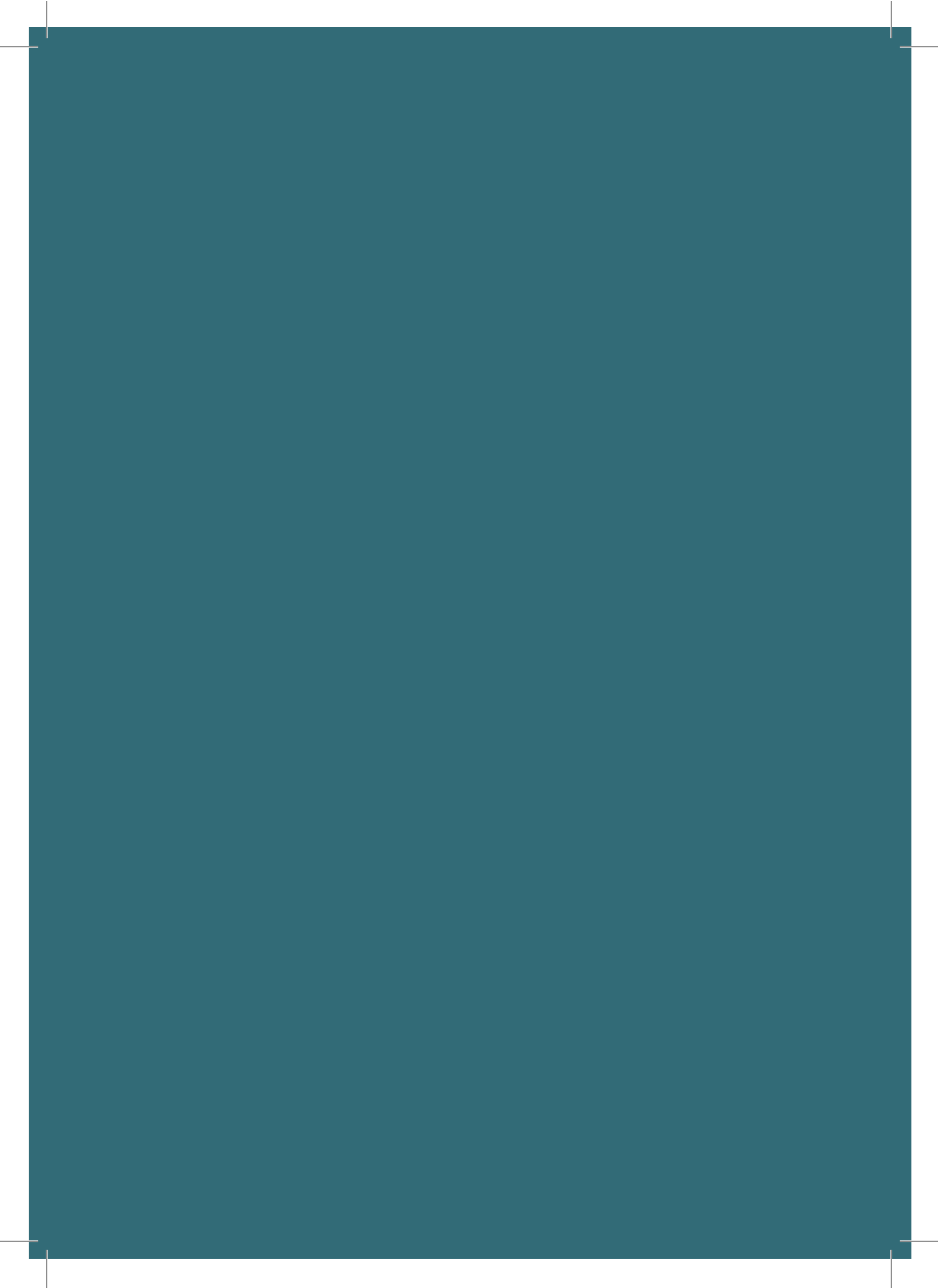
ΑΝΩΜΑΛΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΙΡΗΝΗΣ Ι. ΚΑΣΙΩΤΗ
Α.Μ. 0907Μ007

Επιβλέπων: Καθηγητής Β. Δούβλης

ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ABSTRACT	I
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	1
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	3
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	5
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ	
1.1. Έννοια.....	8
1.2. Μορφές.....	10
1.2.1. Σύμβαση βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης (guarantie commitment).....	10
1.2.2. Κράτηση υπό προειδοποίηση ή κράτηση allotment.....	13
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	
2.1. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μερών.....	18
2.2. Η τριπρόσωπη σχέση μεταξύ ξενοδόχου-τουριστικού πρακτορείου-πελάτη.....	20
2.2.1. Σχέσεις ξενοδόχου-τουριστικού πράκτορα (ξενοδοχειακή σύμβαση).....	20
2.2.2. Σχέσεις τουριστικού πράκτορα-καταναλωτών/πελατών (ταξιδιωτική σύμβαση).....	23
2.2.3. Σχέσεις ξενοδόχου-πελάτη/ υποστηριζόμενες απόψεις.....	31
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ	
3.1. Άρθρο 25 ΑΚ.....	37
3.2. Άρθρο 4 της Σύμβασης της Ρώμης 1980– Άρθρο 4 του Κανονισμού «Ρώμη Ι».....	40
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄: ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ	
4.1. Άρθρο 16 της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968.....	48
4.2. Άρθρο 22 του Κανονισμού 44/2001.....	52
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄: ΑΝΩΜΑΛΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ	
5.1. Βασικά αίτια.....	56
5.2. Υπαναχώρηση - καταγγελία των συμβαλλομένων μερών και συνέπειες.....	59
5.3. Αφερεγγυότητα ή πτώχευση των συμβαλλομένων.....	63

5.4. Ασφαλιστική κάλυψη της αφερεγγυότητας των τουριστικών πρακτόρων.....	65
5.5. Ακυρώσεις και αποζημίωση.....	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

6.1. Σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης (time sharing).....	71
6.2. Περιεκτική τουριστική σύμβαση (all inclusive).....	80
Συμπεράσματα.....	84

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	86
B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	91

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	92
-----------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	97
-------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	103
--------------------------	------------

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	109
----------------------------------	------------

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αδημ.	Αδημοσίευτη
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Απόφ.	Απόφαση
άρθρ.	άρθρο
αριθμ.	αριθμός
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας
art.	article
Βλ. ή βλ.	Βλέπε
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
γνμδ	γνωμοδότηση
ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
CAA	Civil Aviation Authority
c.c.	code civil
Col.L.Rev.	Columbia Law Review
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (περιοδικό)
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΞ	Διεθνής Ένωση Ξενοδόχων
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕιρΜυκ	Ειρηνοδικείο Μυκόνου
ΕιρΠειρ	Ειρηνοδικείο Πειραιώς
ΕΙΥ	Economist Intelligence Unit
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΕΝΑΥΔ	Επιθεώρηση Ναυτικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
επ	επόμενα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
Επ.Επετ.Αρμ.	Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλος
ΕΡΝΟΜΑΚ	Ερμηνεία Νομολογία Αστικού Κώδικα
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΔωδ	Εφετείο Δωδεκανήσου
ΕφΘεσ	Εφετείο Θεσσαλονίκης
GIT	Group Inclusive Tour
ημερ.	ημερομηνία
ΙΕπιθΔικ	Ιόνιος Επιθεώρηση Δικαίου (περιοδικό)
IHA	International Hotel Association

ΙΤΕΠ	Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
κλπ	και λοιπά
κ.ά	και άλλα
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
λ.χ.	λόγου χάρη
L.G.D.J.	Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence
ΜΠρΒολ	Μονομελές Πρωτοδικείο Βόλου
ΜΠρΘεσ	Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΜΠρΚω	Μονομελές Πρωτοδικείο Κω
ΜΠρΡοδ	Μονομελές Πρωτοδικείο Ρόδου
ν.	νόμος
NoB	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
Ολ.	Ολομέλεια
παρ.	παράγραφος
Παρατ.	Παρατηρήσεις
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
περ.	περίπτωση
ΠειρN	Πειραϊκή Νομολογία (περιοδικό)
ΠΟΕΤΠ	Παγκόσμια Ομοσπονδία Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων
ΠΠρΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠΠρΘεσ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
π.χ.	Παραδείγματος χάρη
R.C.I.	Resort Condominiums International
Riv.dir.int.priv.proc.	Rivista di diritto internazionale privato et processuale (περιοδικό)
R.D.C.E.	Revue trimestrielle de droit commercial et économique (περιοδικό)
ΣΕΤΕ	Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
Συλλ.	Συλλογή
Συμβρ	Σύμβαση Βρυξελλών
συνδ.	συνδυασμός
τ.	τόμος
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
υπ'αριθμ.	υπ' αριθμόν
υπόθ.	υπόθεση
υποσ. ή υποσημ.	υποσημείωση
UFTAA	Universal Federation of Travel Agents' Associations
Vol.	Volume
WTO	World Tourism Organization
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (περιοδικό)

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Ο τουρισμός αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παροχής υπηρεσιών παγκοσμίως¹. Μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα η οποία τα τελευταία χρόνια κατέχει κυρίαρχη θέση και στην ελληνική οικονομία. Ξεκινώντας με λιγότερες από 2 εκατομμύρια αφίξεις το 1970, τρεις δεκαετίες αργότερα περισσότερα από 12 εκατομμύρια αλλοδαποί περνούν ετησίως τα σύνορα της χώρας, στη συντριπτική τους πλειοψηφία για τουρισμό. Οι εισπράξεις από την παροχή πάσης φύσεως υπηρεσιών σε αυτούς τους επισκέπτες έφτασαν το 2005 τα 11 δισεκατομμύρια ευρώ ή περίπου το 6% του ΑΕΠ². Από την μία πλευρά αφορά τη μετακίνηση των ανθρώπων από τον τόπο τους, κατά κύριο λόγο για αναψυχή, ανάπαυση ή πνευματική καλλιέργεια και από την άλλη αναφέρεται στην προσπάθεια μιας χώρας να προσελκύσει, να υποδεχθεί, αλλά και να συγκρατήσει τα άτομα αυτά που μετακινούνται από τον τόπο κατοικίας τους για τον παραπάνω σκοπό. Το σύνολο των σχέσεων και των φαινομένων που συνδέονται με τα ταξίδια και τη διαμονή των προσώπων που ταξιδεύουν, χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα, καθώς οι έννομες σχέσεις που διαμορφώνονται μέσα στο πλαίσιο αυτό διαρκώς εξελίσσονται και χρήζουν ειδικότερης αντιμετώπισης. Η ραγδαία δηλαδή ανάπτυξη του τουρισμού και ιδιαίτερα του οργανωμένου μαζικού τουρισμού έχει προκαλέσει αναπόφευκτες συνέπειες στις οικονομικές και νομικές σχέσεις των παραγόντων, που εμπλέκονται στη διαμόρφωση των συναλλακτικών σχέσεων του πελάτη-τουρίστα με το γραφείο-πράκτορα και μέσω αυτού ή και χωρίς τη μεσολάβηση του τελευταίου, με το ξενοδόχο. Ενώ όμως η παροχή υπηρεσιών στον τομέα αυτό βελτιώνεται σημαντικά χρόνο με το χρόνο, αφενός οι νομικοί που ασχολούνται συστηματικά με τα αυξανόμενα προβλήματα του τουρισμού είναι λίγοι και, συνήθως, χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις και αφετέρου η έλλειψη προστατευτικών

1. Η εντεινόμενη παγκοσμιοποίηση δεν έχει αυξήσει δραματικά μόνο τις διασυνοριακές κινήσεις αγαθών και κεφαλαίων, αλλά και τις μετακινήσεις ανθρώπων, είτε αυτοί ταξιδεύουν για λόγους επαγγελματικούς, είτε αναψυχής. Το 2005 οι διεθνείς αφίξεις έφτασαν τον αριθμό ρεκόρ των 681,5 εκατομμυρίων, έπειτα από μια συνεχή άνοδο 21 ετών, με εξαίρεση το 2001 (τρομοκρατικές επιθέσεις 11/9) και το 1998 (Ασιατική κρίση του 1997 και Ρωσική κρίση). Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει ότι έως το 2020 οι διεθνείς αφίξεις θα ξεπεράσουν το 1,5 δισεκατομμύρια. *Σαμπανιώτης*, Ο ελληνικός τουρισμός στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού, Eurobank Research Οικονομία και αγορές, τεύχος 8, 25.10.2006, 2. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά από την ιστοσελίδα: <http://www.eurobank.gr/research>.

2. *Παυλόπουλος*, Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα, ΙΤΕΠ, τεύχος 9, 1999, 7.

ρυθμίσεων και η πληθώρα νομοθετημάτων που χαρακτηρίζουν την τουριστική νομοθεσία, δεν μπορούν να συμβαδίσουν με τις τρέχουσες εξελίξεις.

Το πρόβλημα της έλλειψης μιας σύγχρονης, ειδικής και εμπεριστατωμένης νομικής ρύθμισης παρουσιάζεται έντονα στην ξενοδοχειακή σύμβαση (hotel contract), της οποίας η σπουδαιότητα είναι μεγάλη, αφού η χώρα μας είναι κυρίως χώρα υποδοχής τουριστών. Πρόκειται για τη σύμβαση με την οποία συμφωνείται μεταξύ ξενοδόχου και διοργανωτή ταξιδίων ή πράκτορα η παραχώρηση κλινών και η παροχή λοιπών ξενοδοχειακών υπηρεσιών εκ μέρους του ξενοδόχου σε συγκεκριμένο ή προσδιορισμένο κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο, αριθμό πελατών του διοργανωτή ταξιδίων κατά τη διάρκεια μιας ή περισσοτέρων τουριστικών περιόδων. Συνέπεια αυτής της έλλειψης προστατευτικών ρυθμίσεων, καθώς και του αποδυναμωμένου από κανόνες αναγκαστικού δικαίου ημεδαπού νομοθετικού πλαισίου, είναι η ανώμαλη εξέλιξη της ξενοδοχειακής σύμβασης, η οποία αποτελεί και το κυρίως αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο κρίθηκε σκόπιμη η ανάλυση της έννοιας της ξενοδοχειακής σύμβασης, καθώς και των δύο κυριότερων μορφών της. Ερευνάται τόσο η νομική φύση τους, όσο και το ρυθμιστικό τους πλαίσιο όπως αυτό διαμορφώνεται μέσα από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, της απόφασης υπ' αριθμ. 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ περί του Κανονισμού των σχέσεων των ξενοδόχων και πελατών αυτών, καθώς και των διεθνών συμφωνιών των εθνικών ενώσεων ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων που κωδικοποιούν τα συναλλακτικά ήθη και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στις μεταξύ τους σχέσεις.

Εν συνεχεία το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που δημιουργούνται με τη σύναψη της ξενοδοχειακής σύμβασης. Η ανάπτυξη της τριπρόσωπης σχέσης μεταξύ ξενοδόχου-τουριστικού πρακτορείου-πελάτη καθίσταται αναγκαία προκειμένου να γίνει κατανοητός ο ρόλος του καθενός και οι επιμέρους σχέσεις τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο και τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται το εφαρμοστέο δίκαιο και το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία αντίστοιχα. Οι έννομες σχέσεις οι οποίες εξελίσσονται στα πλαίσια μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης, που κατά κανόνα φιλοξενεί αλλοδαπούς επισκέπτες της χώρας μας, όπως π.χ η ξενοδοχειακή σύμβαση ανάμεσα στον ξενοδόχο και σε έναν αλλοδαπό διοργανωτή ταξιδίων, δεν υπάγονται αναγκαία στο ημεδαπό δίκαιο. Το ενυπάρχον στοιχείο αλλοδαπότητας δημιουργεί πρόσθετες περιπλοκές και θέτει βασικά ερωτήματα, όπως αυτό του εφαρμοστέου δικαίου και της διεθνούς δικαιοδοσίας.

Στο πλαίσιο του πέμπτου κεφαλαίου αναλύονται αρχικά τα βασικά αίτια της ανώμαλης εξέλιξης της ξενοδοχειακής σύμβασης. Περαιτέρω αναπτύσσονται ως συνέπειες αυτής της ανώμαλης εξέλιξης η υπαναχώρη-καταγγελία των συμβαλλομένων μερών, η αποζημίωση, καθώς και η αφερεγγυότητα ή πτώχευση των συμβαλλομένων.

Τέλος το έκτο κεφάλαιο πραγματεύεται δύο σημαντικά ειδικότερα νομικά ζητήματα. Το πρώτο είναι η σύμβαση της χρονομεριστικής μίσθωσης (time sharing), όπως αυτή ρυθμίζεται μέσα από την Οδηγία 94/47/ΕΚ η οποία προσαρμόστηκε στο ελληνικό δίκαιο με τα π.δ. 182/1999 και 293/2001, καθώς και από την Οδηγία 2008/122/ΕΚ, η οποία δεν έχει μεταφερθεί ακόμη στο εθνικό μας δίκαιο. Το δεύτερο είναι η περιεκτική τουριστική σύμβαση (all inclusive). Εξετάζονται οι λόγοι απήχησης του φαινομένου αυτού, καθώς και οι συνέπειες που αφορούν κατά κύριο λόγο τις ξενοδοχειακές μονάδες και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται γύρω από την τουριστική οικονομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ

1.1. ΈΝΝΟΙΑ

Η τουριστική βιομηχανία συνιστά αδιαμφισβήτητα έναν από τους σημαντικότερους τομείς της ελληνικής οικονομικής ζωής³. Μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παροχής υπηρεσιών, που ενώ διαρκώς βελτιώνεται σημαντικά, τόσο στην αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, όσο και στην προβολή, διαφήμιση και άμεση ανάπτυξη της τουριστικής εικόνας της χώρας μας στο πεδίο του διαδικτύου, ωστόσο χαρακτηρίζεται από ανυπαρξία κωδικοποίησης, πληθώρα νομοθετημάτων, καθώς και έλλειψη προστατευτικών ρυθμίσεων. Η ανάγκη νομοθετικής επίλυσης των προβλημάτων που δημιουργούνται από τη μη ομαλή εξέλιξη της παροχής τουριστικών εν γένει υπηρεσιών, καθίσταται ολοένα πιο έντονη, καθώς οι έννομες σχέσεις οι οποίες διαμορφώνονται στα πλαίσια μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης, εξελίσσονται διαρκώς.

Την έλλειψη νομοθετικού σχεδιασμού μπορεί να διαπιστώσει κανείς στην πιο σημαντική ιδιωτική σύμβαση, την ξενοδοχειακή σύμβαση⁴ (Hotel contract⁵). Με την σύμβαση αυτή, συμφωνείται μεταξύ ξενοδόχου και διοργανωτή ταξιδίων (tour operator) ή πράκτορα (travel agent)⁶, η παραχώρηση κλινών και η παροχή λοιπών ξενοδοχειακών υπηρεσιών⁷ εκ μέρους του ξενοδόχου σε συγκεκριμένο ή προσδιορισμένο κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο, αριθμό πελατών του διοργανωτή ταξιδίων ή πράκτορα, κατά τη διάρκεια μιας ή περισσότερων

3. Χαρακτηριστικό της σπουδαιότητας των τουριστικών εισπράξεων για την ελληνική οικονομία, είναι ότι η Ελλάδα πλήρωσε για εισαγωγές πετρελαίου το 2005 το 4.9% του ΑΕΠ, ενώ οι εισπράξεις από τις τουριστικές υπηρεσίες έφτασαν το 6% ή 11 δισεκατομμύρια. *Σαμπανιώτης* (2006), 5.

4. *Ψυχομάνης*, Τουριστικό Δίκαιο, 2003, 16.

5. Ο όρος χρησιμοποιείται στην διεθνή συμβατική πρακτική, σύμφωνα με το άρ. 1 του Κώδικα Συμπεριφοράς που διέπει τις σχέσεις μεταξύ διοργανωτών-ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων στην Ε.Ε., που υπογράφηκε μεταξύ HOTREC (Συνομοσπονδίας των Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων, Εστιατορίων, Καφέ και Συναφών Επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο) και ECTAA (Συνδέσμου των Εθνικών Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων και Διοργανωτών Ταξιδίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση) στις Βρυξέλλες την 10.1.1996. Για το κείμενο του Κώδικα Συμπεριφοράς βλ: *Κουτσουράδης*, Βασική Τουριστική Νομοθεσία, 2000, 108 επ.

6. Ο πράκτορας συνήθως αποτελεί ουσιαστικά απλό μεσάζοντα και δεν συνάπτει συμβόλαια για λογαριασμό του. Αντίθετα, ο διοργανωτής ταξιδίων προχωρεί πολύ περισσότερο από την απλή μεσολάβηση, διαμορφώνει πακέτα ταξιδιωτικά με χαμηλό κόστος και ενεργεί για τον εαυτό του. Για τη διάκριση των δύο κατηγοριών βλ. και Halsbury's , Laws of England, 2005⁴, Vol. 41, 570, υποσημ. 1 και 2.

7. Άρθρο 2 ν. 2160/1993.

τουριστικών περιόδων.⁸ Δηλαδή, ο ξενοδόχος αναλαμβάνει την υποχρέωση έναντι του αντισυμβαλλομένου του διοργανωτή ταξιδιών ή πράκτορα, να παράσχει ξενοδοχειακές υπηρεσίες σε πελάτες του τελευταίου, οι οποίοι είναι άγνωστοι ακόμη και για τα δύο μέρη, κατά την σύναψη της σύμβασης. Πρόκειται, λοιπόν, για μια ενοχική, αμφοτεροβαρή και διαρκή σύμβαση, που χαρακτηρίζεται ως “χονδρική” μίσθωση. Η ξενοδοχειακή σύμβαση διακρίνεται τόσο από τη σύμβαση ξενίας⁹, που συνάπτεται μεταξύ ξενοδόχου και πελάτη, όσο και από την ταξιδιωτική σύμβαση¹⁰, που συνάπτουν ο ταξιδιωτικός πράκτορας και ο πελάτης του.

Ξενοδοχειακή σύμβαση, αποτελεί και η μίσθωση όλων των κλινών ενός ξενοδοχείου από διοργανωτή ταξιδιών, αφού και στην περίπτωση αυτή ο ξενοδόχος προσφέρει στους πελάτες του διοργανωτή τις υπηρεσίες του. Αν, όμως, ο ξενοδόχος μισθώσει την επιχείρησή του, τότε δεν θα ισχύει το ίδιο. Και τούτο γιατί στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για μίσθωση ξενοδοχείου ως οργανωμένη επιχείρηση η οποία σύμφωνα με τη νομολογία αποτελεί μίσθωση προσοδοφόρου αντικειμένου¹¹ και διέπεται τόσο από τις σχετικές διατάξεις της αστικής νομοθεσίας, όσο και από τις ειδικές προστατευτικές περί εμπορικών-επαγγελματικών μισθώσεων¹².

Όσον αφορά τη νομική της φύση, σε θεωρητικό και νομολογιακό επίπεδο, γίνεται δεκτό, ότι πρόκειται για μικτή σύμβαση, προεχόντως μισθωτικού χαρακτήρα¹³, αλλά και με στοιχεία πώλησης, παρακαταθήκης και προμήθειας. Τούτο έχει σαν αποτέλεσμα να εφαρμόζονται κατ’ αρχάς οι διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος, σύμφωνα με τη θεωρία της απορρόφησης¹⁴, χωρίς όμως να αποκλείεται και η εφαρμογή των ειδικών διατάξεων του Κανονισμού¹⁵

8.Κουτσουράδης, Ξενοδοχειακή σύμβαση (Hotel Contract): Εφαρμοστέοι κανόνες και ζητήματα κύρους. Προβληματισμοί και οδοιπορικό στη νομολογία μας, ΙΕΠΙΘΔΙΚ 2001, 15• Ο ίδιος, Η Ξενοδοχειακή Σύμβαση, χαρακτηριστικά νομικά προβλήματα, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 26• *Ευθυμιάτου-Πουλάκου*, Τουριστικό Δίκαιο, 2009⁴, 105.
9.Κουτσουράδης, Τουρισμός και ιδιωτικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1998, 604.

10.Ψυχομάνης (2003), 11 επ.

11.ΑΠ 1281/1979, ΝοΒ 1980, 727 επ.• ΕφΑθ 8319/1981, 477 επ.• ΕφΔωδ 115/1987 Αρμ 1988, 653 επ.• ΑΠ 699/1992, ΕλλΔνη 1082• ΑΠ 442/2000, ΝοΒ 2001, 830 επ.

12.Κουτσουράδης ΙΕΠΙΘΔΙΚ 2001, 15 επ• *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 105.

13.Κουτσουράδης, Δικονομικά και ουσιαστικά προβλήματα της ξενοδοχειακής σύμβασης, Ταυτόχρονα σχολιασμός της ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 42.

14.ΜΠρΚω 100/1986 (αδημ.), ΜΠρΚω 517/1996 (αδημ.).

15.Απόφαση υπ’ αριθ. 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ “Περί κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών” σε συνδυασμό με το άρθρο 8 ν.1652/1986, που της προσέδωσε ισχύ νόμου. Για το κείμενο της Απόφασης βλ: *Μοσχόπουλος/Κώτσιος/Πολίτη-Λυμπεροπούλου*, Νομοθεσία Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, 2009, 738 επ.

ξενοδόχων και πελατών τους¹⁶, όταν ειδικότερα πρόκειται για τη σύμβαση που έχει τα χαρακτηριστικά του allotment¹⁷. Το βασικό πρόβλημα των μικτών συμβάσεων είναι, ποιοι κανόνες θα εφαρμοσθούν. Κατά τη θεωρία της απορρόφησης (ή αφομοίωσης) πρέπει να αναζητηθεί, βάσει κατ' αρχήν υποκειμενικών κριτηρίων (βούληση των μερών) ή, σε περίπτωση αμφιβολίας, αντικειμενικών (οικονομική σπουδαιότητα παροχών κλπ), ποια είναι η κύρια παροχή. Η σύμβαση που διέπει αυτή την παροχή θα θεωρηθεί ότι απορροφά ή αφομοιώνει τα άλλα δευτερεύοντα στοιχεία από άλλες συμβάσεις¹⁸. Συνέπεια είναι ότι θα εφαρμοσθούν ενιαία οι διατάξεις που διέπουν την κυριαρχούσα αυτή σύμβαση. Ειδικότερα η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί ένα ιδιαίτερο συμβατικό μόρφωμα που έχει σαν περιεχόμενο την προσφορά από το ξενοδόχο στον πελάτη καταλύματος, πράγμα που συμπεριλαμβάνει πέρα από τον ανάλογα διαμορφωμένο χώρο του δωματίου και χρήση νερού, ηλεκτρικού ρεύματος κλπ σε συνδυασμό συνήθως με την παροχή και άλλων υπηρεσιών (τηλέφωνο, πρόγευμα, γεύμα κλπ). Η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί συνεπώς μια μικτή σύμβαση με στοιχεία μισθώσεως πράγματος, πωλήσεως, προμήθειας κλπ, στην οποία όμως η κύρια παροχή είναι η εκμίσθωση κατάλληλα διαμορφωμένου δωματίου, δηλαδή η μίσθωση πράγματος.

1.2. Μορφές

1.2.1. Σύμβαση βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης (guarantie commitment)

16. Ο Κανονισμός των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών τους, τροποποιήθηκε στο άρθρο 13 ΙΙΙ, με την μεταγενέστερη απόφαση του Γ.Γ. του ΕΟΤ υπ' αριθμ. 535813/27.9.1979, "Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως διατάξεων του κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών" που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Β 9 της 9/1/1980. Με την αναδρομική όμως κύρωση, ως τυπικού νόμου του αρχικού κανονισμού, οι τροποποιήσεις του νεώτερου κανονισμού έπαυσαν να ισχύουν. Βλ. σχετικά ΜΠρΒολ 131/2005, ΕΛΛΔνη 2007, 1539 υποσημ. 1 με σχόλια Κουτσουράδη• Κουτσουράδης, Βασική Τουριστική Νομοθεσία 2000, 515 επ., υποσημ.8.

17. Πρβλ. ειδικά για το πρόβλημα των εφαρμοστέων διατάξεων στην ξενοδοχειακή σύμβαση, Κουτσουράδης, Παρατ. στην ΑΠ 38/1997 (Ολ.) μετά την ΑΠ 1613/1995, ΕΛΛΔνη 1998, 55 επ.

18. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2004⁴, 742.

Μια από τις δύο κυριότερες μορφές¹⁹ της ξενοδοχειακής σύμβασης (χωρίς να αποκλείονται και άλλες στο πλαίσιο της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων) είναι η σύμβαση βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης. Στο πεδίο λειτουργίας αυτής της σύμβασης ο ξενοδόχος αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραχωρεί στον αντισυμβαλλόμενο του τον συμφωνηθέντα αριθμό κλινών και τις συναφείς υπηρεσίες σε προκαθορισμένη περίοδο. Ο διοργανωτής ή ο πράκτορας με τη σειρά του οφείλει το συμφωνηθέν ολικό αντίτιμο-μίσθωμα, ανεξάρτητα του εάν έκανε πλήρη χρήση των μισθωθεισών κλινών, παραχωρώντας την στους δικούς του πελάτες²⁰.

Στην περίπτωση αυτή γίνεται κατανοητό, ότι πρόκειται στην ουσία για μια «οριστική δέσμευση»²¹, με την έννοια ότι ο ξενοδόχος αποκτά βεβαία απαίτηση στο μίσθωμα κατά του τουριστικού γραφείου για τα οριστικά μισθωμένα δωμάτια. Εδώ τον επιχειρηματικό κίνδυνο, να μην καλυφθούν τα ενοικιασθέντα δωμάτια, φέρει ο «χονδρέμπορος» μισθωτής, που βάσει της συμφωνίας θα καταβάλει σε κάθε περίπτωση το συνολικό μίσθωμα²². Πράγματι, το τουριστικό γραφείο γνωρίζει εκ των προτέρων τον αριθμό των πελατών που θα διακινήσει προς το ξενοδοχείο, γι' αυτό και αναλαμβάνει πλήρως τον κίνδυνο της μη ανεύρεσης πελατών, τον οποίο δεν μοιράζεται με τον ξενοδόχο.

Όσον αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο της ανωτέρω σύμβασης, όπου πρόκειται για ιδιαίτερη μη ρυθμιζόμενη στον ΑΚ, αλλά οπωσδήποτε επιτρεπτή ενοχική σύμβαση, η πάγια θέση της νομολογίας μας, πριν από την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 38/1997, ήταν ότι ανήκει στην κατηγορία των «μικτοτυπικών συμβάσεων» (περιέχει στοιχεία μίσθωσης πράγματος, σύμβασης έργου, παροχής υπηρεσιών και πώλησης), με έντονο το μισθωτικό χαρακτήρα. Τούτο

19. Πέρα από τις δύο κυριότερες μορφές της ξενοδοχειακής σύμβασης (εγγυημένης κράτησης και κράτησης υπό προειδοποίηση), υπάρχει και μια τρίτη μορφή κράτησης, η κράτηση με προμήθεια. Στην περίπτωση αυτή το τουριστικό γραφείο έναντι προμήθειας που καταβάλεται από τον ξενοδόχο είτε υποδεικνύει στον πελάτη την σύναψη της σύμβασης ξενίας με τον ξενοδόχο, είτε διαμεσολαβεί μεταξύ ξενοδόχου και πελάτη για την κατάρτιση της σύμβασης ξενίας. Με την έννοια αυτή η κράτηση με προμήθεια αποτελεί σύμβαση μεσιτείας (703 επ. ΑΚ) και όχι ειδική μορφή ξενοδοχειακής σύμβασης. Βλ. σχετικά *Κουτσοιράδης* ΕπισκεΔ 1998, 608.

20. ΑΠ 1207/2001, Νόμος• ΜπρΒολ 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1536 επ. • *Κουτσοιράδης* ΕπισκεΔ 1998, 605 • *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 1998, 59 • *Καράκωστας*, Η ευθύνη του παρέχοντος τουριστικές υπηρεσίες, ΧρΙΔ 2001, 482 • *Ψυχομάνης* 2003, 14 • *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 108.

21. *Ψυχομάνης* (2003), 14.

22. ΕφΔωδ 122/2007, Νόμος • *Κουτσοιράδης* ΕπισκεΔ 1998, 605.

έχει ως συνέπεια, κατά τη θεωρία της απορρόφησης, την εφαρμογή των κοινών διατάξεων του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος (άρθρα 574 επ. ΑΚ)²³. Τη θέση αυτή μετέβαλε ο Άρειος Πάγος με την παραπάνω απόφαση του, εφαρμόζοντας όχι πλέον τους γενικούς κανόνες του ΑΚ, αλλά τις ρυθμίσεις του «Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελάτων αυτών»²⁴ (Απόφαση υπ' αριθμ. 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ). Οι ρυθμίσεις αυτές μέχρι τότε εφαρμόζονταν, είτε όταν ο μισθωτής των κλινών ήταν μεμονωμένος πελάτης (άρθρ.3 επ.), είτε πρακτορείο, εφόσον όμως κατάρτιζε σύμβαση allotment (άρθρ.12 επ.)²⁵, δηλαδή τη δεύτερη μορφή της ξενοδοχειακής σύμβασης. Ειδικότερα, πριν από την απόφαση της Β' Τακτικής Ολομέλειας του ΑΠ²⁶, τα δικαστήρια της ουσίας, όπου δεν διέκριναν σε ξενοδοχειακή σύμβαση ανώτατο και κατώτατο αριθμό συμφωνημένων προς εκμίσθωση κλινών (ουσιώδες στοιχείο του πραγματικού της σύμβασης allotment, όπως θα δούμε παρακάτω), απέκλειαν εντελώς την εφαρμογή του Κανονισμού και εφαρμόζαν τις διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος. Με την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ, ο Κανονισμός και συγκεκριμένα το άρθρο 13 αυτού εφαρμόζεται και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης. Δηλαδή στη σύμβαση που δεν προσδιορίζεται το ανώτατο και κατώτατο όριο αριθμού κλινών. Σύμφωνα, μάλιστα, με την υπ' αριθμ. 131/2005 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Βόλου²⁷, από τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 1 του Κανονισμού προκύπτει, ότι σε περίπτωση κατά την οποία το τουριστικό γραφείο είχε παραγγείλει συγκεκριμένο αριθμό κλινών (είχε δηλαδή συνάψει σύμβαση εγγυημένης κράτησης), περίπτωση που προβλέπει και ρυθμίζει το ανωτέρω άρθρο και δεν μπόρεσε να κάνει χρήση, ακυρώνοντας τη συμφωνία για μέρος ή το σύνολο των κλινών που συμφωνήθηκαν, τότε οφείλει ως αποζημίωση το σύνολο της τιμής, εκτός αν ειδοποίησε 21 τουλάχιστον ημέρες πριν, οπότε απαλλάσσεται εντελώς. Στο σημείο αυτό θεωρούμε, σύμφωνα και με την άποψη του κ. Κουτσοουράδη, πως η συστηματική θέση του άρθρου 13 στον Κανονισμό αμέσως μετά το άρθρο 12 σε συνδυασμό με το άρθρο 11, συγκροτούν το ρυθμιστικό πλαίσιο της ξενοδοχειακής σύμβασης allotment, στην οποία και μόνο εφαρμόζονται²⁸.

23. ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ. 1990, 430 επ. • ΠΠρΘεσ 2137/1991, Αρμ. 1992, 995 επ. • ΠΠρΘεσ 7765/1995, Αρμ. 1995, 887 επ. • ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.

24. ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ.

25. Κουτσοουράδης (2002), 34.

26. Η Β' Τακτική Ολομέλεια του ΑΠ επιλήφθηκε του θέματος κατ' εφαρμογή του άρθρου 562 ΙΙ εδ. 3 ΚΠολΔ, λόγω της οριακής πλειοψηφίας της μιας ψήφου που σχηματίσθηκε στο δικάσαν Τμήμα.

27. ΜΠρΒολ 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1536.

28. Κουτσοουράδης, ΕλλΔνη 1998, 61.

Την ανωτέρω απόφαση του Αρείου Πάγου ακολούθησε η υπ' αριθμ. 210/1998 του ΕφΔωδ²⁹, εφαρμόζοντας τον Κανονισμό και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης, καθώς και η υπ' αριθμ. 172/2000 του ΕφΔωδ (αδην.) όπου ρητά παραπέμπει στο σκεπτικό του στην ΑΠ Ολ. 38/1997.

1.2.2. Κράτηση υπό προειδοποίηση ή κράτηση allotment

Τη δεύτερη μορφή της ξενοδοχειακής σύμβασης αποτελεί η κράτηση υπό προειδοποίηση ή κατά μερίδιο, γνωστή με το διεθνή όρο allotment³⁰. Πρόκειται για τη σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ του τουριστικού πρακτορείου ή διοργανωτή ή μεσολαβητή οργανωμένων ταξιδιών και του ξενοδόχου και αφορά την χονδρική μίσθωση κλινών. Ουσιαστικό στοιχείο του πραγματικού της σύμβασης allotment³¹ είναι η ειδικότερη συμφωνία για το ανώτατο και κατώτερο αριθμό διανυκτερεύσεων κατά μήνα³². Ειδικότερα, ο ξενοδόχος πρέπει να διαθέτει στο τουριστικό πρακτορείο ή διοργανωτή για ορισμένη χρονική περίοδο, ορισμένο αριθμό κλινών, οι οποίες καθορίζονται κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο, για να χρησιμοποιηθούν από εναλλασσόμενους πελάτες του διοργανωτή ή πράκτορα. Από την πλευρά του ο διοργανωτής ή πράκτορας υποχρεούται στην καταβολή του συμφωνημένου ποσού για τις κλίνες που έχουν χρησιμοποιηθεί. Περιεχόμενο δηλαδή της σύμβασης, αποτελεί ο συμβατικός προσδιορισμός δύο ακραίων ποσοτικών ορίων μισθωμένων κλινών εντός ορισμένης τουριστικής

29. ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ.

30. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 109.

31. Εκτός από την συμφωνία για το ανώτατο και κατώτερο αριθμό διανυκτερεύσεων κατά μήνα η σύμβαση allotment, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού, πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει: τον αριθμό των κλινών, τον τύπο των δωματίων, δηλαδή το αν είναι μονόκλινα, δίκλινα, την ακριβή χρονική διάρκεια της μίσθωσης, καθώς και την τιμή που έχει συμφωνηθεί για διανυκτέρευση, είτε απλή, είτε είναι με πρωινό, είτε με ημιδιατροφή, είτε με πλήρη διατροφή. Πέρα από τους υποχρεωτικούς αυτούς όρους, δεδομένου ότι το περιεχόμενο της σύμβασης είναι αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης μεταξύ των δύο συμβαλλομένων, είναι ιδιαίτερα σκόπιμο να περιέχονται όσο το δυνατόν περισσότεροι όροι, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι κίνδυνοι σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεων εκ μέρους του ενός. Π.χ. χρήσιμο θα ήταν να περιλαμβάνεται στη σύμβαση η λεγόμενη “ημερομηνία απελευθέρωσης”, η οποία μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με την περίοδο. Πρόκειται συγκεκριμένα για τη συμφωνία που έχει σαν αποτέλεσμα την “απελευθέρωση” του ξενοδόχου και την επανάκτηση του δικαιώματός του να ενοικιάσει τα δωμάτια ο ίδιος απευθείας σε πελάτες, στην περίπτωση που ο πράκτορας δεν καταφέρει να κάνει τις κρατήσεις που συμφωνήθηκαν μέχρι κάποια συγκεκριμένη ημερομηνία. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 110-111.

32. *Παγώνη*, Ειδικά ζητήματα τουριστικής νομοθεσίας: η τριμερής σχέση ξενοδόχου-τουριστικού γραφείου-πελάτη, ΕπισκΕΔ 2006, 54 υποσημ. 5.

περιόδου³³, στο πλαίσιο των οποίων ο ξενοδόχος υποχρεούται να διατηρεί διαθέσιμο τον ανώτατο αριθμό κλινών, και σε περίπτωση μη παροχής τους, υποχρεούται σε αποζημίωση. Ο αντισυμβαλλόμενος του ξενοδόχου υποχρεούται να καταβάλει το αντίτιμο μόνο για όσες κλίνες τελικά χρησιμοποιήσει³⁴. Εδώ γίνεται κατανοητό ότι ευνοείται ο τελευταίος, αφού αναλαμβάνει μόνο την υποχρέωση κάλυψης του κατώτατου ορίου. Σε περίπτωση μη κάλυψης του ορίου αυτού, υποχρεούται να καταβάλει το αντίτιμο (μίσθωμα) μόνο για όσες κλίνες διέθεσε στους δικούς του πελάτες και επιπλέον το ½ του συμφωνηθέντος μισθώματος για τις υπόλοιπες μέχρι κάλυψης του ως άνω κατώτατου ορίου³⁵. Η σχετική εύνοια προς το πρακτορείο (οφειλή του ½ του παραμένοντος ακάλυπτου κατώτατου ορίου), δικαιολογείται από το γεγονός ότι το ίδιο το πρακτορείο δεν είναι βέβαιο για τον αριθμό των πελατών που θα διακινήσει και στηρίζεται έτσι σε πρόβλεψη, που μπορεί να μην επαληθευθεί και συνεπώς να ζημιωθεί και το ίδιο.

Αυτός συνήθως είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο ο ξενοδόχος οδηγείται και στις υπερκρατήσεις (overbooking)³⁶. Ο επιχειρηματικός κίνδυνος αντιμετωπίζεται με την ταυτόχρονη εκ μέρους του κατάρτιση περισσότερων ξενοδοχειακών συμβάσεων και με άλλους διοργανωτές/πράκτορες, ή με ανάληψη υποχρέωσης έναντι του αντισυμβαλλομένου του πρακτορείου, που υπερβαίνει την δυναμικότητα του ξενοδοχείου σε κλίνες³⁷ προκειμένου να εξουδετερώσει τη ζημιά την οποία θα έχει αν τελικά ο διοργανωτής ή ο πράκτορας είναι ασυνεπής ή και αν ακόμα απλώς καλύψουν το ελάχιστο ποσοστό του allotment που συμφώνησαν, χωρίς δηλαδή να αθετήσουν καν την υποχρέωση τους³⁸. Η περίπτωση της συνάψεως εκμισθώσεως κλινών καθ' υπέρβαση των

33. Σύμφωνα με την απόφαση του ΑΠ 162/1990, ΝοΒ 1991, 547, κατά τα άρθρα 361 ΑΚ και 5 παρ. 1 του Συντάγματος που καθιερώνουν ως στοιχείο της ελεύθερης οικονομικής δράσης την ελευθερία των συμβάσεων, ο αριθμός αυτός του κατώτατου ορίου διανυκτερεύσεων κατά μήνα μπορεί να οριστεί με τη σύμβαση αριθμητικά κατά μήνα, ή ως ποσοστό των κλινών του ξενοδοχείου κατά μήνα, ή ως ποσοστό των κλινών για όλη την περίοδο της μίσθωσης οπότε για κάθε μήνα το κατώτατο όριο βρίσκεται με τη διαίρεση της μισθωτικής περιόδου δια του αριθμού των κλινών.

34. Καράκωστας, ΧρΙΔ 2001, 482.

35. Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 607.

36. Για τα διοικητικά μέτρα που λαμβάνονται κατά της πρακτικής αυτής των ξενοδόχων, βλ. άρθρο 10 ΙΙ-ΙΙΙ του Κανονισμού, καθώς και άρθρο 4 παρ. 5α του ν.2160/1993. Ειδικά για την περίπτωση όπου η παράβαση της υποχρέωσης του ξενοδόχου λάβει χώρα στο πλαίσιο της σύμβασης allotment τις συνέπειες προδιαγράφει το άρθρο 12 ΙΙ του Κανονισμού. Σε αστικό επίπεδο αποτελεί υπαίτια μη εκπλήρωση της κύριας υποχρέωσης του εκμισθωτή για παραχώρηση της χρήσης, κατά τη συμφωνηθείσα χρονική περίοδο, περιερχομένου σε κατάσταση υπερχωρίας οφειλέτη και εφαρμόζονται οι γενικές διατάξεις των άρθρων 574 επ., 584 σε συνδ. προς άρθρα 383, 385-386, 297, 298 ΑΚ. ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ. 1990, 433• Κουτσοουράδης (2002), 40.

37. Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 606, υποσημ. 72.

38. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 116.

διατεθειμένων ρυθμίζεται στο άρθρο 10 του Κανονισμού, σύμφωνα με το οποίο η σύναψη τέτοιας μορφής συμβάσεων απαγορεύεται. Ο ξενοδόχος σε κάθε περίπτωση οφείλει να διασφαλίσει τη διαμονή των πελατών του τουλάχιστον σε άλλο ξενοδοχείο της ίδιας περιοχής, της ίδιας κατηγορίας και με όμοιες συνθήκες και υπηρεσίες. Ακόμη ο ξενοδόχος βαρύνεται με τη μεταφορά και την τυχόν επιπλέον αξία της διαμονής στο άλλο ξενοδοχείο. Σημειωτέον, ότι ο Κανονισμός δεν δείχνει κατανόηση για τον τρόπο με τον οποίο ο ξενοδόχος προσπαθεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του, για το ότι δηλαδή οδηγείται σε υπερκρατήσεις. Αντίθετα του επιβάλλει και υψηλό πρόστιμο, αλλά και σοβαρές διοικητικές κυρώσεις, όπως υποβιβασμό του ξενοδοχείου σε χαμηλότερη κατηγορία.

Γενικότερα το φαινόμενο των υπερκρατήσεων οφείλεται στη φύση εργασίας των ξενοδοχείων, η οποία επιβάλλει να λειτουργούν σε συνθήκες εποχιακής διακύμανσης της ζήτησης τους, όπου σε άλλες περιόδους του χρόνου η ζήτηση είναι χαμηλή, ενώ σε άλλες είναι ιδιαίτερα υψηλή. Στις περιόδους υψηλής ζήτησης γίνεται κάθε δυνατή προσπάθεια εξασφάλισης της 100% πληρότητας. Όμως για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, δεν αρκεί να υπάρχουν επαρκείς κρατήσεις, διότι πολλά απρόσμενα γεγονότα μπορούν να επηρεάσουν την τελευταία στιγμή το ποσοστό της ημερήσιας πληρότητας (π.χ. ορισμένοι αναμενόμενοι πελάτες μπορεί να μην έλθουν, ή ορισμένοι πελάτες μπορεί να φύγουν ξαφνικά κλπ). Συνεπώς οι υπερκρατήσεις είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας αντιμετώπισης της μείωσης της πληρότητας από αναμενόμενες αφίξεις που δεν θα πραγματοποιηθούν και ξαφνικές αναχωρήσεις. Έτσι, υπολογίζεται η πιθανή μείωση της πληρότητας και ορίζεται το επίπεδο *overbooking*. Πολλά ξενοδοχεία, που επιμένουν στην πρακτική των υπερκρατήσεων, για να μειώσουν τις αντιδράσεις των πελατών στην περίπτωση που δεν μπορούν να τους παρέχουν το δωμάτιο που έχουν κρατήσει, προσφέρουν στους πελάτες πέρα από την κράτηση σε ένα άλλο ξενοδοχείο, επιπλέον αποζημίωση, με χρηματικό ποσό που υπερβαίνει το ποσό που έχει συμφωνηθεί κατά διανυκτέρευση.

Παράλληλα παρέχεται στους συμβαλλομένους η δυνατότητα αποδέσμευσης από τις υποχρεώσεις τους χωρίς να οφείλουν αποζημίωση εφόσον υπάρξει σχετική ειδοποίηση τουλάχιστον 21 ημέρες πριν από τη συμφωνημένη άφιξη των πελατών (*release period*) και υπό την πρόσθετη προϋπόθεση ότι δεν προηγήθηκε επικύρωση της κράτησης με αποστολή από το πρακτορείο προς τον ξενοδόχο έγγραφης εντολής διάθεσης (*voucher*) ή κατάστασης κρατήσεων (*rooming list*)³⁹.

39. ΕφΔωδ 174/1997, ΕπισκΕΔ 1998, 125 επ. με παρατηρήσεις Κλαβανίδου.

Η ιδιαίτερα γνωστή στην ελληνική τουριστική αγορά σύμβαση allotment, ρυθμίζεται ρητά, ως επώνυμος συμβατικός τύπος, στα άρθρα 11 επ. της απόφασης 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ σε συνδυασμό με το άρθρο 8 ν.1652/1986, που της προσέδωσε ισχύ νόμου⁴⁰. Το γεγονός, ωστόσο, ότι ρυθμίζεται στα ανωτέρω άρθρα, δεν οδηγεί στην επίλυση των ποικίλων προβλημάτων που δημιουργούνται από την λειτουργία της σύμβασης αυτής, αφού εξακολουθούν να υπάρχουν κενά. Έτσι, καθίσταται αναγκαίος ο νομικός χαρακτηρισμός της για την ανεύρεση λύσεων⁴¹.

Η βασική διαφορά της σύμβασης allotment από την σύμβαση εγγυημένης κράτησης έγκειται στο ότι ουσιώδες στοιχείο του πραγματικού της πρώτης, όπως προαναφέραμε, είναι η ειδικότερη συμφωνία για τον ανώτατο και κατώτατο αριθμό μισθωμένων κλινών κατά τη μισθωτική περίοδο⁴². Το επιπλέον στοιχείο αυτό της σύμβασης allotment επιδρά καθοριστικά στην έκταση και στον τρόπο δέσμευσης των συμβαλλομένων⁴³ και δικαιολογεί τη διαφορετική νομική μεταχείριση της σε σχέση με τη σύμβαση εγγυημένης κράτησης, χωρίς ωστόσο να φθάνει στο σημείο να διαφοροποιεί και τη νομική φύση τους⁴⁴. Πράγματι,

40. Με το ν.1652/1986 κυρώθηκε αναδρομικά και απέκτησε ισχύ νόμου από την ημέρα της δημοσίευσής της στο ΦΕΚ η απόφαση 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ “Περί κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών”. Το νομοθετικό περίγραμμα του κανονισμού ρυθμίζει τόσο τα θέματα που αφορούν στις σχέσεις ξενοδόχων και μεμονωμένων πελατών (ή και ομάδας πελατών) στο πλαίσιο της μικτής σύμβασης ξενίας, όπως συμβαίνει στα άρθρα 1-10, 14, 17, 19-26, τα οποία συμπληρώνουν την αποσπασματική ρύθμιση των ΑΚ 834 επ., όσο όμως και θέματα αναγόμενα στην χονδρική μίσθωση υπνοδοματίων και παροχή συναφών υπηρεσιών ή προμήθεια αγαθών εκ μέρους ταξιδιωτικών οργανισμών ή τουριστικών γραφείων.

41. Κλαβανίδου, Ζητήματα από την ξενοδοχειακή σύμβαση, ΕλλΔνη 2002, 25.

42. ΑΠ 162/1990, ΝοΒ 1991, 546 επ. • ΕφΑθ 5238/1990, ΕλλΔνη 1991, 1042 επ. • ΠΠρΘεσ 7765/1995, Αρμ 1995, 887 επ. • ΜΠρΚω 529/1996 (αδημ.) • ΜΠρΚω 517/1996 (αδημ.) • ΕιρΜυκ 10/1999, ΑρχΝ 1999, 823 επ. • ΑΠ 292/2000, ΕΕμπΔ 2000, 719 επ. • ΕφΚρητ 508/2002, ΔΕΕ 2003, 663 επ. • ΜπρΡοδ 91/2005, Αρμ 2005, 1789 επ.

43. Όπως προαναφέραμε, ο ξενοδόχος, εάν δεν διατηρεί δεσμευμένο τον ανώτατο αριθμό κλινών, υποχρεούται σε αποζημίωση, ενώ το τουριστικό γραφείο καταβάλλει μίσθωμα μόνο για όσες κλίνες χρησιμοποίησε. Αποζημίωση για όσες δεν χρησιμοποίησε οφείλει μόνο αν δεν κάλυψε τον κατώτατο συμφωνημένο αριθμό κλινών (υπό την προϋπόθεση ότι δεν προηγήθηκε η εμπρόθεσμη προειδοποίηση του άρθρ. 13 παρ. 1 του Κανονισμού). Στην τελευταία περίπτωση το ύψος της αποζημίωσης ανέρχεται στο ήμισυ του μισθώματος που αντιστοιχεί στις υπόλοιπες, μέχρι την κάλυψη του κατώτατου ορίου. Αντίθετα στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης το τουριστικό γραφείο οφείλει το σύνολο της τιμής που συμφωνήθηκε, ακόμη και αν δεν κάνει χρήση του συνόλου των μισθωμένων κλινών (και πάλι υπό την προϋπόθεση ότι δεν προηγήθηκε εμπρόθεσμη ειδοποίηση).

44. Κλαβανίδου, Δύο ζητήματα στο πλαίσιο των ξενοδοχειακών συμβάσεων: α) η νομική φύση των συμβάσεων allotment και η επίδραση της στον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας και β) η τριπρόσωπη σχέση μεταξύ ξενοδόχου, τουριστικού γραφείου και πελάτη, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 364 επ.

όπως έκρινε το Εφετείο Δωδεκανήσου στην υπ' αριθ. 174/1997⁴⁵ απόφασή του, πυρήνας της σύμβασης allotment είναι η σύμβαση μίσθωσης, δηλαδή η έναντι ανταλλάγματος παραχώρηση της χρήσης των δωματίων του ξενοδοχείου, που καταρτίζεται μεταξύ του ξενοδόχου με την ιδιότητα του εκμισθωτή και του τουριστικού γραφείου με την ιδιότητα του μισθωτή. Πάντως δεν θα πρόκειται για καθαρή μίσθωση, αλλά για ιδιόρρυθμη μικτή σύμβαση όπου ενυπάρχει και μάλιστα προέχει ο μισθωτικός χαρακτήρας. Το γεγονός ότι τελικά η χρήση των δωματίων δεν γίνεται από τον ίδιο τον μισθωτή (πρακτορείο), αλλά από τρίτους (τουρίστες-πελάτες του πρακτορείου) αποτελεί ακριβώς εκδήλωση του ιδιόμορφου χαρακτήρα της σύμβασης, χωρίς όμως να αλλοιώνει τον κατά βάση μισθωτικό της χαρακτήρα.

Όσον αφορά την επιλογή ανάμεσα στις δύο μορφές συμβάσεων, εξαρτάται από τα μέρη, που θα επιλέξουν τη μορφή εκείνη που ανταποκρίνεται στα συμφέροντά τους. Στην πράξη, βέβαια, σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, που αφορούσε το έτος 1998, προέκυψε πως η επιλογή του ειδικού συμβατικού τύπου εξαρτάται από την κατηγορία του ξενοδοχείου. Η διανομή των δωματίων μέσω των συστημάτων της κράτησης υπό προειδοποίηση (allotment) και δέσμευσης (guarantie commitment) χρησιμοποιείται από ένα υψηλό ποσοστό ξενοδοχείων, κυρίως των μεγάλων κατηγοριών, που ξεπερνά και το 50%. Κατά μέσο όρο το 39% των ξενοδοχείων χρησιμοποίησαν το σύστημα της κράτησης υπό προειδοποίηση και το 21% των ξενοδοχείων το σύστημα της δέσμευσης⁴⁶.

45. ΕφΔωδ 174/1997, ΕπισκΕΔ 1998, 125 επ. με παρατηρήσεις Κλαβανίδου.

46. www.itep.gr, Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός, τεύχος 9, 2000, 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

2.1. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

Η μαζικοποίηση του τουρισμού και η διεύρυνση του σε εξειδικευμένες μορφές που απαιτούν ειδικές γνώσεις, έχουν αναδείξει τον διαμεσολαβητή-τουριστικό πράκτορα ως αποφασιστικό παράγοντα στην σύνδεση του πελάτη-τουρίστα με τον ξενοδόχο. Ο σύγχρονος τουριστικός πράκτορας ή οργανωτής ταξιδίων, χρησιμοποιώντας διάφορους οικονομικούς συνδυασμούς, επιδιώκει να προσφέρει ολοκληρωμένα πακέτα διακοπών, ιδιαίτερα δελεαστικά, που τον καθιστούν ανταγωνιστικό και κατά συνέπεια απαραίτητο μεσολαβητή μεταξύ ξενοδόχου και πελάτη⁴⁷. Η διαμεσολάβηση αυτή δημιουργεί ένα πλέγμα σχέσεων μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού πράκτορα, οι οποίες ρυθμίζονται στα πλαίσια της ξενοδοχειακής σύμβασης.

Όπως προκύπτει από τις διατάξεις που ρυθμίζουν την ξενοδοχειακή σύμβαση, βασική υποχρέωση των τουριστικών πρακτορείων⁴⁸, στην περίπτωση της σύμβασης allotment, είναι η κάλυψη ορισμένου ποσοστού του συνόλου των allotments που συμφωνήθηκαν κατά την μέση τουριστική περίοδο (Απρίλιο, Μάιο, Οκτώβρη). Το ποσοστό αυτό καθορίζεται ελεύθερα κατά μήνα από τους αντισυμβαλλομένους. Εάν το τουριστικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός δεν εκπληρώσει την υποχρέωση του αυτή, ο ξενοδόχος δικαιούται να προβεί σε μείωση των κλινών που συμφωνήθηκαν για την περίοδο της αιχμής (Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο). Υπενθυμίζεται, ότι σε περίπτωση μη κάλυψης του κατωτάτου ορίου allotment, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ο ξενοδόχος δικαιούται

47. Λογοθέτης, Δίκαιο της Τουριστικής Βιομηχανίας, 2001, 240.

48. *Couvrat*, Les agences de voyages en droit français, L.G.D.J., 1967.

αποζημίωσης⁴⁹ που υπολογίζεται στην τιμή της διανυκτέρευσης που συμφωνήθηκε και ανέρχεται στο μισό του υπόλοιπου του κατώτατου ορίου του allotment που παραμένει ακάλυπτο. Περαιτέρω, τα τουριστικά γραφεία ή οι ταξιδιωτικοί οργανισμοί έχουν την υποχρέωση, με την σύμβαση των κρατήσεων και με ποινή ακυρότητας αυτής, να χορηγούν στους ξενodόχους στον οριζόμενο από τη σύμβαση χρόνο, δεσμευτική κατάσταση των κρατήσεων για την περίοδο από 1 Ιουλίου έως 15 Σεπτεμβρίου. Αντίστοιχα οι ξενodόχοι υποχρεούνται να εξασφαλίσουν τον αριθμό της παραπάνω κατάστασης αυξημένο κατά 30% για την αντιμετώπιση των κρατήσεων της τελευταίας στιγμής (last moment)⁵⁰.

Στην περίπτωση της σύμβασης εγγυημένης κράτησης ο ξενodόχος αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραχωρήσει τον συμφωνηθέντα αριθμό κλινών (και να προσφέρει και τις συναφείς ξενοδοχειακές παροχές), για την προκαθορισμένη περίοδο στους πελάτες του αντισυμβαλλομένου του, ο οποίος με τη σειρά του οφείλει το συμφωνηθέν ολικό αντίτιμο-μίσθωμα, ανεξάρτητα του εάν έκανε χρήση των μισθωθεισών κλινών, παραχωρώντας την στους δικούς του πελάτες⁵¹. Το τουριστικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός έχει δικαίωμα να προβεί σε ακύρωση μέρους ή του συνόλου των κλινών που συμφωνήθηκαν χωρίς υποχρέωση για καταβολή αποζημίωσης, εφόσον αποδεδειγμένα ειδοποιηθεί ο ξενodόχος είκοσι μια τουλάχιστον ημέρες πριν από την ημέρα άφιξης των πελατών που έχει συμφωνηθεί (release period). Σε αντίθετη περίπτωση υποχρεούται να αποζημιώσει με το σύνολο του ποσού. Από την πλευρά του ο ξενodόχος, έχει δικαίωμα χρονικού ορίου αποδέσμευσης είκοσι μία ημέρες πριν από κάθε τακτή άφιξη των πελατών, για όσες από τις κλίνες που συμφωνήθηκαν δεν έχει υπάρξει επικυρωμένη κράτηση με voucher ή rooming list.

Περαιτέρω, πριν από την ξενοδοχειακή σύμβαση είναι απαραίτητο να υποβάλλεται από τον ταξιδιωτικό πράκτορα προς τον ξενodόχο μια αίτηση κράτησης, στην οποία προσδιορίζονται οι υπηρεσίες που θα προσφερθούν. Όσον αφορά τις προφορικές αιτήσεις για κράτηση, θα πρέπει να επιβεβαιώνονται γραπτά με οποιοδήποτε μέσο (επιστολή, τηλεγράφημα κ.λπ)⁵². Η σύμβαση θα ολοκληρώνεται, μόνο από τη στιγμή που η αίτηση κράτησης γίνει δεκτή από τον ξενodόχο, ο οποίος υποχρεούται να απαντήσει μέσα σε τρεις ημέρες, ότι

49. Το πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη απέναντι στον ξενodόχο, είναι το πρόσωπο που αναφέρεται στο συμβόλαιο. Εάν δηλαδή στο συμβόλαιο αναφέρεται σαφώς ότι ο πράκτορας υπογράφει για λογαριασμό ενός tour operator, τότε ο ίδιος δεν φέρει καμία ευθύνη. Αν όμως δεν αναγράφεται κάτι τέτοιο, τότε κατά πάσα πιθανότητα φέρει όλη την ευθύνη.

50. Λογοθέτης (2001), 244 επ.

51. Κουτσουράδης, ΕλλΔνη 1998, 59• ο ίδιος, ΕπισκΕΔ 1998, 605.

52. Py, Droit du tourisme, 1991², 334.

αποδέχεται ή όχι τις παραγγελίες για ενοικίαση δωματίων που έχουν διαβιβαστεί σε αυτόν εγγράφως, τηλεφωνικώς ή τηλεγραφικώς. Η επιβεβαίωση του ξενοδόχου θα καθορίζει τις υπηρεσίες που το ξενοδοχείο αναλαμβάνει να παράσχει και τις τιμές τους. Από την πλευρά του ο ξενοδόχος, έχει δικαίωμα να απαιτήσει μια προκαταβολή που επέχει θέση αρραβώνα, μέχρι ποσοστό 25% στο συνολικό ποσό που προκύπτει από τη συμφωνία που έγινε. Σε περίπτωση ωστόσο που ο ξενοδόχος αθετήσει τη συμφωνία, υποχρεούται στην άμεση επιστροφή της προκαταβολής εντόκως. Ο ξενοδόχος, έχει επίσης το δικαίωμα να ζητήσει είτε πληρωμή είτε μερική προκαταβολή. Αν δεν το κάνει, έχει την υποχρέωση να δεχθεί το voucher⁵³.

Εν συνεχεία, ο ταξιδιωτικός πράκτορας έχει την υποχρέωση να δώσει τις απαραίτητες πλήρεις και λεπτομερείς ενδείξεις για τις υπηρεσίες που ζητούνται⁵⁴ και ο ξενοδόχος έχει την υποχρέωση αντίστοιχα να δώσει στον πράκτορα πληροφορίες, όσον αφορά την τάξη, την τοποθεσία και την ποιότητα των υπηρεσιών του ξενοδοχείου. Σε καμία δε περίπτωση αμφότερα τα μέρη, δεν μπορούν να κάνουν οποιαδήποτε δήλωση προς τους πελάτες, που θα μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες, ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρονται ή που θα μπορούσε να βλάψει την επαγγελματική τους φήμη⁵⁵.

2.2. Η τριπρόσωπη σχέση μεταξύ ξενοδόχου-τουριστικού πρακτορείου-πελάτη

2.2.1. Σχέσεις ξενοδόχου-τουριστικού πράκτορα (ξενοδοχειακή σύμβαση)

Οι διαστάσεις που έχουν λάβει σήμερα οι ομαδικές μετακινήσεις για τουριστικούς σκοπούς έχουν αναπόφευκτα τροποποιήσει τις οικονομικές και νομικές σχέσεις των παραγόντων, που εμπλέκονται στη διαμόρφωση των συναλλακτικών σχέσεων μεταξύ του πελάτη-τουρίστα με το γραφείο-πράκτορα, και μέσω αυτού ή και χωρίς τη μεσολάβηση του τελευταίου, με τον ξενοδόχο⁵⁶. Σήμερα, ο ομαδικός τουρισμός διακινείται κυρίως από οργανωτές ταξιδίων (tour operators), οι οποίοι προσφέρουν ολοκληρωμένα πακέτα διακοπών (package tours), γεγονός που καθιστά τον ρόλο τους σημαντικό. Εξάλλου, οι λόγοι που

53. Πρόκειται για ένα έγγραφο που εκδίδεται από έναν ταξιδιωτικό πράκτορα, ο οποίος με αυτό αναλαμβάνει την υποχρέωση να πληρώσει τον ξενοδόχο για ξενοδοχειακές υπηρεσίες που προσφέρονται στον πελάτη του. Οι υπηρεσίες αυτές ή η ανώτατη τιμή τους, πρέπει να αναγράφονται στο voucher.

54. *Bouloc et Hémard*, Réglementation des conditions générales de vente régissant les rapports entre les agences de voyages et leur clientèle, R.D.C.E., 1982, 609.

55. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 387.

56. *Λογοθέτης* (2001), 234 επ• *Παγώνη*, ΕπισκεΔ 2006, 53.

οδηγούν τον τουρίστα-ταξιδιώτη σε ανάθεση σε τουριστικό γραφείο-πρακτορείο, για παρέμβαση του τελευταίου στη σχέση τουρίστα και ξενοδόχου προς αναζήτηση και διαπραγμάτευση του τουριστικού προϊόντος είναι πολλοί και γνωστοί. Ο τουρίστας-καταναλωτής, είτε αποφασίσει να ταξιδέψει κατά το σύστημα του G.I.T. (group inclusive tour), εντασσόμενος σε ομάδα, είτε πρόκειται για μεμονωμένο καταναλωτή (individual inclusive tour) εμπιστευόμενος το τουριστικό γραφείο-πρακτορείο (tour operator-travel agent), θέλει να απαλλαχθεί από τα οργανωτικά ή άλλης φύσεως προβλήματα που ενδεχομένως θα αντιμετώπιζε μόνος του στον τόπο των διακοπών του. Έτσι, επιλέγει να απολαύσει το σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρονται από το τουριστικό γραφείο, που συνήθως θα είναι και σε τιμή χαμηλότερη από το εάν επιχειρούσε μόνος του το ταξίδι⁵⁷. Οι συναλλακτικές σχέσεις, λοιπόν, εντοπίζονται στο τρίπτυχο: τουρίστας-τουριστικός πράκτορας-ξενοδόχος.

Στα πλαίσια δε της ξενοδοχειακής σύμβασης, η αξιολόγηση της τριμερούς αυτής σχέσης, δηλαδή της σχέσης που δημιουργείται όταν ο τουρίστας-ταξιδιώτης δεν συνάπτει μόνος του και απευθείας είτε από πριν είτε επί τόπου τη σύμβαση ξενίας, μεταφοράς ή παροχής στοιχείων τουριστικού προϊόντος με τον εκάστοτε προσφέροντα ξενοδόχο, παρουσιάζει ενδιαφέρον. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η συναλλαγή γίνεται από το τουριστικό γραφείο-διοργανωτή, ο οποίος ενεργεί ως ενδιάμεσος μεταξύ του παραγωγού του τουριστικού προϊόντος και του τελικού καταναλωτή. Η τριγωνική αυτή σχέση⁵⁸ αποτελείται: α) από τη σχέση μεταξύ του ξενοδόχου και του τουριστικού γραφείου, β) από τη σχέση μεταξύ ταξιδιωτικού γραφείου και πελάτη και γ) από τη σχέση μεταξύ του πελάτη και του ξενοδόχου.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ του ξενοδόχου και του τουριστικού γραφείου, πρόκειται για την γνωστή μας ξενοδοχειακή σύμβαση. Ο προβληματισμός είναι κοινός είτε πρόκειται για εφάπαξ αποστολή μιας ομάδας πελατών είτε πρόκειται για συνεχή αποστολή εναλλασσόμενων πελατών του τουριστικού γραφείου και καταλαμβάνει τόσο τις συμβάσεις allotment, όσο και τις συμβάσεις εγγυημένης κράτησης⁵⁹. Οι σχέσεις των δύο μερών, πέρα από τα άρθρα 11-13 του

57. Κουτσουράδης, ΕπισκεΔ 1998, 601• Παγώνη, ΕπισκεΔ 2006, 55.

58. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η σχέση αυτή δεν είναι, σχηματικά, τριγωνική, αλλά γωνιακή. Στην κορυφή του σχήματος της τεθλασμένης γραμμής βρίσκεται ο διοργανωτής, ενώ τα δύο άκρα κατέχουν, αντίστοιχα, ο ξενοδόχος και ο πελάτης/καταναλωτής. Η σχέση θα ήταν τριγωνική, αν ο ξενοδόχος συνδεόταν με κάποιο νομικό δεσμό με τον πελάτη, π.χ. αν γινόταν δεκτό πως έχουμε εδώ περίπτωση σύμβασης υπέρ τρίτου. Κουτσουράδης (2002), 29• ο ίδιος, ΙΕπιθΔικ 2001, 16.

59. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 28• η ίδια (2000), 368.

Κανονισμού των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, καθώς και τις διατάξεις του ΑΚ, διέπονται συμπληρωματικά, εφόσον βέβαια πρόκειται για ξενοδοχειακές συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα,⁶⁰ από τις διεθνείς συμφωνίες των εθνικών ενώσεων ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων, που κωδικοποιούν τα συναλλακτικά ήθη και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στις μεταξύ τους σχέσεις⁶¹.

Από το 1963 οι εκπρόσωποι των διεθνών οργανώσεων, στις οποίες ανήκουν οι πράκτορες και οι ξενοδόχοι, προσπαθούσαν να καταλήξουν σε κάποια συμφωνία που να ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, κωδικοποιώντας σ'ένα ενιαίο κείμενο τις πρακτικές που εφαρμόζαν στις μεταξύ τους συμβάσεις. Πράγματι, το 1970, έλαβε χώρα η πρώτη συμφωνία μεταξύ της Διεθνούς Ένωσης Ξενοδοχείων (Δ.Ε.Ξ.) και της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτορείων (Π.Ο.Ε.Τ.Π.), ως «Σύμβαση Ξενοδοχίας», η οποία συμπληρώθηκε το 1979 με τη μορφή Σύμβασης-Κανονισμού, αναφέρεται στις σχέσεις ταξιδιωτικού πράκτορα και ξενοδόχου και εφαρμόζεται ερμηνευτικά προς τις ξενοδοχειακές συμβάσεις⁶².

Στον τομέα λοιπόν των σχέσεων ξενοδόχων και τουριστικών γραφείων ή οργανισμών υπάρχουν δύο σημαντικοί κώδικες, οι οποίοι καλό είναι να περιλαμβάνονται στις μεταξύ τους συμβάσεις. Ο πρώτος από τους κώδικες αυτούς είναι ο «κώδικας πρακτικής» (Code de pratique), ο οποίος συνήφθη με βάση την παραπάνω σύμβαση το 1991, μεταξύ της Διεθνούς Ένωσης Ξενοδοχείων (IHA) και της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων (UFTAA)⁶³. Ο δεύτερος, ο Κώδικας Συμπεριφοράς, υπογράφηκε μερικά χρόνια αργότερα στις 10.1.1996 στις Βρυξέλλες, στα πλαίσια της Ε.Ε., μεταξύ του Συνδέσμου των Εθνικών Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων και Διοργανωτών Ταξιδίων στην Ε.Ε. και της Συνομοσπονδίας Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων, Εστιατορίων, Καφέ και συναφών επιχειρήσεων στην Ε.Ε. και στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο⁶⁴. Ο κώδικας αυτός⁶⁵, που συνετάγη για να

60. Ξενοδοχειακές συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα είναι αυτές που υπογράφονται μεταξύ ενός ξενοδοχείου και ενός ταξιδιωτικού πράκτορα, των οποίων οι επιχειρήσεις κατά κανόνα βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 379.

61. *Λογοθέτης* (2001), 241.

62. *Λογοθέτης* (2001), 241.

63. *Κουτσουράδης*, *ΙΕΠΙΘΔικ* 2001, 25 παραπ. 79• *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 379.

64. Βλ. Το κείμενο σε: *Κουτσουράδη*, Βασική Τουριστική Νομοθεσία, 2000, 108 επ.

65. Ο εν λόγω κώδικας δεν ανήκει στο παράγωγο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο. Ωστόσο αποτελεί αποτέλεσμα συμφωνίας μεταξύ δύο ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικών επαγγελματικών ενώσεων οι οποίες εμπλέκονται άμεσα με τον τουρισμό σε επίπεδο ΕΕ, και τα κεινύσματα του, σύμφωνα με το προοίμιο, θα χρησιμεύσουν ως σημείο αναφοράς για τη διευθέτηση διαφορών μεταξύ ξενοδοχείων και ταξιδιωτικών πρακτόρων, είτε ιδιωτικά, είτε μέσω διαιτησίας ή δικαστηρίου. *Μιχαλόπουλος*, Το γενικό πλαίσιο προστασίας του αποδέκτη

διευκολύνει την εφαρμογή της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ⁶⁶ για τα οργανωμένα ταξίδια διακοπών, αποτελεί ένα χρήσιμο βοήθημα για την ερμηνεία των συμβάσεων⁶⁷, πρόκειται δηλαδή για *soft law*, όχι όμως και δεσμευτικό κείμενο για τους συμβαλλομένους, που οι σχέσεις τους ρυθμίζονται από την ξενοδοχειακή σύμβαση⁶⁸. Δογματικά θα χαρακτηριζόταν ως «συμφωνία κυρίων», αφού δεν παράγει δεσμευτική ενέργεια, και συνάπτεται χωρίς πρόθεση νομικής δέσμευσης. Πηγή ρυθμίσεων θα συνιστούσε ο Κώδικας, αν τα μέρη τον καταστήσουν *lex contractus*, ιδίως αν αποτελέσει π.χ. περιεχόμενο ΓΟΣ σε ξενοδοχειακή σύμβαση⁶⁹. Τονίζεται, πάντως, ότι δεν αποτελεί ρυθμιστική πηγή της ξενοδοχειακής σύμβασης, παρά μόνο στην περίπτωση που τα μέρη τον περιλάβουν στο περιεχόμενο της. Ο ρόλος, λοιπόν, των Κωδίκων αυτών είναι συμπληρωματικός. Εφαρμόζεται π.χ. για να συμπληρώσει τις διατάξεις μιας ξενοδοχειακής σύμβασης, ως προς τα σημεία που δεν καλύπτονται από αυτήν. Πέρα πάντως από τον βοηθητικό τους ρόλο, οι Κώδικες αυτοί διέπουν τις συμβάσεις μεταξύ ξενοδοχείων και ταξιδιωτικών πρακτόρων, που έχουν ρητά αναλάβει να τους τηρήσουν ή που συμμορφώνονται σιωπηρά με αυτούς κατά τη συνήθη πρακτική τους. Αν όμως κάποια άρθρα τους βρεθούν σε αντίθεση με τους νόμους του κράτους, οι συμβαλλόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουν ότι τέτοια άρθρα δεν θα ισχύουν.

2.2.2. Σχέσεις τουριστικού πράκτορα-καταναλωτών/πελατών (ταξιδιωτική σύμβαση)

Οι διαστάσεις που έλαβαν οι ομαδικές μετακινήσεις για τουριστικούς σκοπούς και η παρέμβαση, του οργανωτή ταξιδίων, ενός ενδιάμεσου φορέα μεταξύ τουρίστα/καταναλωτή και ξενοδόχου, στην οργάνωση και διακίνηση του

τουριστικών υπηρεσιών στην κοινοτική έννομη τάξη, σε: Δούβλης/Μπώλος, Δίκαιο Προστασίας των καταναλωτών, 2008, 812, υποσημ. 51.

66. Οδηγία 90/314/ΕΟΚ της 13ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, ΕΕ 23.6.1990, L. 158/59.

67. Εφόσον, βέβαια, προκύψει διαφορά κατά την εφαρμογή της σύμβασης μπορεί να υποβάλλεται για συμφιλίωση και διαιτησία στην Επιτροπή Συνδέσμου ΔΕΞ-ΠΟΕΤΠ, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους διορισμένους από κάθε μια από τις συμβαλλόμενες ομοσπονδίες και είναι το μοναδικό όργανο που έχει την αρμοδιότητα της ερμηνείας των διατάξεων της Σύμβασης. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 381.

68. *Κουτσουράδης*, ΙΕπιθΔικ 2001, 25•*Λογοθέτης* (2001), 242.

69. Αν δηλαδή οι κανόνες του Κώδικα συνδεθούν ρητά ως ΓΟΣ σε ατομική ξενοδοχειακή σύμβαση, ή αν στο πλαίσιο της συμβατικής ελευθερίας διαμόρφωσης του περιεχομένου της σύμβασης τα μέρη περιλάβουν στο σύνολο ή επιλεκτικά ρυθμίσεις του, που φυσικά θα ισχύσουν ως *accidentalia negotii*, εφόσον βέβαια δεν αντιτίθενται σε νόμους του κράτους ή σε διεθνείς νόμους. Στην περίπτωση αυτή οι συμβαλλόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουν ότι τέτοια άρθρα δεν θα ισχύουν.

τουριστικού πλήθους, έχουν δημιουργήσει μια νέα κατάσταση πραγμάτων στις σχέσεις των δύο αυτών συντελεστών, δηλαδή του οργανωτή ή πωλητή και του καταναλωτή-τουρίστα. Η νέα αυτή κατάσταση οδήγησε στην αναζήτηση και θέσπιση νομικών κανόνων ρύθμισης των σχέσεων αυτών σε προσωπικό επίπεδο μέσω των ταξιδιωτικών συμβάσεων⁷⁰. Υπογραμμίζεται ότι και ο κοινοτικός νομοθέτης έχει αναγνωρίσει τον σημαντικό ρόλο του τουρισμού⁷¹ για τις οικονομίες των κρατών μελών και έχει επισημάνει πως τα οργανωμένα ταξίδια αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα της τουριστικής δραστηριότητας⁷² και για το λόγο αυτό προέβη στη θέσπιση ειδικών ρυθμίσεων⁷³. Ειδικότερα, υπό το πρίσμα της βασικής κοινοτικής επιδίωξης για ολοκλήρωση της «εσωτερικής αγοράς», και επειδή εκτιμήθηκε ότι οι νομοθεσίες των κρατών μελών που αφορούν τα οργανωμένα ταξίδια παρουσιάζουν πολλά κενά και πολλές ανομοιομορφίες⁷⁴, αντιμετώπισε ορισμένες πτυχές της σύμβασης αυτής με την Οδηγία 90/314/ΕΟΚ «για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις»⁷⁵. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε με καθυστέρηση⁷⁶ στο εθνικό μας δίκαιο με το π.δ. 339/1996⁷⁷. Σκοπός της Οδηγίας, είναι η προσέγγιση των νομικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις που πωλούνται ή προσφέρονται στο έδαφος της Κοινότητας.

70. Λογοθέτης (2001), 246-247.

71. Μιχαλόπουλος (2008), 800 επ.

72. 1η και 7η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 90/314 “για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις” (ΕΕ 23.6.1990 L 158/59). Βλ. σχετικά Δέλλιος, Οργανωμένα ταξίδια και προστασία των καταναλωτών, ΧρίΔ 2002, 298, υποσημ. 2• McDonald, European Community Tourism Law and Policy, 2003, 45 επ. • Guyot, Le droit du tourisme: Régime actuel et développements en droit belge et européen. Droit actuel, 2004, 52.

73. Ιγγλεζάκης, Ζητήματα από την ταξιδιωτική σύμβαση και ιδίως οι αξιώσεις πληροφόρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή, ΕπισκΕΔ 2004, 41.

74. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 635.

75. Η Οδηγία είναι το αποτέλεσμα ενός προγράμματος για την προστασία των καταναλωτών, της “νέας ώθησης για μια πολιτική προστασίας του καταναλωτή” που εγκρίθηκε με ψήφισμα του Συμβουλίου της 6.5.1986 (ΕΕ 7.3.1988, C. 118/28) και το οποίο περιελάμβανε τη σύλληψη για την υιοθέτηση μιας οδηγίας για τα οργανωμένα ταξίδια. Παραπέρα, αναφορές γίνονται και στο ψήφισμα του Συμβουλίου της 19.5.1981 «σχετικά με το δεύτερο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας για μια πολιτική για την προστασία και την πληροφόρηση των καταναλωτών (ΕΕ 23.6.1981, C. 165/24), καθώς και στο ψήφισμα της 10.4.1984 «για μια κοινοτική πολιτική στον τομέα του τουρισμού» (ΕΕ 30.4.1984, C. 115/1). Ιγγλεζάκης, Οργανωμένα ταξίδια, σε: Δούβλης/Μπώλος, Δίκαιο Προστασίας των καταναλωτών, 2008, 823.

76. Σαχπεκίδου, Ευθύνη κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για παράλειψη μεταφοράς Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1997, 273 επ.

77. ΦΕΚ/Α/225/11.9.1996.

Παραπέρα, η Οδηγία αποσκοπεί στην προστασία του καταναλωτή⁷⁸ ως του ασθενέστερου συμβαλλόμενου μέρους, εισάγοντας ρυθμίσεις που αφορούν την πληροφόρηση του καταναλωτή, τα τυπικά στοιχεία της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, καθώς και την προστασία από αφερεγγυότητα⁷⁹ και την αποζημίωση του καταναλωτή⁸⁰. Βέβαια οι βασικές αρχές της προστασίας του ταξιδιώτη ως καταναλωτή περιλαμβάνονται στην γενικότερη νομοθεσία μας για την προστασία του καταναλωτή και κυρίως στον ν.2251/1994. Περαιτέρω ο ταξιδιώτης προστατεύεται και από τις γενικές ρήτρες του αστικού μας δικαίου και κυρίως από την αρχή της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών(άρθρα 281, 288 ΑΚ), η οποία είναι πολύτιμη στην περίπτωση ιδίως του ελέγχου των γενικών όρων των συναλλαγών (άρθρο 2 ν.2251/1994).

Πριν από την ενσωμάτωση της παραπάνω Οδηγίας, η ταξιδιωτική σύμβαση θεωρείτο ως ανώνυμη και αρρύθμιστη σύμβαση⁸¹. Μάλιστα, σύμφωνα και με την υπ' αριθμ. 1189/1994 απόφαση του Αρείου Πάγου⁸², θεωρήθηκε ότι συνιστά σύμβαση έργου⁸³ και μάλιστα ακριβοχρόνου εκτέλεσης, με συνέπεια την εφαρμογή των άρθρων 681 επ. ΑΚ, εφόσον συμβιβάζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Βεβαίως, μετά την ρύθμιση της ταξιδιωτικής σύμβασης με το π.δ. 339/1996, παύει να αποτελεί αρρύθμιστη σύμβαση. Ωστόσο, υποστηρίζεται, ότι η σύμβαση με την οποία παρέχεται συμμετοχή σε οργανωμένο ταξίδι παρίσταται κατά την ορθότερη άποψη ως σύμβαση έργου ή, καλύτερα, ως όμοια με τη σύμβαση έργου. Ως σύμβαση, ειδικότερα, με την οποία ο διοργανωτής του ταξιδιού προσπορίζει στον ταξιδιώτη, ως έργο, έναντι συνολικής αμοιβής, ένα σύνολο από δύο τουλάχιστον παροχές συνδυασμένες με πρόγραμμα σε

78. Με το π.δ. 339/1996, η χώρα μας εκπλήρωσε την υποχρέωση της και μάλιστα με αρκετή καθυστέρηση, για εναρμόνιση της νομοθεσίας μας με την κοινοτική, στο θέμα της προστασίας του καταναλωτή οργανωμένου ταξιδιού. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 495.

79. Το άρθ. 7 του π.δ. και της Οδηγίας, αναφέρεται στις επαρκείς εγγυήσεις που οφείλουν να παράσχουν τόσο ο οργανωτής, όσο και ο πωλητής, έτσι ώστε σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτώχευσης τους να εξασφαλίζεται αποζημίωση στον καταναλωτή. Σχετικές αποφάσεις του ΔΕΚ: Απόφ. 5.10.1996, υπόθ. C-178/94, Dilekofer, Συλλ. 1996, I-4845, συνεκδικασθείσες υποθέσεις: C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-190/94• Απόφ. 14.5.1998, υπόθ. C-364/96, VKI Österreichische Kreditversicherung, Συλλ. 1998, I-2949• Απόφ. 1.12.1998, υπόθ. C-410/96, Ambry, Συλλ. 1998, I-7875• Απόφ. 15.6.1999, υπόθ. C-140/97, Rechberger, Συλλ. 1999, I-3499.

80. *Ιγγλεζάκης* (2008), 824.

81. *Κουτσοιράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 599• *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 42.

82. ΑΠ 1189/1994, ΕΛΛΔνη 1996, 149 επ.

83. Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο κύριος του έργου (ταξιδιώτης) προσφέρει προς τον εργολάβο (διοργανωτή) την πρώτη ύλη, δηλαδή εδώ τον ελεύθερο χρόνο του, και ο τελευταίος με τα μέσα και τις δυνατότητες που έχει στην διάθεση του, συνδυάζει προς αυτή διάφορες τουριστικές παροχές σε “πακέτο”, προσφέροντας στον κύριο του έργου, ως αποτέλεσμα, όχι την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών, αφού κάτι τέτοιο είναι ως άυλο αγαθό εντελώς υποκειμενικό και εξαρτώμενο από πλήθος άλλων συντελεστών, αλλά τις αντικειμενικές προϋποθέσεις για την ικανοποίηση τους, την επιτυχία δηλαδή του ταξιδιού. *Κουτσοιράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 599, υποσημ. 43.

οργανωμένο ταξίδι⁸⁴. Κατά άλλη άποψη, θεωρείται ως μικτή σύμβαση με στοιχεία συμβάσεως έργου, μισθώσεως υπηρεσιών και πράγματος, πωλήσεως, εντολής κ.λπ.⁸⁵, η οποία όμως δεν μπορεί να γίνει δεκτή, για το λόγο ότι η παραπάνω σύμβαση δεν αποτελεί πλέον αρρύθμιστη σύμβαση. Πράγματι, η συναλλακτική πράξη επιβάλλει, για παράδειγμα, την προεκπλήρωση εκ μέρους του ταξιδιώτη της παροχής του, δηλαδή της συνολικής τιμής του πακέτου, ενώ οι παροχές του διοργανωτή, θα λάβουν χώρα αργότερα στον τόπο διαμονής. Στο σημείο αυτό θεωρούμε, πως αν κατά την εκπλήρωση αυτή εμφανισθούν ελλείψεις ή ελαττώματα, ο καταναλωτής όχι μόνο δεν θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει προς όφελος του τα βοηθήματα από το δίκαιο της σύμβασης έργου, αλλά θα πρέπει να ενδιαφερθεί για την προστασία των συμφερόντων του και μάλιστα σε ξένο κράτος, έχοντας χάσει τα αστικά όπλα των ενστάσεων του μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος, του συμψηφισμού κλπ, ενώ δεν θα μπορεί να στραφεί και ευθέως έναντι του τοπικού ξενοδόχου, με τον οποίο δεν συνδέεται συμβατικά.

Στο πλαίσιο του οργανωμένου ταξιδιού διακρίνονται τρία καταρχήν εμπλεκόμενα μέρη: α) ο διοργανωτής ή/και ο ενδιάμεσος πωλητής του τουριστικού «πακέτου», β) ο πελάτης, είτε αυτός είναι ο αρχικός συμβληθείς, είτε τρίτος στον οποίο ο αρχικός δικαιούχος εκχώρησε το σχετικό του δικαίωμα⁸⁶ και γ) οι παρέχοντες τις επιμέρους υπηρεσίες, δηλαδή οι διάφορες επιχειρήσεις ξενοδοχείων, μεταφοράς προσώπων, κέντρων διασκέδασης, εστιατορίων, ψυχαγωγίας, ξενάγησης κ.λπ.⁸⁷. Ο κοινοτικός νομοθέτης και το π.δ. 339/1996 από τις τρεις διαφορετικές μεταξύ των παραπάνω μερών, νοητές ανά ζεύγη, συμβατικές συνδέσεις⁸⁸, πραγματεύονται μία μόνο, αυτής της συμφωνίας που συνδέει τον καταναλωτή με τον διοργανωτή ή/και με τον πωλητή⁸⁹.

Ως ταξιδιωτική σύμβαση νοείται η σύμβαση που καταρτίζεται μεταξύ πελάτη και διοργανωτή με αντικείμενο την παροχή ενός συνόλου τουριστικών

84. Παμπούκης, Αθέτηση συμβάσεως από το φορέα παροχής σε οργανωμένο ταξίδι αναψυχής. Παρατηρήσεις στην ΕφΑθ 7234/2002, ΕπισκεΔ 2003, 822 επ.

85. Κλαβανίδου, Νομική φύση της σύμβασης allotment. Παρατ. στην ΕφΔωδ 174/1997, ΕπισκεΔ 1998, 132• Κουτσουράδης, ΕπισκεΔ 1998, 599• Πρβλ. Ψυχράνης (2003), 12, ο οποίος θεωρεί ότι η νομική φύση της σύμβασης έγκειται σε εκείνη της μισθώσεως έργου με χαρακτηριστικό την εμπιστευτική επιμέλεια υπόθεσης, ώστε να καλούνται σε αναλογική εφαρμογή οι διατάξεις για την εντολή (ΑΚ 714 επ.).

86. Αρθρ. 2 παρ. 4 π.δ. 339/1996 και άρθρ. 2 παρ. 4 Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ.

87. Σε συγκεκριμένη περίπτωση, ενδέχεται να εμπλέκονται και άλλα μέρη, όπως λ.χ ο λεγόμενος “λειτουργικός διαχειριστής” του ξενοδοχείου (συνήθως μεγάλη ξενοδοχειακή επιχείρηση, λ.χ. Hilton, Four Seasons, Holiday Inn, Grecotel κ.ά. που συνάπτει σύμβαση διαχείρισης (management contract)) με τον ιδιοκτήτη ξενοδοχείου, με αντάλλαγμα την καταβολή ενός μεταβλητού ετησίου μισθώματος). Λογοθέτης (2001), 260 επ.

88. Δέλλιος, ΧρίΔ 2002, 299.

89. Στόικου, Ευθύνη τουριστικού γραφείου από ππαίσμα ξενοδόχου, ΕλλΔνη 2007, 1343.

υπηρεσιών, έναντι ενός συνολικού τιμήματος⁹⁰. Στον εν λόγω συμβατικό τύπο υπάγονται μόνο οι υπηρεσίες που παρέχονται ως σύνολο από έναν διοργανωτή και, συνεπώς, δεν περιλαμβάνεται η περίπτωση όπου ο πελάτης καταρτίζει μεμονωμένες συμβάσεις για κάθε μία υπηρεσία ξεχωριστά, όπως όταν, λ.χ., καταρτίζει σύμβαση ξενίας με το ξενοδόχο και συμβάσεις μεταφοράς με τους εκάστοτε μεταφορείς⁹¹. Απαραίτητο στοιχείο της εν λόγω σύμβασης είναι η διαμεσολάβηση ενός διοργανωτή οργανωμένων ταξιδιών⁹². Στο ισχύον δίκαιο, η έννοια της ταξιδιωτικής σύμβασης καθορίζεται με βάση τη διάταξη του άρθρου 2 περ. 1 π.δ. 339/1996, το οποίο αποδίδει την αντίστοιχη διάταξη της Οδηγίας. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή το οργανωμένο ταξίδι⁹³ είναι ο προκαθορισμένος συνδυασμός⁹⁴ τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα στοιχεία: α) μεταφοράς, β) διαμονής⁹⁵, ή γ) άλλων τουριστικών υπηρεσιών⁹⁶, οι οποίες δεν είναι συμπληρωματικές⁹⁷ της μεταφοράς ή της διαμονής και αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού⁹⁸. Στην έννοια του οργανωμένου

90. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 43.

91. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 43, ο ίδιος (2008), 829.

92. Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρ. 2 περ. 2 π.δ. 339/1996, “διοργανωτής” είναι το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, το οποίο κατ’ επάγγελμα διοργανώνει οργανωμένα ταξίδια και τα πωλεί ή τα προσφέρει προς πώληση απ’ ευθείας ή μέσω πωλητή. Ο ορισμός αυτός είναι στενότερος από τον αντίστοιχο της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ, όπου ως διοργανωτής αναφέρεται το πρόσωπο που κατά τρόπο μη ευκαιριακό διοργανώνει ταξίδια και τα πωλεί ή τα προσφέρει προς πώληση απ’ ευθείας ή μέσω πωλητή. Κατά την έννοια της κοινοτικής οδηγίας, για να χαρακτηριστεί ένα πρόσωπο “διοργανωτής”, δεν είναι απαραίτητο να διοργανώνει κατ’ επάγγελμα οργανωμένα ταξίδια, αλλά αρκεί να το πράττει αυτό κατά τρόπο μη ευκαιριακό. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 43.

93. *Huet/Pischer/Sultan/Gautheret*, Ventes et productions touristique 2e année, 2003, 177.

94. Ο όρος “προκαθορισμένος συνδυασμός” αναφέρεται καταρχήν σε περιπτώσεις όπου το συνολικό πακέτο είναι εκ των προτέρων διαμορφωμένο. Το ΔΕΚ ωστόσο έκρινε ότι ο εν λόγω όρος καλύπτει και τις περιπτώσεις στις οποίες ο συνδυασμός τουριστικών υπηρεσιών προκύπτει κατόπιν αιτήσεως και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός ή περιορισμένης ομάδας καταναλωτών. Βλ. Απόφ. 30.4.2002, υπόθ. C-400/00, Club Tour Viagens e Turismo SA κατά Garrido, Συλλ. 2002, I-4051.

95. Η διαμονή χωρίς αντάλλαγμα σε φιλοξενούσα οικογένεια δεν αποτελεί διαμονή, ούτε επομένως οι ανταλλαγές σπουδαστών οργανωμένο ταξίδι κατά την έννοια της Οδηγίας. Βλ. Απόφ. 11.2.1999, υπόθ. C-237/97, AFS Intercultural Programs Finland ry, Συλλ. 1999, I-825.

96. Από το γράμμα της διάταξης, η οποία κάνει αναφορά για “λοιπές τουριστικές υπηρεσίες”, συνάγεται ότι η μεταφορά και η διαμονή πρέπει να έχουν τουριστικό χαρακτήρα. *Κουμάνης*, Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού κατά το π.δ. 339/1996, Βασικές έννοιες, 2007, 44 επ.

97. Π.χ. η παροχή πισίνας ή γηπέδου τένις ή κάποιου κέντρου υγείας είναι συμπληρωματική της διαμονής. Αντίθετα, μη συμπληρωματικές υπηρεσίες μπορούν να θεωρηθούν, ο καθαρισμός του δωματίου και το πλύσιμο των κλινοσκεπασμάτων, η ασφάλεια του χώρου, κάποιο γεύμα κ.λπ. *Χατζαντώνης*, Το δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή –τουρίστα. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η πράξη προσαρμογής του ελληνικού δικαίου, Εισήγηση στο Συνέδριο: “Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές”, Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 90.

98. Οι υπηρεσίες στις οποίες αναφέρεται εδώ η ρύθμιση αφορούν τη διαμονή για αθλητικούς, πολιτιστικούς, γλωσσικούς ή θεραπευτικούς λόγους.

ταξιδιού εμπίπτουν και τα επαγγελματικά ταξίδια⁹⁹. Προϋπόθεση είναι η παροχή αυτή (το συνολικό πακέτο διακοπών) να υπερβαίνει τις 24 ώρες ή να περιλαμβάνει μια διανυκτέρευση και να πωλείται ή να προσφέρεται προς πώληση σε μια συνολική τιμή. Ωστόσο, οργανωμένο ταξίδι θεωρείται και όταν η παροχή των επιμέρους υπηρεσιών ενός και του αυτού οργανωμένου ταξιδιού γίνεται με χωριστή τιμολόγηση. Με βάση τον ανωτέρω ορισμό, γίνεται σαφές ότι η ταξιδιωτική σύμβαση μπορεί να μην περιλαμβάνει ένα από τα παραπάνω στοιχεία. Δηλαδή, ταξιδιωτική είναι μια σύμβαση και όταν ακόμα δεν περιλαμβάνει μεταφορά, αλλά διαμονή και άλλες τουριστικές υπηρεσίες¹⁰⁰.

Για να προστατεύσει τους καταναλωτές οργανωμένων ταξιδιών έναντι του κινδύνου της παραπλάνησης, η Οδηγία επιβάλλει την υποχρέωση στο διοργανωτή να περιλαμβάνει συγκεκριμένες πληροφορίες στο διαφημιστικό φυλλάδιο (άρθ. 3 II), καθώς και κάθε περιγραφή του ταξιδιού να μην περιλαμβάνει απατηλές ενδείξεις σε σχέση με την περιγραφή και το τίμημα του τουριστικού πακέτου (άρθ. 3 I). Ο διοργανωτής ή/και ο πωλητής υποχρεούται επίσης να παρέχει συμπληρωματικές πληροφορίες αναφορικά με το συγκεκριμένο ταξίδι, εγκαίρως και πριν από την έναρξη του ταξιδιού¹⁰¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι, γενικότερα, οι αρχές προστασίας που διέπουν τις ρυθμίσεις του π.δ. 339/1996 (άρθ. 3 και 4) ήτοι η αρχή της διαφάνειας, της διασφάλισης ενός ελαχίστου επιπέδου έγκαιρης πληροφόρησης του πελάτη και ενός ελαχίστου περιεχομένου της σύμβασης, είναι κοινές με αυτές του ν.2251/1994¹⁰². Διαπιστώνουμε μια σχέση υπαλληλίας, εξειδίκευσης και συμπλήρωσης της Οδηγίας και του π.δ. έναντι του ν.2251/1994¹⁰³. Περαιτέρω, η γενική ιδέα της δημιουργίας δυνατοτήτων διαφυγής στον αιφνιδιαζόμενο ή ελλιπώς πληροφορημένο πελάτη, που αποτελεί τη βάση του δικαιώματος αναιτιολόγητης υπαναχώρησης στα άρθρα 3 και 4 του ν. 2251/1994, εξειδικεύεται στο π.δ. 339/1996 με την παροχή στον πελάτη δικαιώματος αζημίου καταγγελίας¹⁰⁴ της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού σε

99. Πρόταση της Επιτροπής για μια οδηγία του Συμβουλίου για τα οργανωμένα ταξίδια, περιλαμβανομένων και των οργανωμένων διακοπών και περιηγήσεων, COM 1988/41, 23.

100. Ο Ψυχομάνης υποστηρίζει ότι πιο ακριβής και περιεκτικός είναι ο όρος “τουριστική σύμβαση”, για να υποδηλώνεται σε κάθε περίπτωση η προσφορά ενός συνόλου τουριστικών υπηρεσιών από τουριστικό γραφείο, είτε περιλαμβάνεται σε αυτές ταξίδι, είτε όχι. *Ψυχομάνης* (2003), 12.

101. *Σισμανίδου*, Τουρισμός και Κοινοτικό δίκαιο: Η προστασία του τουρίστα ως καταναλωτή. *Επ.Επετ.Αρμ.* 27, 2006, 189.

102. *Ιγγλεζάκης*, *ΕπισκΕΔ* 2004, 46.

103. *Δέλλιος*, *ΧρΙΔ* 2002, 302.

104. Στο π.δ. 339/1996, όπως και στην Οδηγία 90/314/ΕΟΚ, δεν προβλέπεται η δυνατότητα υπαναχώρησης του καταναλωτή, πριν από την έναρξη του ταξιδιού. Εφόσον συμβεί αυτό, πάντως, ο καταναλωτής επιβαρύνεται συνήθως με ποινικές ρήτρες που εκτείνονται έως και 100% της συνολικής αξίας του ταξιδιού, οι οποίες όμως κρίνονται υπέρμετρες (άρθρ. 409 ΑΚ),

περίπτωση αιφνίδιας αναγκαστικής τροποποίησης ουσιαδών όρων της σύμβασης εκ μέρους του προμηθευτή πριν την αναχώρησή¹⁰⁵ (άρθ. 4 παρ. 5). Επίσης, η ιδέα της προστασίας της εμπιστοσύνης, δηλαδή των δικαιολογημένων προσδοκιών του πελάτη σε σχέση με την ίδια την παροχή, γίνεται εμφανής στη ρύθμιση των άρθρων 4 παρ. 6,7 του π.δ. και της Οδηγίας, όπου διακηρύσσει ότι η προσφερόμενη συνολική παροχή-το ταξίδι-πρέπει να είναι σύμφωνη με τους όρους της σύμβασης.

Ο νεωτερισμός που εισήγαγε η Οδηγία για τα οργανωμένα ταξίδια, αφορά την ευθύνη του διοργανωτή ή/και του πωλητή (άρθ. 5). Οι διοργανωτές, πριν από τη θέσπιση της Οδηγίας, έτειναν να αρνούνται την ύπαρξη της ευθύνης τους για πράξεις των άλλων προσώπων (φυσικών ή νομικών), που παρείχαν υπηρεσίες και με τους οποίους συμβάλλονταν για την παροχή ενός οργανωμένου ταξιδιού (π.χ. αεροπορικές εταιρίες, ξενοδοχεία, οδηγοί λεωφορείων, ξεναγοί κ.λπ.)¹⁰⁶. Σύμφωνα με την Οδηγία, ο διοργανωτής ή/και ο πωλητής είναι πια υπεύθυνοι για τις ενέργειες των παραπάνω προσώπων¹⁰⁷. Ευθύνονται για την καλή εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, ανεξάρτητα αν οι υποχρεώσεις αυτές πρόκειται να εκτελεσθούν από τους ίδιους ή από άλλους παρέχοντες υπηρεσίες. Στην περίπτωση αντισυμβατικής συμπεριφοράς των βοηθών εκπλήρωσης ευθύνονται για τις υπαίτιες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του αλλοδαπού πρακτορείου (άρθ. 5 παρ. 1 του π.δ. 339/1996 σε συνδυασμό με 334 και 922 ΑΚ), αλλά ευθύνονται και λόγω υπαιτιότητας των δικών τους οργάνων, τα οποία επέλεξαν ακατάλληλο πρακτορείο για την εκπλήρωση της παροχής τους¹⁰⁸. Παράλληλα με το π.δ. 339/1996, υποστηρίζεται ότι εφαρμόζεται και η διάταξη του άρθ. 8 του ν.2251/1994, σχετικά με την ευθύνη του προμηθευτή υπηρεσιών¹⁰⁹. Ωστόσο υπάρχει και άλλη άποψη σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις του π.δ. 339/1996 είναι ειδικότερες και υπερισχύουν των

καθ' όσον η ζημιά του διοργανωτή, ιδίως όταν γίνεται εγκαίρως η υπαναχώρηση, είναι περιορισμένη. *Ιγγλεζάκης* (2008), 837.

105. Σχετική η ΕφΘεσ 113/2001, ΔΕΕ 2001, 1146 επ.

106. *Σισμανίδου* (2006), 191.

107. Οι παρέχοντες υπηρεσίες παρίστανται ως βοηθοί εκπλήρωσης του διοργανωτή και μέσω των διατάξεων για το πταίσμα του βοηθού εκπλήρωσης, υπεύθυνος έναντι του καταναλωτή καθίσταται ο ίδιος ο διοργανωτής, ενώ ο παρέχων υπηρεσίες ευθύνεται αυτοτελώς έναντι του καταναλωτή, αν συντρέχει περίπτωση αδικοπραξίας. Σε περίπτωση ικανοποίησης του καταναλωτή, ο διοργανωτής διατηρεί το δικαίωμα να στραφεί αναγωγικά κατά του βοηθού εκπληρώσεως. *Κουτσουράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 611-612• *Καράκωστας*, ΧρΙΔ 2001, 483• *Παμπούκης*, ΕπισκΕΔ 2003, 824• *Στόικου*, ΕλλΔνη 2007, 1344.

108. Η περίπτωση αυτή συνιστά αθέτηση της υποχρέωσης για πρόνοια και προστασία των συμφερόντων των αντισυμβαλλομένων (τουριστών), που απορρέει από τη συναλλακτική καλή πίστη και τα χρηστά ήθη. (281, 288 ΑΚ). ΠΠρΑθ 3620/1995, ΕΕμπΔ 1996, 291• *Καράκωστας*, ΧρΙΔ 2001, 483.

109. Αναλυτικά, *Καράκωστας*, ΧρΙΔ 2001, 486.

διατάξεων του ν. 2251/1994¹¹⁰. Επιπλέον, ο διοργανωτής ή/και ο πωλητής, ευθύνονται¹¹¹ για τη μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση της σύμβασης¹¹², εκτός αν αυτό οφείλεται στον καταναλωτή, ή καταλογίζεται σε τρίτο πρόσωπο, ξένο προς την παροχή των υπηρεσιών που προβλέπονται στην σύμβαση, ή έχει απρόβλεπτο χαρακτήρα ή οφείλεται σε λόγους ανωτέρας βίας¹¹³. Η προστασία του καταναλωτή στις περιπτώσεις αυτές συνίσταται στη διενέργεια κατάλληλων διακανονισμών εκ μέρους του διοργανωτή για τη συνέχιση του οργανωμένου ταξιδιού, χωρίς πρόσθετη επιβάρυνση του καταναλωτή. Σε ενδεχόμενη, βέβαια, αδυναμία παροχής εναλλακτικής λύσης ή μη αποδοχής της από τον καταναλωτή, η προστασία του συνίσταται στο δικαίωμα επιστροφής στον τόπο αναχώρησης ή σε άλλον τόπο, αν αυτό είχε συμφωνηθεί, και στην ενδεχόμενη αποζημίωση του¹¹⁴.

Ζήτημα ανακύπτει, αν θεμελιώνεται αυτοτελώς με βάση τη διάταξη του άρθ. 5 π.δ. 339/1996, δικαίωμα αποζημίωσης λόγω ηθικής βλάβης. Βεβαίως, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, η αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης δεν αποτελεί λόγο επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης¹¹⁵. Η αποζημίωση για μη περιουσιακή ζημιά σε περίπτωση συμβατικής παράβασης είναι δυνατή μόνο εφόσον αυτή (δηλ. η συμβατική παράβαση) συνιστά και αδικοπραξία. Αυτό προκύπτει από το συνδυασμό των σχετικών με την ηθική βλάβη διατάξεων του ΑΚ. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 299 ΑΚ, οι περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος είναι δύο: η προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα (ΑΚ 59, σε συνδυασμό με την ΑΚ 57) και η αδικοπραξία (ΑΚ 932, σε συνδυασμό με την ΑΚ 914)¹¹⁶. Το ΔΕΚ, ωστόσο, στην απόφασή του, γνωστή ως *Leitner*¹¹⁷, απάντησε καταφατικά

110. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 51.

111. Η ευθύνη λόγω μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της σύμβασης είναι νόθος αντικειμενική, όπως συμβαίνει γενικώς στις συμβατικές ενοχές. *Ιγγλεζάκης* (2008), 838.

112. Όσον αφορά τα δικαιώματα του καταναλωτή-τουρίστα σε περίπτωση πλημμελούς εκπλήρωσης βλ. αναλυτικά *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2004, 51 επ., • *Στόικου*, ΕλλΔνη 2007, 1346.

113. Η έκταση της υποχρέωσης του διοργανωτή ή/και του πωλητή δεν είναι ακριβής και περιμένει τον προδιορισμό της από το ΔΕΚ. Η οδηγία δεν κάνει λόγο για τις συνέπειες της αδυναμίας παροχής της παραπάνω συνδρομής από τον διοργανωτή. Η έλλειψη αυτή δίνει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να κρίνουν σε κάθε περίπτωση κατάλληλη την επιβολή αποζημίωσης ή και ποινικής κύρωσης ή και των δύο. *McDonald* (2003), 299-300.

114. *Σισμανίδου* (2006), 191.

115. *Σταθόπουλος* (2004⁴), 444 επ. • Ωστόσο, σε μεμονωμένες δικαστικές αποφάσεις έχει γίνει δεκτό ότι η πλημμελής εκπλήρωση των υποχρεώσεων από σύμβαση οργανωμένων διακοπών δίνει το δικαίωμα για αποζημίωση της ηθικής βλάβης. Βλ. σχετικά: ΠΠρΒερ 354/1992, ΑρχΝ 1997, 649 • ΠΠρΑθ 3620/1995, ΕΕμπΔ 1996, 291.

116. *Αρνόκουρος*, ΔΕΚ υπόθ. C-168/00 απόφ. 12.3.2002, *Simone Leitner TUI Deutschland GmbH & Co. KG.*, Χρηματική ικανοποίηση μη περιουσιακής ζημιάς από αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης (με αφορμή την απόφαση του ΔΕΚ), ΔΕΕ 2002, 1129.

117. Απόφ. 12.3.2002, υπόθ. C-168/00, *Leitner* κατά TUI, Συλλ. 2002, I-2631.

στο προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου, σχετικά με το αν το άρθρο 5 της οδηγίας 90/314 έχει την έννοια ότι παρέχει κατ' αρχήν στον καταναλωτή δικαίωμα ικανοποίησης της ηθικής βλάβης η οποία προκύπτει από τη μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση των παροχών του οργανωμένου ταξιδιού, στηριζόμενο κυρίως σε τρία επιχειρήματα. Αρχικά στο γεγονός ότι η διαφορετική αντιμετώπιση της ηθικής βλάβης στο δίκαιο των κρατών μελών¹¹⁸ δύναται να επιφέρει αισθητή στρέβλωση του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού. Κατά δεύτερο λόγο, το δικαστήριο υπογραμμίζει τη σημασία που έχει για τους καταναλωτές η αποκατάσταση της ζημιάς που συνδέεται με το γεγονός της μη άντλησης ευχαρίστησης από την πραγματοποίηση των διακοπών τους. Επίσης, το δικαστήριο αντλεί ένα τρίτο επιχείρημα από τη γραμματική ερμηνεία του κειμένου της Οδηγίας. Εξάγεται, λοιπόν, το συμπέρασμα πως το κείμενο της Οδηγίας, παρά τη γενική αναφορά στην έννοια της ζημιάς, αναγνωρίζει έμμεσα την ύπαρξη δικαιώματος αποζημίωσης της ηθικής βλάβης¹¹⁹. Σύμφωνα με την απόφαση, αυτό προκύπτει από το άρθρο 5 παρ. 2 εδ. 4 της Οδηγίας, όπου γίνεται διάκριση μεταξύ ζημιάς από σωματικές βλάβες και λοιπές ζημιές.

2.2.3. Σχέσεις ξενοδόχου-πελάτη/ υποστηριζόμενες απόψεις

Η μίσθωση των δωματίων ενός ξενοδοχείου μπορεί να γίνει είτε απευθείας από τους ενδιαφερόμενους μεμονωμένους πελάτες (ή και ομάδας πελατών), είτε από ταξιδιωτικούς οργανισμούς ή τουριστικά γραφεία που τα διαθέτουν στη συνέχεια στους πελάτες τους¹²⁰. Στην πρώτη περίπτωση θα πρόκειται για τη μικτή¹²¹ (περιέχει στοιχεία μίσθωσης πράγματος, πώλησης, σύμβασης έργου, παροχής υπηρεσιών, παρακαταθήκης) σύμβαση ξενίας¹²², που ρυθμίζεται από τον Κανονισμό των σχέσεων ξενοδόχων πελατών (άρθ. 1-10, 14, 17, 19-26) και συμπληρωματικά από τις διατάξεις του ΑΚ (574 επ., 834 επ.)¹²³. Στη δεύτερη περίπτωση, θα πρόκειται για την ξενοδοχειακή σύμβαση (hotel contract). Στο πλαίσιο της ξενοδοχειακής σύμβασης, η σχέση ξενοδόχου και πελάτη

118. Για το πως αντιμετωπίζεται η ηθική βλάβη στα εθνικά δίκαια ορισμένων κρατών μελών, βλ. *Loos/Dickie/Arnokouros/Wiewiorowska-Domagalska*, "ECJ, 12 March 2002, Case C-168/00 Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG, Compensation for non-material damage under the directive on package travel", *European Review of Private Law* I-2003, 91-102• *Αρνόκουρος*, ΔΕΕ 2002, 1127-1128.

119. *Σισμανίδου* (2006), 196.

120. *Κλαβανίδου*, ΕΛΛΔνη 2002, 42.

121. *Σταθόπουλος* (2004⁴), 741 επ.

122. *Κουτσουράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 604• *Κλαβανίδου*, ΕΛΛΔνη 2002, 42.

123. Για την ευθύνη του ξενοδόχου και την αποζημίωση βλ. σχετικά, *Λογοθέτης* (2001), 235 επ. • *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 80 επ. • *Τσούμας/Δανηλάτου*, Ειδικά θέματα δικαίου-Η αποζημίωση, 2009, 285 επ.

παρουσιάζει ενδιαφέρον, εφόσον οι πελάτες στους οποίους διατίθενται τα δωμάτια συνδέονται συμβατικά μόνο με το τουριστικό γραφείο, ενώ, αντίθετα, δεν τελούν σε κανενός είδους συμβατικό δεσμό με τον ίδιο το ξενοδόχο. Οι δύο συμβάσεις, αφενός μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού γραφείου, αφετέρου μεταξύ πελάτη και τουριστικού γραφείου, διακρίνονται σαφώς μεταξύ τους. Σε κάθε περίπτωση, όμως, αυτός που θα κάνει τελικά χρήση του δωματίου δεν είναι ο ίδιος ο μισθωτής-τουριστικό γραφείο, αλλά ο πελάτης του τουριστικού γραφείου, δηλαδή πρόσωπο «τρίτο» στη σύμβαση που συνδέει ξενοδόχο και τουριστικό γραφείο¹²⁴.

Στην περίπτωση αυτή, κατά μια πρώτη άποψη, η οποία επικρατεί στη νομολογία μας¹²⁵, με την ξενοδοχειακή σύμβαση ρητά ή σιωπηρά αναγνωρίζεται δικαίωμα στον μισθωτή-διοργανωτή να παραχωρεί τη χρήση των μισθωθεισών κλινών σε τρίτους (πελάτες του), κατά το άρθ. 593 ΑΚ¹²⁶. Η παραχώρηση χρήσης έγκειται στην εκχώρηση εκ μέρους του τουριστικού γραφείου προς τον πελάτη του της απαίτησης έναντι του ξενοδόχου για παραχώρηση της χρήσης του μισθωμένου δωματίου. Αιτία αυτής της εκχώρησης είναι η ταξιδιωτική σύμβαση μεταξύ ταξιδιωτικού γραφείου και πελάτη. Παρά το γεγονός ότι ο τουρίστας καθίσταται (ως εκδοχέας) δανειστής έναντι του ξενοδόχου για την παραχώρηση σε αυτόν της χρήσης, οι κύριες και παρεπόμενες υποχρεώσεις του μισθωτή/διοργανωτή, έναντι του ξενοδόχου, διατηρούνται, ενώ ο εκδοχέας/τουρίστας θα θεωρείται, σε ό,τι αφορά στην εκπλήρωση των παρεπόμενων υποχρεώσεων του διοργανωτή έναντι του ξενοδόχου, βοηθός εκπλήρωσης του διοργανωτή¹²⁷. Έτσι, κατά την άποψη αυτή, ο μισθωτής-τουριστικό γραφείο είναι εκείνος που ευθύνεται απέναντι στον εκμισθωτή-ξενοδόχο για την ενδεχόμενη κακή χρήση του μισθίου από τον εκδοχέα-πελάτη (594 ΑΚ). Ο εκδοχέας-πελάτης δεν έχει συμβατικές υποχρεώσεις έναντι του εκμισθωτή, αλλά η εκ μέρους του κακή χρήση του μισθίου μπορεί να γεννήσει σε βάρος του αδικοπρακτική ευθύνη λόγω προσβολής του δικαιώματος κυριότητας του εκμισθωτή¹²⁸. Επίσης, ο ξενοδόχος προστατεύεται έναντι του πελάτη, αφού μπορεί να προβάλει, ως οφειλέτης κατ'αυτού (ως εκδοχέα), κατά το άρθ. 463 ΑΚ ενστάσεις που έχει έναντι του εκχωρητή (πράκτορα)¹²⁹.

124. Παγώνη, ΕπισκΕΔ 2006, 55.

125. ΕφΔωδ 208/1984 (αδημ.)• ΠΠρΡοδ 200/1985 (αδημ.)• Κουτσοιράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 1012• ο ίδιος (2001), 18 επ. • Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009), 107 επ.

126. Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο ΙΙ, 2005, 114 επ.

127. Κουτσοιράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 611.

128. Δεληγιάννης/Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 1992, 374.

129. Κουτσοιράδης, ΙΕπιθΔικ 2001, 19• Κλαβανίδου (2002), 370.

Σε αντίκρουση της άποψης αυτής, θα μπορούσε να υποστηριχθεί το εξής: στα πλαίσια της ξενοδοχειακής σύμβασης, δεν μεσολαβεί από την κατάρτιση της σύμβασης μέχρι την παραχώρηση της χρήσης κάποια λογική στιγμή κατά την οποία το τουριστικό γραφείο έχει αξίωση έναντι του ξενοδόχου για παραχώρηση στο ίδιο της χρήσης του μισθίου, έτσι ώστε να εκχωρήσει στη συνέχεια αυτή του την αξίωση. Πιο συγκεκριμένα, η παραχώρηση της χρήσης του μισθίου στην έννοια της 593 ΑΚ, προϋποθέτει ότι προσπορίζεται στον τρίτο αυτοτελές δικαίωμα χρήσης, ανεξάρτητο από το αντίστοιχο δικαίωμα του μισθωτή. Στις ξενοδοχειακές όμως συμβάσεις, το τουριστικό γραφείο ουδέποτε αποκτά αξίωση παραχώρησης της χρήσης του μισθίου προς το ίδιο, αφού από την αρχή συμφωνείται ότι η παραχώρηση της χρήσης δεν θα γίνει προς το τουριστικό γραφείο καθαυτό, αλλά προς τρίτους που αυτό θα υποδείξει¹³⁰.

Σύμφωνα με μια δεύτερη άποψη, η ξενοδοχειακή σύμβαση είναι απλά σύμβαση ξενίας υπέρ τρίτου (του άγνωστου ακόμη πελάτη του διοργανωτή), και μάλιστα γνήσια¹³¹, αφού ο εκμισθωτής-ξενοδόχος υπόσχεται ήδη κατά την κατάρτιση της σύμβασης να εκπληρώσει την υποχρέωση του έναντι του μισθωτή-πρακτορείου (παραχώρηση της χρήσης των δωματίων) όχι στον ίδιο αλλά σε τρίτο¹³² (πελάτη του πρακτορείου) που αυτός υποδεικνύει. Ο μισθωτής, αντίστοιχα, αποκτά από την αρχή δικαίωμα να απαιτήσει την εκπλήρωση της παροχής όχι στον ίδιο, αλλά προς τους πελάτες του. Μάλιστα, από τη φύση και το σκοπό της σύμβασης συνάγεται άμεσο και αυτοτελές δικαίωμα του τρίτου να απαιτήσει την παροχή απευθείας από τον υποσχόμενο-ξενοδόχο (411 ΑΚ)¹³³. Ωστόσο, στην περίπτωση της γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου, ανάμεσα στον υποσχεθέντα και τον τρίτο, συμβατική σχέση δεν υπάρχει. Ο υποσχεθείς-ξενοδόχος υποχρεούται απέναντι στον τρίτο-πελάτη μόνο από τη σύμβαση που κατάρτισε με το δέκτη της υπόσχεσης (ταξιδιωτικό γραφείο). Σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής, ο τρίτος δικαιούται πρωτίστως να αξιώσει άμεσα και απευθείας από τον υποσχεθέντα τη συμφωνηθείσα μεταξύ τουριστικού γραφείου και ξενοδόχου παροχή. Επίσης, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης, καθυστερημένης εκπλήρωσης (υπερήμερίας οφειλέτη) ή πλημμελούς

130. Κλαβανίδου (2002), 370• Παγώνη, ΕπισκεΔ 2006, 56.

131. Κλαβανίδου, ΕπισκεΔ 1997, 132• Κουτσουράδης, ΕπισκεΔ 1998, 608 επ. • ο ίδιος, ΙΕπιθΔικ 2001, 16 επ. • Ψυχομάνης (2003), 17• Παγώνη, ΕπισκεΔ 2006, 56 επ.

132. Κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης ανάμεσα στον ξενοδόχο και το τουριστικό γραφείο το πρόσωπο του τρίτου δεν είναι ακόμα ορισμένο. Ωστόσο αυτό δεν δημιουργεί πρόβλημα γιατί το πρόσωπο του τρίτου κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης δεν απαιτείται να είναι εντελώς ορισμένο, αρκεί να είναι οριστό. Γεωργιάδης στο: Ερμηνεία ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ.411, αρ. 2, 435.

133. Βαθρακοκόιλης, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, ΕΡΝΟΜΑΚ, τ. Β', 2003, άρθρ. 411, 463 επ.

εκπλήρωσης της παροχής από τον υποσχεθέντα-ξενοδόχο, ο πελάτης δικαιούται¹³⁴ να αξιώσει απ' αυτόν αποζημίωση ή το περιελθόν (338 ΑΚ)¹³⁵.

Ο ξενοδόχος, από την πλευρά του, μπορεί να προβάλει κατά του τρίτου ενστάσεις από τη σχέση κάλυψης (414 ΑΚ), δηλαδή τη ξενοδοχειακή σύμβαση, όπως για παράδειγμα την ένσταση του μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος. Βέβαια, η διάταξη του άρθ. 414 ΑΚ είναι ενδοτικού δικαίου και στο μέτρο που η ξενοδοχειακή σύμβαση είναι κατά κανόνα σύμβαση προσχώρησης¹³⁶, μπορεί να περιλαμβάνεται σε αυτήν ρήτρα αποκλεισμού του δικαιώματος προβολής έναντι του τρίτου των ενστάσεων από τη σχέση κάλυψης¹³⁷. Ο αποκλεισμός αυτός, μάλιστα, είναι συχνά επιβεβλημένος, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Ο πελάτης, δεν είναι σε θέση να γνωρίζει αν το τουριστικό γραφείο έχει εκπληρώσει εγκαίρως τις οικονομικές του υποχρεώσεις απέναντι στον ξενοδόχο. Αντίθετα ο ξενοδόχος γνωρίζει ότι κατά κανόνα ο πελάτης προκαταβάλλει την οφειλόμενη παροχή του στο τουριστικό γραφείο. Το αν στη συνέχεια το τουριστικό γραφείο προώθησε τα χρήματα προς τον ξενοδόχο είναι ένα ζήτημα που ανάγεται στη σχέση κάλυψης, τους όρους της οποίας ο πελάτης δεν μπορεί να γνωρίζει, δεν ασκεί καμιά επιρροή επ' αυτής και είναι εκτός της δικής του σφαίρας κινδύνου. Για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να ασκούν σε βάρος του επιρροή τυχόν ενστάσεις του ξενοδόχου που απορρέουν από τη σχέση κάλυψης¹³⁸. Γίνεται κατανοητό, ότι με την κατασκευή αυτή, η θέση του ξενοδόχου είναι εξασθενημένη, εφόσον πρέπει να δέχεται στη μονάδα του πελάτες τρίτου (του διοργανωτή), όπου αυτοί διατηρούν ευθεία αξίωση κατά του ξενοδόχου για παροχή διαμονής, διατροφής κ.λπ., χωρίς να μπορεί, ούτε να προβάλει ενστάσεις κατά των διαμενεσάντων στο ξενοδοχείο, αλλά ούτε και νόμιμο ενέχυρο στα εισκομισθέντα από αυτούς πράγματα έχει, αφού αυτοί δεν είναι *stricto sensu* δικοί του οφειλέτες-πελάτες¹³⁹. Παρ' όλα αυτά βέβαια, ο ξενοδόχος δεν μένει τελείως απροστάτευτος, εφόσον σε πρακτικό επίπεδο μπορεί να περιορίσει τους

134. Δεν δικαιούται όμως ο τρίτος να ασκήσει διαπλαστικά δικαιώματα είτε από το νόμο (καταγγελία, νόμιμη υπαναχώρηση), είτε από τη σύμβαση (συμβατική υπαναχώρηση) γιατί αυτά ανήκουν στον δέκτη της υπόσχεσης και όχι στον τρίτο ο οποίος δεν έλαβε μέρος στην κατάρτιση της σύμβασης.

135. *Βαθρακοκόλης* (2003), 467.

136. Για τη διαπραγματευτική ανισότητα των συμβαλλομένων, βλ. *Κουτσουράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 614 επ.

137. Για τον έλεγχο της εγκυρότητας των εν λόγω απαλλακτικών ρητρών βλ. *Ψούνη*, Η αξίωση του ξενοδόχου απέναντι στον "φιλοξενούμενο" στο ξενοδοχείο μέσω πρακτορείου "πελάτη" για φθορές που προκάλεσε σ' αυτό σε σχέση με τη ρύθμιση της ΑΚ 838, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002 356, με σχετικές παραπομπές.

138. *Παγώνη*, ΕπισκΕΔ 2006, 58-59.

139. ΜΠρΑθ 1883/2009, ΝοΒ 2009, 1401 επ. • *Κουτσουράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 610.

κινδύνους επιδιώκοντας μεγάλες προκαταβολές από τα τουριστικά γραφεία ή και μέσω ασφάλισης κατά του κινδύνου αφερεγγυότητας ή πτώχευσης του ταξιδιωτικού πράκτορα (ασφάλιση πιστώσεων)¹⁴⁰. Επίσης διατηρεί τις αξιώσεις του έναντι του τουριστικού γραφείου, οπότε μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση και να ζητήσει αποζημίωση για καθυστέρηση του μισθώματος (597 ΑΚ)¹⁴¹.

Τη θεωρία έχει απασχολήσει το ζήτημα της αξίωσης του ξενοδόχου για φθορές που προκάλεσε στο ξενοδοχείο ο πελάτης του τουριστικού γραφείου¹⁴². Εφόσον συμβατική σχέση ανάμεσα σε ξενοδόχο και πελάτη δεν υπάρχει, η αξίωση του ξενοδόχου απέναντι στον τρίτο για φθορές που ο τελευταίος προκάλεσε στη ξενοδοχειακή μονάδα με βάση αντισυμβατική συμπεριφορά, δεν μπορεί να θεμελιωθεί. Η όποια σχετική αξίωση του ξενοδόχου μόνο στις διατάξεις περί αδικοπρακτικής ευθύνης του 914 επ. ΑΚ μπορεί να βασισθεί¹⁴³. Οι διοργανωτές ταξιδίων, εξάλλου, τις περισσότερες φορές αρνούνται οποιαδήποτε ευθύνη τους για τις ζημιές που τυχόν προκαλούν οι πελάτες τους στα ξενοδοχεία όπου καταλύουν. Φροντίζουν στα προδιατυπωμένα συμβόλαια που συνάπτουν με τους ξενοδόχους να περιέχεται όρος αναφορικά με την προκαταβολική απαλλαγή τους από κάθε σχετική ευθύνη. Θα μπορούσε ωστόσο, η προκαλούμενη από φθορές τρίτων ζημιά του ξενοδόχου να καλυφθεί από τον αντισυμβαλλόμενο του ταξιδιωτικό πράκτορα, για το λόγο ότι τον τελευταίο βαρύνουν παρεπόμενες υποχρεώσεις προστασίας (πρόνοιας, ασφάλειας κ.λπ.) του ξενοδόχου, κατά το άρθρο 288 ΑΚ. Ειδικότερα, οι παρεπόμενες αυτές υποχρεώσεις του πράκτορα έναντι του ξενοδόχου συνίστανται στη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων (επιλογή πελατών κ.λπ.), η λήψη των οποίων θα προστατεύσει τα έννομα αγαθά του ξενοδόχου, που μπορούν να τεθούν σε κίνδυνο από τη συμπεριφορά των πελατών τους¹⁴⁴. Έχει υποστηριχθεί και η άποψη, σύμφωνα με την οποία μεταξύ ξενοδόχου και του «φιλοξενούμενου» στο ξενοδοχείο/πελάτη του ταξιδιωτικού γραφείου δημιουργείται επαφή στο πεδίο των συναλλαγών, δηλαδή μια «πραγματική σχέση» ή «εν τοις πράγμασι συμβατική σχέση». Από τη συναλλακτική αυτή επαφή γεννιέται υποχρέωση του τουρίστα για την επίδειξη ορισμένης συμπεριφοράς έναντι του ξενοδόχου και των έννομων

140. Χατζηνικολάου-Αγγελίδου, Ασφαλιστικές συμβάσεις στις σχέσεις ξενοδόχων διοργανωτών ταξιδίων-πρακτόρων και ταξιδιωτών, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές» Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 109 επ.

141. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 31.

142. Ψούνη (2002), 356 επ. • Ψυχομάνης (2003), 115 επ.

143. Η προκαλούμενη ζημιά του ξενοδόχου μπορεί ωστόσο να καλυφθεί από τον αντισυμβαλλόμενο του τουριστικό πράκτορα, για το λόγο ότι τον τελευταίο βαρύνουν παρεπόμενες υποχρεώσεις προστασίας (πρόνοιας, ασφάλειας κ.λπ.) του ξενοδόχου κατά το άρθρ. 288 ΑΚ. Κουτσοράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 614.

144. Κουτσοράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 614 • Ψούνη (2002), 357.

προστατευόμενων αγαθών του τελευταίου, που ειδικότερα συνίσταται στην καλή χρήση από μέρους του της ξενοδοχειακής μονάδας στην οποία καταλύει¹⁴⁵. Αντίστοιχα, από την ενοχή αυτή γεννιέται και ανάλογη αξίωση του «φιλοξενούμενου» στο ξενοδοχείο έναντι του ξενοδόχου σε ανάλογη παροχή (εξασφάλιση χρήσης του μισθίου, αλλά και των υπόλοιπων παροχών). Στην ουσία, δημιουργείται μια ενοχή εκ του νόμου, παράλληλη προς αυτή της ΑΚ 914, η οποία παραμένει συνεπής προς την έννοια της καλής πίστης της ΑΚ 288 που διέπει κάθε ενοχή και όχι μόνο τις ενοχές από σύμβαση¹⁴⁶.

Υποστηρίζεται, τέλος, και η άποψη¹⁴⁷, ότι η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί σύμβαση με προστατευτική ενέργεια υπέρ τρίτου¹⁴⁸, ο οποίος στην περίπτωση αυτή είναι ο πελάτης. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ο μεν πελάτης έχει απευθείας αξίωση κατά του ξενοδόχου για τυχόν ζημιές τις οποίες υπέστη, ενώ ο ξενοδόχος έχει την υποχρέωση πρόνοιας για τους πελάτες απέναντι όμως στον διοργανωτή με βάση την αρχή της καλής πίστης¹⁴⁹. Ειδικότερα, η παρεπόμενη υποχρέωση του ξενοδόχου, που απορρέει από την καλή πίστη (288 ΑΚ), να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας και πρόνοιας κατά την εκτέλεση της κύριας παροχής υπάρχει κατά κύριο λόγο έναντι του τουριστικού γραφείου. Ωστόσο η παράβαση της μπορεί να επιφέρει ζημία και σε άλλα πρόσωπα, που αν και δεν μετέχουν στην ξενοδοχειακή σύμβαση, έχουν στενό δεσμό με την ενοχή. Τέτοια πρόσωπα είναι οι πελάτες του τουριστικού γραφείου που κάνουν τελικά την χρήση των μισθωμένων δωματίων. Ευθύνη του οφειλέτη-ξενοδόχου υφίσταται όμως μόνο εφόσον ο ξενοδόχος γνωρίζει ότι οι εν λόγω τρίτοι πρόκειται να χρησιμοποιήσουν την παροχή και ότι συνδέονται στενά με την παροχή¹⁵⁰. Κατά της άποψης αυτής προβάλλεται το επιχείρημα¹⁵¹ ότι τα συμφέροντα του πελάτη κατοχυρώνονται επαρκώς στο πλαίσιο της ταξιδιωτικής σύμβασης, αφού η από μέρους του ξενοδόχου παράβαση των υποχρεώσεων πρόνοιας και επιμέλειας θα γεννά υπέρ του πελάτη συμβατική αξίωση αποζημίωσης έναντι του τουριστικού γραφείου δυνάμει του άρθρου 334 ΑΚ. Ο ξενοδόχος θα αποτελεί βοηθό εκπλήρωσης του τουριστικού γραφείου για τις υποχρεώσεις του τελευταίου, κύριες και παρεπόμενες, απέναντι στον πελάτη του.

145. Ψούνη (2002), 358.

146. Παγώνη, ΕπισκΕΔ 2006, 60.

147. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 31 επ. • η ίδια (2002), 373 επ.

148. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο-Γενικό μέρος, 1999, 38 επ. • ο ίδιος στο: Ερμηνεία ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθ. 410-415, 429.

149. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 107.

150. Γεωργιάδης (1999), 39.

151. Κουτσουράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 611 επ. • Κλαβανίδου (2002), 374.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΔΙΚΑΙΟ

3.1. ΑΡΘΡΟ 25 ΑΚ

Οι έννομες σχέσεις οι οποίες εξελίσσονται στα πλαίσια μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης, που κατά κανόνα φιλοξενεί αλλοδαπούς επισκέπτες της χώρας μας, λ.χ. η ξενοδοχειακή σύμβαση ανάμεσα στην ξενοδοχειακή επιχείρηση και σε έναν αλλοδαπό tour operator, η σύμβαση εργασίας ανάμεσα στην επιχείρηση και σε αλλοδαπό υπάλληλό της, η πτώχευση του αλλοδαπού tour operator ο οποίος οφείλει χρήματα στον έλληνα ξενοδόχο, δεν υπάγονται αναγκαία στο ημεδαπό δίκαιο¹⁵². Το στοιχείο αλλοδαπότητας που ενυπάρχει, δηλαδή ένα στοιχείο που συνδέει τις σχέσεις αυτές με μια ξένη έννομη τάξη, δημιουργεί περιπλοκές και βασικά ερωτήματα, όπως αυτό του εφαρμοστέου δικαίου στην σύμβαση.

Καταρχάς, ο έλληνας νομοθέτης του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, στη διάταξη του άρθρου 25 εδ. 1 ΑΚ, θέσπισε την αρχή της αυτονομίας των συμβαλλομένων, ως τον κύριο σύνδεσμο για να διέπει το εφαρμοστέο δίκαιο επί των ενοχών εκ συμβάσεως¹⁵³. Ως *primo loco* εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές ορίζει το δίκαιο που επιλέγουν τα μέρη¹⁵⁴. Δηλαδή *lex contractus* είναι η *lex voluntatis*¹⁵⁵. Ωστόσο, η ελευθερία των μερών για την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου, δεν είναι απόλυτη, όπως ορίζεται στη Σύμβαση της Ρώμης, αλλά σχετική. Δηλαδή η

152. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Προβλήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στην ξενοδοχειακή επιχείρηση, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 57.

153. Vrellis, L' art. 25 c.c. grec et la convention de Rome sur la loi applicable aux obligations contractuelles, ΕΕΕυρΔ 1994, 897 επ. • Παπασιώπη-Πασιά, σε Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκη, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1998², 259.

154. Για τις διάφορες απόψεις που υποστηρίχθηκαν, όσον αφορά τη νομική φύση της επιλογής δικαίου, βλ. Παμπούκης, Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες αμέσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 1992, 1331 • Βρέλλης, Η Σύμβαση της Ρώμης (19.6.1980) για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές και το άρθρο 25 ΑΚ, ΝοΒ 2000, 422 επ.

155. Βρέλλης, ΝοΒ 2000, 421 • ο ίδιος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001², 179.

ελευθερία τους τελεί υπό τον περιορισμό της ύπαρξης συνδέσμου μεταξύ της έννομης σχέσης και του εφαρμοστέου δικαίου¹⁵⁶, ο οποίος δημιουργείται π.χ. από την ιθαγένεια ή κατοικία των μερών, τον τόπο τέλεσης ή εκτέλεσης της σύμβασης¹⁵⁷. Με την παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου η υποβολή των μερών στο δίκαιο ορισμένης πολιτείας μπορεί να είναι ρητή ή σιωπηρή¹⁵⁸. Υπό την έννοια αυτή, αρκεί η συμπερασματική συναγωγή τέτοιας βούλησης από γεγονότα, δηλώσεις ή άλλα σημεία, που είναι αναμφίβολα δηλωτικά αυτής¹⁵⁹. Η έρευνα, ωστόσο, της βούλησης των μερών ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο πρέπει να γίνεται με πολύ προσοχή και να οδηγεί στην παραδοχή της, μόνο όταν αναμφίβολα προκύπτει. Έτσι, σωστά κρίθηκε π.χ. ότι οι διάδικοι υποβλήθηκαν στο ελληνικό δίκαιο, αφού μετά τη σύναψη της συμβάσεως τους το επικαλέσθηκαν στις προτάσεις τους¹⁶⁰ ή στηρίχθηκαν σε αυτό¹⁶¹. Συνήθως, βέβαια, στην πράξη ο *tour operator*, ο οποίος διαθέτει έτοιμο το έντυπο της σύμβασης του με τον ξενοδόχο, συμπεριλαμβάνει όρο βάσει του οποίου εφαρμοστέο δίκαιο είναι το δίκαιο της χώρας του¹⁶².

Στην περίπτωση που τα συμβαλλόμενα μέρη παρέλειψαν να ορίσουν το δίκαιο που θα ήθελαν να διέπει τη σύμβαση τους, υιοθετήθηκε στο δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου ένας επικουρικός σύνδεσμος, σύμφωνα με τον οποίο εφαρμόζεται το δίκαιο που αρμόζει στη σύμβαση κατά συνεκτίμηση του συνόλου των ειδικών συνθηκών¹⁶³. Με τον όρο ειδικές συνθήκες, νοείται κάθε στοιχείο,

156. ΕφΑΘ 7390/1991, ΝοΒ 1992, 726 επ. • ΕιρΠειρ 764/1993 ΕλλΔνη 1995/630.

157. Βαθρακοκοίλης, ΕΡΝΟΜΑΚ (κατ' άρθρο), Γενικές αρχές, 2001, 153.

158. Γαζής/Κεραμέας, Εφαρμοστέο δίκαιο ως προς ενοχική σύμβαση πωλήσεως ακινήτου κειμένου στη Γενεύη καθώς και ως προς την εικονικότητα της, (γνμδ), ΝοΒ 1991, 539.

159. ΕφΘεσ 245/1965, ΕλλΔνη 1966, 67 • ΕφΑΘ 1502/1969, Αρμ 1970, 22 • ΕφΝαυπλ 196/1972, ΝοΒ 1973, 76 • ΕφΑΘ 3544/1978, ΝοΒ 1980, 250 • ΕφΠειρ 888/1984, ΝοΒ 1985, 305 • ΕφΠειρ 278/1989, ΕΕμπΔ 1989, 277 • ΕφΑΘ 5344/2003, ΑρχΝ 2005, 166.

Σιωπηρή υποβολή συνάγεται από πράξεις, από τις οποίες προκύπτει αναμφίβολα η βούληση καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου (π.χ. η ιθαγένεια των μερών) ή από την επίκληση του δικαίου στις προτάσεις των μερών ή αν ο διάδικος δεν αντιλέγει στη θεμελίωση των αξιώσεων του αντιδίκου του σε ορισμένο δίκαιο.

160. ΕφΠειρ 888/1984, ΝοΒ 1985, 305 επ. • ΠΠρΠειρ 904/1985, ΕΕμπΔ 1985, 699.

161. ΕφΠειρ 1100/1983, ΠειρΝ 1983, 283.

162. Σύμφωνα με όρο ολλανδικού πρακτορείου: "Dutch law applies to this agreement. Disputes between the parties arising from this agreement and all agreements following from it, will be put exclusively before the competent Court in Rotterdam".

163. ΑΠ 985/1982, ΝοΒ 1983, 909 • ΑΠ 2761/1982, ΕΕμπΔ 33, 419 • ΕφΘεσ 2541/1983, Αρμ 1983, 308 • ΑΠ 1405/1986, ΝοΒ 1987, 924 • ΠΠρΠειρ 1547/1990, ΕΝΑΥΔ 1992, 15 • ΕφΠειρ 990/1993, ΕΝΑΥΔ 1994, 165. Με τη διάταξη αυτή ο έλληνας νομοθέτης κατέστη εξαιρετικά καινοτόμος για την εποχή του, σε παγκόσμιο επίπεδο. Μέχρι τότε η ιδέα εφαρμογής του αρμόζοντος στη σύμβαση δικαίου ήταν από καιρό γνωστή και υιοθετείτο από τη νομολογία, δεν φαίνεται όμως να είχε αποτυπωθεί σε γραπτό κανόνα δικαίου. Βλ. Βρέλλης, ΝοΒ 2000, 427 • Εισάγει έναν επικουρικό και συνάμα ελαστικό σύνδεσμο, για την περίπτωση που τα μέρη παρέλειψαν να προβλέψουν ειδικά περί τούτου σε ενοχική σύμβαση, Βλ. Κουτσουράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 1013.

νομοθετημένο ή μη, που μπορεί να καθοδηγήσει τον ερευνητή ή τον εφαρμοστή του δικαίου στην ανεύρεση του «αρμόζοντος» δικαίου. Τέτοια στοιχεία είναι η ιθαγένεια και ιδιαίτερα η κοινή ιθαγένεια, ο τόπος της επαγγελματικής εγκατάστασης των συμβαλλομένων¹⁶⁴, ο τόπος κατάρτισης, εκτέλεσης της σύμβασης, η κατοικία, η έδρα των διαδίκων¹⁶⁵, η τοποθεσία του πράγματος, η σημαία του πλοίου, το μητρώο που έχει καταχωρηθεί το σκάφος, η εξάρτηση της σύμβασης από άλλη σύμβαση¹⁶⁶ κ.λπ. Μάλιστα, επειδή η έννοια «αρμόζον δικαίο» είναι νομική και υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο, το δικαστήριο της ουσίας οφείλει να παραθέτει στην απόφαση του όλα εκείνα τα στοιχεία που συνοδεύουν την σύμβαση, ώστε να είναι δυνατός ο αναιρετικός έλεγχος της κρίσεως του για το ποιο δίκαιο είναι *in concreto* αρμόζον. Η νομολογία τις πιο πολλές φορές δεν αρκείται σε ένα μόνο από αυτά τα στοιχεία, αλλά συνδυάζει περισσότερα ή μνημονεύει και άλλα εκτός από αυτά¹⁶⁷. Θα πρέπει πάντως να τονισθεί, ότι τα παραπάνω στοιχεία καθοδηγούν τον ερευνητή ή τον εφαρμοστή του δικαίου, χωρίς όμως ποτέ να τον δεσμεύουν στην κρίση του. Το από όλες τις ειδικές συνθήκες αρμόζον στη σύμβαση δίκαιο λόγω του ότι είναι νομική έννοια¹⁶⁸, όπως προαναφέραμε, συγκεκριμενοποιείται από τον εφαρμοστή με βάση όχι τόσο ποσοτικά όσο κυρίως ποιοτικά κριτήρια¹⁶⁹.

Ωστόσο, μετά την υπογραφή της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές»¹⁷⁰, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 1792/1988 και τέθηκε σε ισχύ από 1.4.1991, περιορίζεται η έκταση εφαρμογής του κανόνα της ΑΚ 25, στις πριν από την 1.4.1991 υφιστάμενες συμβάσεις γιατί δεν έχει αναδρομική ισχύ και σε εκείνες τις συμβατικές ενοχές που μένουν έξω από το πεδίο εφαρμογής της σύμβασης αυτής. Στην ουσία οι διατάξεις της Σύμβασης συρρικνώνουν το καθ' ύλην πεδίο

164. ΕφΑθ 1586/1983, ΝοΒ 1983, 688• ΑΠ 742/1985, ΕλλΔνη 1986, 1995.

165. ΑΠ 1282/1992, ΕλλΔνη 1994, 1329• ΕφΑθ 4937/1993, ΕλλΔνη 1996, 1642.

166. ΑΠ 203/1963, ΝοΒ 1963, 1114• ΑΠ 204/1963, ΝοΒ 1963, 1116• *Βρέλλης* (2001²), 191.

167. ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 1986, 566 επ. • ΜΠρΠειρ 1084/1989, ΕΝΑΥΔ 1990, 117 επ. • ΕφΠειρ 1501/1990, ΕΝΑΥΔ 1991, 284 επ. • ΕφΑθ 1501/1998, ΕλλΔνη 1998, 1384 επ. • ΕφΑθ 9456/2002, ΕλλΔνη 2003, 857 επ.

168. ΑΠ 1133/1975, ΝοΒ 24, 418• ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 34, 566.

169. *Παπασιώπη-Πασιά*, σε *Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκη* (1998²), 261 επ. Το ΕφΔωδ στην υπ' αριθμ. 154/1998 απόφαση του, στο πλαίσιο του εφαρμοσθέντος άρθρ. 25 εδ. 2 ΑΚ, κατάληξε στην εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, θεωρώντας αυτό ως αρμόζον από τις ειδικές συνθήκες της ξενοδοχειακής σύμβασης, τις οποίες συγκεκριμενοποίησε σε δύο μόνο, δηλαδή στην έδρα της εναγομένης στην Ελλάδα και στην εκτέλεση της σύμβασης στην ίδια χώρα, χωρίς όμως και να εξειδικεύει για ποια παροχή (του ξενοδόχου ή του διοργανωτή) ο τόπος εκπλήρωσης της είναι η ίδια χώρα. Σχετικά βλ. *Κουτσουράδης*, *ΕπισκεΔ* 1999, 1015.

170. Για τη δημιουργία της σύμβασης αυτής βλ. *Ταγαράς*, *Ιστορικό της Κοινοτικής σύμβασης Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου*, ΕΕΕυρΔ 1983, 75 επ.

εφαρμογής του εθνικού κανόνα, ο οποίος δεν αποκλείεται να εξακολουθεί να ισχύει για τις συμβατικές ενοχές που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της Σύμβασης της Ρώμης, χαρακτηρίζονται όμως ως συμβατικές ενοχές στο πλαίσιο του εθνικού συστήματος ιδ.δ.δ. του forum¹⁷¹.

3.2. Άρθρο 4 της Σύμβασης της Ρώμης 1980 – Άρθρο 4 του Κανονισμού «Ρώμη Ι»

Η Σύμβαση της Ρώμης¹⁷² είναι άμεση απόρροια της ανάγκης εναρμόνισης του δικαίου των συναλλαγών στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, εναρμόνιση που στόχευε τότε στο να διευκολύνει τη λειτουργία της Κοινής Αγοράς και τώρα πλέον στην εγκαθίδρυση της Ενιαίας Αγοράς. Η ανάγκη αυτή έγινε επιτακτικότερη με την καθιέρωση κοινών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, αναγνώρισης και εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων στα κράτη μέλη της Κοινότητας με τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968¹⁷³. Το τελικό κείμενο της Σύμβασης εμφανίστηκε τον Μάιο του 1979 και αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Κοινότητας, υπογράφηκε τελικά στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980. Αρκετά χρόνια μετά και συγκεκριμένα στα τέλη του 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε Πράσινο Βιβλίο¹⁷⁴ με θέμα το κατά πόσον η Σύμβαση της Ρώμης πρέπει να μετατραπεί σε καθαυτό κοινοτικό μέσο (κανονισμό ή οδηγία) και να εκσυγχρονιστεί σε βάθος. Σύμφωνα με την πράξη αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Σύμβαση της Ρώμης είναι σήμερα η μόνη πράξη ιδιωτικού διεθνούς δικαίου σε κοινοτικό επίπεδο που έχει ακόμα τη μορφή διεθνούς σύμβασης. Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από το συγκεκριμένο γεγονός είναι αδικαιολόγητα, αν ληφθεί υπόψη ότι οι Κανονισμοί «Βρυξέλλες Ι», «Ρώμη ΙΙ» και η Σύμβαση της Ρώμης αποτελούν ένα αναπόσπαστο σύνολο, το οποίο αφορά τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των συμβατικών ή εξωσυμβατικών ενοχών, αστικού ή εμπορικού χαρακτήρα, σε κοινοτικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό η Επιτροπή έλαβε περίπου 80 απαντήσεις¹⁷⁵, από

171. *Βρέλλης* (2001²), 172-173.

172. Οι κανόνες της Σύμβασης της Ρώμης ισχύουν σε όλα τα κράτη μέλη (ΕΕ-15), συμπεριλαμβανομένης και της Δανίας. Όσον αφορά τα κράτη μέλη που προσχώρησαν στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004, η Σύμβαση δεν έχει τεθεί ακόμη σε εφαρμογή.

173. *Βούλγαρης*, Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 “για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές” και τα όρια του εφαρμοστέου δικαίου που προβλέπει σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα. ΝοΒ 1992, 1289.

174. Πράσινο Βιβλίο σχετικά με τη μετατροπή σε κοινοτική πράξη και τον εκσυγχρονισμό της σύμβασης της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, COM/2002/0654 τελικό.

175. Οι απαντήσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/news_summary_rome1_en.htm, ημερ. 1/7/2008.

κυβερνήσεις¹⁷⁶, πανεπιστήμια, δικηγορικούς συλλόγους¹⁷⁷ και διάφορους οικονομικούς κύκλους¹⁷⁸, γεγονός που επιβεβαιώνει, ότι η Σύμβαση της Ρώμης είναι όχι μόνο γνωστή νομική πράξη, αλλά εξίσου πράξη η οποία τυγχάνει της εκτίμησης των ενδιαφερομένων κύκλων. Και πράγματι, η πλειοψηφία όσων ανταποκρίθηκαν, τάχθηκε υπέρ της μετατροπής της Σύμβασης σε κοινοτικό κανονισμό, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη εκσυγχρονισμού ορισμένων από τους κανόνες της. Σαν αποτέλεσμα της διαδικασίας διαβούλευσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε, στις 15.12.2005, πρόταση κανονισμού¹⁷⁹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I), με στόχο τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Σύμβασης της Ρώμης και ταυτόχρονα την μετατροπή της σε κοινοτική πράξη¹⁸⁰. Ως κύριοι λόγοι για την πρόταση για αντικατάσταση της Σύμβασης της Ρώμης από Κανονισμό θα πρέπει να θεωρηθούν: α) η άμεση και ομοιόμορφη εφαρμογή των διατάξεων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου από όλα τα κράτη μέλη της Κοινότητας, χωρίς να απαιτείται η χρονοβόρα διαδικασία επικύρωσης και χωρίς τη δυνατότητα ύπαρξης κρατικών επιφυλάξεων ως προς συγκεκριμένους κανόνες δικαίου, β) η δυνατότητα ομοιόμορφης ερμηνείας των κανόνων από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, γ) η ύπαρξη ενός σώματος Κανονισμών που να αφορούν στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, το οποίο να συγκροτείται από τους Κανονισμούς Βρυξέλλες I (δικαιοδοσία), Ρώμη I (συγκρούσεις νόμων σε συμβατικές ενοχές) και Ρώμη II (συγκρούσεις νόμων σε εξωσυμβατικές ενοχές), δ) η ένταξη των κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών στο κατά νομική ακριβολογία παράγωγο κοινοτικό δίκαιο¹⁸¹. Εν συνεχεία, εκδόθηκε ο Κανονισμός 593/2008¹⁸² του

176. Γερμανία, Τσεχία, Ολλανδία, Νορβηγία, Αυστρία, Φινλανδία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

177. Συμπεριλαμβανομένου του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

178. Περιλαμβανομένων των: Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο, Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία, Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Τραπεζών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ασφαλιστών, Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Κατασκευαστών, Amazon Europe, Yahoo Europe, British Music Rights, Eurocommerce

179. COM/2005/0650 τελικό.

180. Τυχόν αντικατάσταση της Σύμβασης από Κοινοτική Οδηγία, αντί από Κανονισμό, θεωρήθηκε ορθά ότι δεν θα προσέφερε οποιοδήποτε όφελος και μάλλον θα συνιστούσε οπισθοδρόμηση, εφόσον δεν θα εξυπηρετούσε την ανάγκη για ομοιόμορφη εφαρμογή των διατάξεων του πανευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου των συμβατικών ενοχών. Στην αρχική πρόταση της η Επιτροπή σημείωνε πως αν τα κράτη μέλη απολάμβαναν κάποιο βαθμό διακριτικής ευχέρειας - όπως στις περιπτώσεις ενσωμάτωσης μιας κοινοτικής Οδηγίας στο κρατικό δίκαιο - αυτό θα οδηγούσε στην ίδια αβεβαιότητα δικαίου την οποία ο προτεινόμενος Κανονισμός είχε σκοπό να αντιμετωπίσει.

181. Αιμιλιανίδης, Το νέο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο των συμβάσεων σύμφωνα με τον Κανονισμό Ρώμη I, 2009, 15.

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουνίου 2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I), που θα αρχίσει να εφαρμόζεται σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από 17.12.2009¹⁸³, με εξαίρεση τη Δανία, και θα συνιστά σημείο αναφοράς στην προσπάθεια για τον καθορισμό του δικαίου που θα πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια όταν καλούνται να κρίνουν μια συμβατική διαφορά¹⁸⁴.

Στόχος του νέου Κανονισμού είναι η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές που θα ισχύουν σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο Κανονισμός συμπληρώνει το πλαίσιο κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο, στο οποίο (πλαίσιο) ανήκουν επίσης: α) ο Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Βρυξέλλες I) και β) ο Κανονισμός 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II). Ο Κανονισμός Ρώμη I θεσπίζει κανόνες καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου, όπως προαναφέρθηκε, οι οποίοι εφαρμόζονται στις συμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου. Βασική αρχή του είναι ότι τα μέρη έχουν την ελευθερία να επιλέγουν το εφαρμοστέο δίκαιο, ενώ επί ελλείψεως τέτοιας επιλογής, το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται με ειδικούς κανόνες για κάθε συγκεκριμένο τύπο σύμβασης. Έτσι, π.χ. η σύμβαση πώλησης αγαθών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πωλητής έχει τη συνήθη διαμονή του, ενώ η σύμβαση παροχής υπηρεσιών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πάροχος υπηρεσίας έχει τη συνήθη διαμονή του¹⁸⁵.

Η Σύμβαση της Ρώμης, σε αντίθεση με το άρθρο 25 ΑΚ, έχει ταχθεί υπέρ της απόλυτης ελευθερίας των μερών στην επιλογή του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου¹⁸⁶. Χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. 575/1997 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς¹⁸⁷, η οποία δεν περιορίζεται σε γενική αναφορά στον απόλυτο χαρακτήρα της ελευθερίας των συμβαλλομένων, αλλά περιέχει και ορισμένες εύστοχες σκέψεις για τη δικαιολογητική της βάση. Ειδικότερα ότι «η Σύμβαση της Ρώμης τάχθηκε τελικά υπέρ της απόλυτης

182. ΕΕ 17.6.2008, L. 177/6.

183. Ο Κανονισμός Ρώμη I είναι υποχρεωτικής εφαρμογής ως προς όλα τα ζητήματα που εμπίπτουν εντός του πεδίου εφαρμογής του. Πλέον τα εθνικά δικαστήρια της Κοινότητας θα στηρίζονται στον Κανονισμό για να καθορίσουν τον κανόνα συνδέσεως και να αποφασίσουν ποιο δίκαιο θα πρέπει να εφαρμοστεί σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Με τον τρόπο αυτό καθιερώνεται ένα κοινό ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο στο χώρο των συμβατικών ενοχών.

184. Για ανάλυση των διατάξεων του Κανονισμού βλ. *Αιμιλιανίδης* (2009).

185. Παππά, Κανονισμός 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I), *Συνήγορος* 2008, 42 επ.

186. ΠΠρΘεσ 2137/1991, Αρμ. 1992, 995 επ. Όσον αφορά την ελευθερία επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου, βλ. *Παμπούκης*, ΝοΒ 1992, 1329 επ.

187. ΜΠρΠειρ 575/1997, ΕΝΑΥΔ 1998, 134 επ.

ελευθερίας των συμβαλλομένων στην επιλογή του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου γιατί θεωρήθηκε ότι όταν οι συμβαλλόμενοι σε διεθνείς συναλλαγές επιλέγουν ως εφαρμοστέο ένα δίκαιο που δεν παρουσιάζει κανένα σύνδεσμο με αυτή, δεν το κάνουν από απλό «καπρίτσιο», αλλά γιατί βρίσκουν στο δίκαιο αυτό κάποιο ενδιαφέρον. Ενδιαφέρον που δεν περιέχει απαραίτητα πρόθεση για καταδολίευση του νόμου». Η εν λόγω απόφαση, που εκδόθηκε κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, πιθανολόγησε ότι εγκύρως συμφωνήθηκε η υποβολή στο αγγλικό δίκαιο συμβάσεως πωλήσεως ελληνικού πλοίου αποτελούντος τη μοναδική περιουσία της πωλήτριας και απέρριψε την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων που είχε υποβάλει δανειστής της πωλήτριας, ισχυριζόμενος ότι η ρήτρα επιλογής του αγγλικού δικαίου ετέθη προς καταστρατήγηση του άρθρου 479 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο ο αποκτών περιουσία ως σύνολο ευθύνεται για τα χρέη του μεταβιβάζοντος¹⁸⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 3, τα μέρη μπορούν να επιλέξουν ρητά ή σιωπηρά το δίκαιο που θα ρυθμίζει την ξενοδοχειακή σύμβαση. Η επιλογή τους θα πρέπει να προκύπτει με βεβαιότητα από τους όρους της σύμβασης ή τις συνθήκες που την περιβάλλουν. Μάλιστα μπορούν να επιλέξουν διαφορετικό δίκαιο για κάθε διακριτό μέρος της συμφωνίας (*dépeçage*)¹⁸⁹, ενώ δεν είναι απαραίτητο το δίκαιο που θα διαλέξουν

188. Ταγαράς, Η αυτονομία των συμβαλλομένων, *dépeçage* και μετασυμβατικός καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου, Εισήγηση στην Ημερίδα: « Η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2002, 2003, 35-36.

189. Με τον όρο αυτό, η διάταξη του εδ. 3 παρ. 1 του άρθρ. 3, παρέχει τη δυνατότητα διαμελισμού-κατάτμησης μιας ενοχικής δικαιοπραξίας (όροι που αποδίδουν ατελώς το γαλλικό όρο *dépeçage*, σύμφωνα με παρατήρηση της Παπασιώπη-Πασιά, Η Κοινοτική σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1991, 20) σε περισσότερα από ένα τμήματα, για καθένα από τα οποία είναι δυνατό να επιλέγεται ως εφαρμοστέο διαφορετικό δίκαιο. Παμπούκης, ΝοΒ 1992, 1334. Ένα άλλο ζήτημα, το οποίο σήμερα οι θεωρητικοί του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου το εντάσσουν στην ευρεία έννοια του *dépeçage*, είναι το φαινόμενο του *Spaltung* ή *Splitting* της σύμβασης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι υποχρεώσεις κάθε συμβαλλόμενου μέρους να διέπονται από ξεχωριστά συστήματα δικαίου, όπως π.χ. από το δίκαιο το τόπου που εκτελείται η σύμβαση για καθένα από τα μέρη ή από το δίκαιο της κατοικίας εκάστου εξ αυτών. Ο διαμελισμός της σύμβασης, ειδικά ως προς τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, σε ξεχωριστή εκτέλεση έχει την καταγωγή του από την εποχή του Savigny και τη θεωρία του ότι κάθε τύπος νομικής σχέσης πρέπει να έχει τη δική του έδρα. «Έδρα» των συμβατικών ενοχών κατά τον Savigny, ήταν ο τόπος εκτέλεσης της σύμβασης. Από τη στιγμή που η χρήση του συνδέσμου αυτού ατόνισε, κυρίως επειδή τη θέση του πήρε η αυτονομία των συμβαλλομένων και ως επικουρικός σύνδεσμος το δίκαιο της χώρας με την οποία η σύμβαση συνδέεται στενότερα, το *Spaltung* έχασε τη σημασία του, χωρίς αυτό να σημαίνει, όμως, ότι έπαψε να υφίσταται. Σήμερα, απλά θεωρείται ως μια μορφή του *dépeçage*. Το *Spaltung* διαφέρει από το *dépeçage* γιατί η σύμβαση, ως προς την εκτέλεση της μόνο, μπορεί να διέπεται από περισσότερα δίκαια, σε αντίθεση με το *dépeçage*, που σημαίνει το διαμελισμό της ίδιας της σύμβασης σε περισσότερα τμήματα, καθένα από τα οποία είναι δυνατόν να διέπεται από διαφορετικό δίκαιο. Παπασιώπη-Πασιά, *Dépeçage*: Μια νέα έννοια του Κοινοτικού και του Ελληνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών, ΕΕΕυρΔ 1996, 743 υποσημ. 6.

να έχει σχέση με τη σύμβαση τους¹⁹⁰. Μπορούν επίσης να κάνουν την επιλογή τους πριν την κατάρτιση της ξενοδοχειακής σύμβασης ή και μεταγενέστερα¹⁹¹, όπως μπορούν και να μεταβάλουν την αρχική τους επιλογή¹⁹². Συνήθως, βέβαια, όπως αναφέραμε ανωτέρω, ο ξενοδόχος ευρισκόμενος σε μια κατάσταση διαπραγματευτικής ανισότητας, αποδέχεται ως εφαρμοστέο το δίκαιο που έχει επιλέξει ο αντισυμβαλλόμενος του στους όρους «της πίσω σελίδας, με τα μικρά γράμματα» και που συνήθως πρόκειται για το δίκαιο της χώρας του.

Επίσης, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Ρώμης, ακόμα και όταν οι συμβαλλόμενοι έχουν την ίδια ιθαγένεια ή έχουν την έδρα τους στην ίδια χώρα και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της συμφωνίας τους συνδέονται με την ίδια χώρα, έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ως εφαρμοστέο ένα αλλοδαπό δίκαιο. Π.χ. ένας έλληνας tour operator που συνάπτει ξενοδοχειακή σύμβαση με έναν έλληνα ξενοδόχο για το ξενοδοχείο του που βρίσκεται στην Ελλάδα, μπορεί έγκυρα να συμφωνήσει μαζί του ότι η σύμβαση τους θα διέπεται από το γερμανικό δίκαιο¹⁹³. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, η συμφωνία τους δεν είναι δυνατόν να εμποδίσει την εφαρμογή ελληνικών κανόνων αναγκαστικού δικαίου, κανόνων ιδιαίτερα σημαντικών για την ελληνική έννομη τάξη. Οι συμβαλλόμενοι δεν μπορούν να αποστούν με τη σύμβαση τους από τους ανωτέρω κανόνες, προσπαθώντας να αποφύγουν τις ενδεχομένως αυστηρές ρυθμίσεις του ελληνικού δικαίου (άρθρ. 3 παρ. 3 της Σύμβασης της Ρώμης).

Στην περίπτωση που τα συμβαλλόμενα μέρη παρέλειψαν να ορίσουν ρητά ή σιωπηρά το εφαρμοστέο στη σύμβαση τους δίκαιο, τότε η Σύμβαση της Ρώμης τάσσεται υπέρ της εφαρμογής του δικαίου που παρουσιάζει το στενότερο σύνδεσμο προς τη σύμβαση και περιλαμβάνεται στη διάταξη του άρθρου 4¹⁹⁴. Με το δεύτερο εδάφιο της 1^{ης} παραγράφου του ανωτέρω άρθρου, αναγνωρίζεται και

190. Τα μέρη ενδεχομένως μπορούν να επιλέξουν την εφαρμογή ενός μη κρατικού συστήματος κανόνων, όπως είναι η *lex mercatoria*. Η *lex mercatoria* είναι ένα μη εθνικό δίκαιο που διέπει τις διεθνείς εμπορικές συμβάσεις και του οποίου κύρια στοιχεία είναι διεθνή έθιμα και συνήθειες του διεθνούς εμπορίου, διεθνείς συμβάσεις, κανόνες που θεσπίστηκαν γι' αυτόν τον σκοπό, όπως οι Αρχές των διεθνών εμπορικών συμβάσεων του *Unidroit* και οι Αρχές του ευρωπαϊκού ενοχικού (συμβατικού) δικαίου. *Βρέλλης*, NoB 2000, 427, ο ίδιος (2001²), 189.

191. *Βούλγαρης*, Η αυτονομία της ιδιωτικής βούλησης στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, (θεωρητική θεμελίωση και έκταση εφαρμογής της), ΕΕΕυρΔ 1994, 883.

192. *Παπασιώπη-Πασιά*, σε *Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκη* (1998²), 269 επ.

193. *Γραμματικάκη-Αλεξίου* (2002), 64.

194. *Παπασιώπη-Πασιά*, Το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο ελλείψει συμφωνίας των μερών κατά την κοινοτική σύμβαση του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Καταναλωτικές και εργατικές συμβάσεις, NoB 1992, 1344 επ.

πάλι ο θεσμός του *dépeçage*¹⁹⁵, όμως αυτή τη φορά πρόκειται για διαμελισμό που προκαλείται όχι από τους ίδιους τους συμβαλλομένους, αλλά από τον δικαστή. Η Σύμβαση της Ρώμης θεσπίζει ρητά τη δυνατότητα αυτή, φροντίζοντας πάντως να τονίσει, ότι αυτό μόνο κατ' εξαίρεση θα πρέπει να συμβαίνει¹⁹⁶. Σημειωτέον ότι το ανωτέρω εδάφιο πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι σε τμήμα συμβάσεως μπορεί να εφαρμοσθεί το δίκαιο άλλης χώρας, εφόσον το τμήμα αυτό μπορεί να διαχωριστεί από το σύνολο της σύμβασης και έχει αυτοτέλεια έναντι αυτής¹⁹⁷. Για την ανεύρεση του εφαρμοστέου δικαίου, η Σύμβαση προβαίνει στη διατύπωση σειράς μαχητών τεκμηρίων, για το ποιο είναι το δίκαιο εκείνο που συνδέεται στενότερα η σύμβαση¹⁹⁸. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 τεκμαίρεται ότι η σύμβαση συνδέεται στενότερα με τη χώρα όπου ο συμβαλλόμενος που οφείλει να εκπληρώσει την χαρακτηριστική¹⁹⁹ για τη σύμβαση παροχή έχει κατά το χρόνο συνάψεως της σύμβασης τη συνήθη διαμονή του, ή αν είναι νομικό πρόσωπο την έδρα του. Έχει διαπιστωθεί δηλαδή, ότι στις ενοχικές συμβάσεις είτε υπάρχει μόνο από το ένα μέρος παροχή (ετεραβαρείς συμβάσεις), είτε υπάρχουν μεν εκατέρωθεν παροχές, όμως συνήθως η μία από αυτές είναι χαρακτηριστική για το κάθε είδος σύμβασης. Χαρακτηριστική παροχή²⁰⁰ είναι αυτή που δίνει σε κάθε μία ειδική σύμβαση το γνώρισμα εκείνο που χαρακτηρίζει την υπό κρίση σύμβαση που θέτει τη σφραγίδα της και που την κάνει να ξεχωρίζει από τις άλλες συμβάσεις²⁰¹. Συνεπώς σε μια ξενοδοχειακή σύμβαση που συνάπτεται για παράδειγμα ανάμεσα σε ελληνική ξενοδοχειακή επιχείρηση που εδρεύει στην Ελλάδα και αλλοδαπό τουριστικό οργανισμό που εδρεύει στη Γερμανία, αν τα μέρη δεν

195. Για τον θεσμό αυτό βλ. Reese, *Dépeçage: A Common Phenomenon in choice of law*, Col.L.Rev. 1973, 58 επ• Lagarde, *Le "dépeçage" dans le droit international privé des contrats*, Riv. dir. int. priv. proc. 1975, 649 επ.

196. Άρθρ. 4 παρ. 1 εδ. β'.

197. Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα YVES BOT της 19^{ης} Μαΐου 2009, υπόθ. C-133/08, *Intercontainer Interfrigo SC (ICF) κατά Balkenende Oosthuizen BV, MIC Operations BV*.

198. *Βρέλλης*, ΝοΒ 2000, 429.

199. *Παπασιώπη-Πασιά*, ΝοΒ 1992, 1346 επ.

200. Η θεωρία της χαρακτηριστικής παροχής διατυπώθηκε από τον Adolf Schnitzer μέσα από μελέτη της νομολογίας του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Ελβετίας και στηρίζεται βέβαια στην αρχή της εγγύτητας, αφού για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου εκφράζει τη βασική αρχή ότι «η συμβατική σχέση είναι αγκυροβολημένη εκεί όπου ασκεί μία λειτουργία στον ανθρώπινο βίο». *Παμπούκης*, Η εφαρμογή του άρθρου 4 της Συμβάσεως της Ρώμης και ιδίως του τεκμηρίου της χαρακτηριστικής παροχής από την ελληνική νομολογία, Εισήγηση στην Ημερίδα: «Η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2002, 2003, 43-44.

201. *Παπασιώπη-Πασιά*, σε *Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκη* (1998²), 272.

συμφωνήσουν ποιο δίκαιο θα τη ρυθμίζει, τότε εφαρμοστέο θα είναι το ελληνικό δίκαιο και τούτο διότι ο ξενοδόχος είναι αυτός που παρέχει τη χαρακτηριστική παροχή, δηλαδή τις υπηρεσίες του ξενοδοχείου του και έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ελλάδα²⁰².

Ωστόσο, στο ίδιο αποτέλεσμα θα οδηγούσε και το μαχητό τεκμήριο εγγύτητας της παραγράφου 3, όπου ορίζεται πως αν η ενοχική σύμβαση έχει ως αντικείμενο δικαίωμα χρήσης ακινήτου, τεκμαίρεται ότι αυτή συνδέεται στενότερα με τη *lex loci* του μισθίου. Εδώ θα μπορούσε να ενταχθεί η μικτή ξενοδοχειακή σύμβαση, με έντονο τον μισθωτικό χαρακτήρα, στην οποία η παραχώρηση της χρήσης του μισθίου (ξενοδοχείου), είναι η κυρίαρχη συμβατική παροχή²⁰³.

Όσον αφορά τον Κανονισμό Ρώμη I, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 4 αυτού περιλαμβάνει σαφείς τροποποιήσεις του καθεστώτος που ισχύει στη Σύμβαση της Ρώμης. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Κανονισμού, ελλείψει επιλογής, το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται σύμφωνα με τον κανόνα που διέπει το συγκεκριμένο τύπο σύμβασης. Δηλαδή, εξετάζεται πρώτα κατά πόσο η σύμβαση ανήκει σε ένα από τα είδη συμβάσεων που καθορίζονται ρητά στα εδάφια (α) – (η) του άρθρου 4 παρ. 1. Αν η σύμβαση ανήκει σε ένα από τα είδη αυτά συμβάσεων, τότε τεκμαίρεται πως το εφαρμοστέο δίκαιο είναι εκείνο που καθορίζεται στο σχετικό εδάφιο του άρθρου 4 παρ. 1. Σε περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορεί να υπαχθεί σε ένα από τα είδη συμβάσεως που καθορίζονται ρητά στο άρθρο 4 παρ. 1 ή όταν η σύμβαση καλύπτεται από περισσότερα από ένα από τα ανωτέρω εδάφια, το δικαστήριο θα προσπαθήσει να προσδιορίσει τη χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 2²⁰⁴. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση π.χ. της εκμίσθωσης δωματίου, με παράλληλη υποχρέωση του εκμισθωτή να παρέχει στο μισθωτή και πρόγευμα ή και υπηρεσία καθαρισμού του δωματίου, πιστεύουμε πως ως χαρακτηριστική παροχή του συνόλου της σύμβασης δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί η εκμίσθωση του δωματίου. Έτσι, η σύμβαση στο σύνολο της διέπεται από δίκαιο της χώρας στην οποία βρίσκεται το ακίνητο. Αν η χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης μπορεί να προσδιοριστεί, τότε η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία το συμβαλλόμενο μέρος που οφείλει να εκπληρώσει τη χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης έχει τη συνήθη διαμονή του. Περαιτέρω, σε περίπτωση που το άρθρο 4 παρ. 1 δεν εφαρμόζεται και η χαρακτηριστική

202. Γραμματικάκη-Αλεξίου (2002), 65.

203. Κουτσογιάδης, ΕπισκΕΔ 1999, 1015.

204. Παππά, Συνήγορος 2008, 43.

παροχή της σύμβασης δεν μπορεί να προσδιοριστεί, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας με την οποία συνδέεται στενότερα²⁰⁵.

Τέλος, μια άλλη διαφοροποίηση του Κανονισμού Ρώμη I σε σχέση με τη Σύμβαση της Ρώμης, είναι ότι το άρθρο 4 του Κανονισμού δεν προβλέπει τη δυνατότητα εφαρμογής της αρχής του *dépeçage* σε περιπτώσεις που δεν υπήρξε επιλογή δικαίου.

205. Αιμιλιανίδης (2009), 170.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

4.1. ΑΡΘΡΟ 16 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ ΤΟΥ 1968

Η Σύμβαση των Βρυξελλών της 27.9.1968²⁰⁶ για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, όπως συμπληρώθηκε και από τη Σύμβαση του Λουγκάνο του 1988²⁰⁷, που υπογράφηκε μεταξύ των τότε κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των τότε κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ)²⁰⁸ αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο, που ισχύει στις χώρες μέλη της ΕΕ και ρυθμίζει θέματα δικονομικού διεθνούς δικαίου²⁰⁹. Η βασική ρύθμιση του άρθρου 2 παράγραφος 1, αποδέχεται την αρχή της εύνοιας προς τον εναγόμενο, που κατά την έκθεση Jenard²¹⁰, δικαιολογείται περισσότερο στα πλαίσια του διεθνούς παρά του εσωτερικού δικαίου, αφού η άμυνα ενώπιον δικαστηρίων μιας ξένης χώρας είναι δυσμενέστερη, από την άμυνα σε ένα δικαστήριο της ίδιας χώρας, ακόμα και αν αυτό δεν είναι της κατοικίας του εναγομένου²¹¹. Η γενική δικαιοδοτική βάση απωθείται από τις ειδικές συντρέχουσες και αποκλειστικές δικαιοδοτικές βάσεις του άρθρου 16, καθώς και από μια έγκυρη ρητή συμφωνία παρέκτασης κατά το άρθρο 17²¹² ή σιωπηρής²¹³ κατά το άρθρο 18.

206. Η Σύμβαση κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν. 1814/1988.

207. Η Σύμβαση κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν. 2460/1997

208. Σισμανίδου, Επ.Επετ.Αρμ. 27, 2006, 207.

209. Βασιλακάκης σε: *Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκη*, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 1998², 355.

210. Νίκας, Οι Συμβάσεις Βρυξελλών και Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 1998², 207 επ.

211. Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε: *Liber Amicorum Κ.Κεραμέως*, 2000, 170-171.

212. Το άρθρο 17 της Σύμβασης Βρυξελλών έδωσε αφορμή σε πλούσια νομολογία του ΔΕΚ. Απόφ. 14.12.1976, υπόθ. C-24/76, Salotti, Συλλ. 1976, 653 επ. • Απόφ. 9.11.1978, υπόθ. C-23/78, Meeth, Συλλ. 1978, 637 επ. • Απόφ. 24.6.1986, υπόθ. C-22/85, Anterist/Credit Lyonnais, Συλλ. 1986, 1951 επ. • Απόφ. 10.3.1992, υπόθ. C-214/89, Powell Duffryn plc κατά Wolfgang Petereit, Συλλ. 1992, I-1745 επ. • Απόφ. 3.7.1997, υπόθ. C-269/95, Francesco Benincasa/Dentalkit, Συλλ. 1997, I-03767.

213. Απόφ. 24.6.1981, υπόθ. C-150/80, Elefanten Schuh/Pierre Jacquemain, Συλλ. 1981, 1671 επ. • Απόφ. 7.3.1985, υπόθ. C-48/84, Hannelore Spitzley/Sommer Exploitation SA, Συλλ. 1985, 787 επ. Αν ο εναγόμενος παραστεί σε δικαστήριο συμβαλλομένου κράτους, χωρίς να αμφισβητήσει εγκαίρως τη διεθνή δικαιοδοσία του, το δικαστήριο αυτό αποκτά (και μόνο εξ αυτού του λόγου) διεθνή δικαιοδοσία. Σιωπηρή παρέκταση χωρεί, ακόμα και αν οι διάδικοι

Ειδικότερα, η συμφωνία περί αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων συγκεκριμένης χώρας επί ορισμένων διαφορών και η υπαγωγή τους στην αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων άλλης χώρας, είναι καταρχήν καθ'όλα έγκυρη και σύμφωνη με το άρθρο 17 παράγραφος 1 της Σύμβασης των Βρυξελλών. Η παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας μπορεί να συμφωνηθεί είτε αφού γεννηθεί μια διαφορά, είτε προκαταβολικά, για μελλοντικές, ενδεχόμενες διαφορές, αρκεί στην τελευταία περίπτωση να προσδιορίζει με σαφήνεια την έννομη σχέση από την οποία μπορεί να προκύψουν οι διαφορές²¹⁴. Θα πρέπει να σημειωθεί, βέβαια, σύμφωνα και με την υπ' αριθμ. 1309/1991 απόφαση του Αρείου Πάγου²¹⁵, ότι με τη διάταξη του άρθρου 17 παρ. 1 περ. α εισάγεται παρέκκλιση από τη ρύθμιση του ΚΠολΔ, εφόσον μ' αυτήν επιτρέπεται, και όταν ακόμα πρόκειται για μέλλουσες, από ορισμένη έννομη σχέση διαφορές, όχι μόνο γραπτή συμφωνία για παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας ενός δικαστηρίου ή των δικαστηρίων κάποιου από τα συμβαλλόμενα κράτη, αλλά και προφορική ακόμη τέτοια συμφωνία, με τον όρο όμως ότι θα επακολουθήσει γραπτή επιβεβαίωση της. Ωστόσο, η θεμελίωση του αποκλεισμού των ελληνικών δικαστηρίων σε ρήτρα, που περιέχεται σε συστημένη επιστολή, δεν είναι σύμνομος, αφού δεν γίνεται επίκληση ότι προηγήθηκε προφορική συμφωνία για την παρέκταση της διεθνούς αυτής δικαιοδοσίας, της οποίας να αποτελεί η επιστολή τη γραπτή επιβεβαίωση.

Κατ' εξαίρεση όμως της δυνατότητας αυτής των μερών περί αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων συγκεκριμένης χώρας επί ορισμένων διαφορών και της υπαγωγή τους στην αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων άλλης χώρας, με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, ορίζεται ότι συμφωνίες διεθνούς δικαιοδοσίας δεν παράγουν αποτελέσματα, εάν τα δικαστήρια, των οποίων αποκλείουν τη διεθνή δικαιοδοσία, είχαν αποκλειστική δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 16²¹⁶. Δυνάμει δηλαδή του άρθρου 17 παρ. 3, κάθε συμφωνία παρεκτάσεως, που παραμερίζει τη διεθνή δικαιοδοσία του άρθρου 16, παραμένει ανενεργός²¹⁷. Παρ' όλα αυτά, η αυστηρή περιφρούρηση των βάσεων

είχαν προηγουμένως προσδιορίσει συμβατικώς το αρμόδιο δικαστήριο (με ρητή δηλ. συμφωνία παρεκτάσεως).

214. *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς*, Η σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1989, 151 επ. • *Γραμματική-Αλεξίου* (2002), 61.

215. ΑΠ 1309/1991, ΕλλΔνη 1992, 1181 επ. • *Νίκας*, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο, 2008², 131.

216. *Κλαβανίδου*, ΕπισκεΔ 1998, 127.

217. *Σαχπεκίδου*, Η παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας στον ενιαίο Ευρωπαϊκό χώρο, 2000, 48.

αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 16, μπορεί να παρακάμπτεται χωρίς περιορισμούς μέσω συμφωνιών υπαγωγής στη διαιτησία. Η παράμετρος αυτή δεν έχει ληφθεί επαρκώς υπόψη από τη Σύμβαση Βρυξελλών, εφόσον η διαιτησία εξαιρέθηκε ρητά από το πεδίο εφαρμογής της²¹⁸.

Στο άρθρο 16 παρ. 1, ορίζεται ότι σε υποθέσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων και μισθώσεων ακινήτων έχουν αποκλειστική δικαιοδοσία τα δικαστήρια του συμβαλλόμενου κράτους της τοποθεσίας του ακινήτου (*forum rei sitae*). Βέβαια, με την παρ. 1 περ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέπεται ειδικά²¹⁹ για τις βραχυχρόνιες συμβάσεις μίσθωσης ακινήτων (μέγιστη διάρκεια 6 μηνών) εναλλακτική δυνατότητα εναγωγής στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του εναγομένου, εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις²²⁰. Η έννοια των όρων αυτών και δη των “υποθέσεων μισθώσεως ακινήτων”, πρέπει καταρχήν να προσδιορισθεί αυτόνομα²²¹ στα πλαίσια της συμβάσεως, χωρίς να γίνεται παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο του δικάζοντος δικαστού, ενόψει του σκοπού της ρυθμίσεως που είναι η εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου του τόπου της τοποθεσίας του ακινήτου που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων των μισθωτών και τον έλεγχο του ύψους των μισθωμάτων. Πράγματι, και σε νομολογιακό επίπεδο, το ΔΕΚ δικαιολόγησε την ρύθμιση με το επιχείρημα, πως η μισθωτική νομοθεσία είναι πολύπλοκη και αντανakλά κοινωνικές σκοπιμότητες, έτσι ώστε αυτή να εφαρμόζεται καλύτερα από τα δικαστήρια του κράτους, το οποίο την εξέδωσε. Επίσης, προβλήθηκε το επιχείρημα, πως το δικαστήριο του τόπου του μισθίου είναι αντικειμενικά πιο κατάλληλο, αφού στην περιοχή του μισθίου θα πρέπει να διενεργηθούν έρευνες (αυτοψία ή πραγματογνωμοσύνη) και το ίδιο έχει αμεσότερη γνώση των πραγματικών καταστάσεων που

218. *Σαχπεκίδου* (2000), 53.

219. Η ειδική αυτή ρύθμιση δεν προβλεπόταν στο αρχικό κείμενο της ΣυμBr, αλλά εισήχθη για πρώτη φορά με τη Σύμβαση του Σαν Σεμπαστιάν της 26.5.1989 (προσχώρηση Ισπανίας και Πορτογαλίας στη ΣυμBr) που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν.2004/1992 και άρχισε να ισχύει από 1.7.1992.

220. Σε μια προσπάθεια των χωρών του Βορρά, προκειμένου να απαλλάξουν τους υπηκόους τους από την εκδίκαση μισθωτικών διαφορών στα “αφιλόξενα” γι’ αυτούς δικαστήρια των μεσογειακών χωρών, πέρα από την ανωτέρω παραχώρηση, παρατηρείται από το ΔΕΚ μια ακόμη προσπάθεια αποφυγής των δικαστηρίων του Νότου, με την κατασκευή πως οι μισθώσεις παραθεριστικών κατοικιών, εφόσον συνδυάζονται και με άλλες παροχές π.χ. πληροφορίες, προμήθεια εισιτηρίων μεταβάσεως κλπ, αποτελούν μικτές συμβάσεις και εξέρχονται της κανονιστικής εμβέλειας του άρθρ. 16 παρ. 1 ΣυμBr. Βλ. σχετικά, Απόφ. 26.2.1992, υπόθ. C-280/90, Hacker, Συλλ. 1992, I-1111 επ. *Κουτσουράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 623.

221. Απόφ. 14.12.1977, υπόθ. C-73/77, Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383 επ. • Απόφ. 10.1.1990, υπόθ. C-115/88, Reichert/Dresdner Bank, Συλλ. 1990, I-27 επ.

συνδέονται με τη σύναψη και την εκτέλεση μισθωτικών συμβάσεων²²². Με την αφετηρία αυτή έχει κριθεί από το ΔΕΚ, ότι περιλαμβάνονται στη δικαιοδοτική βάση του άρθρ. 16 παρ. 1 διαφορές μεταξύ μισθωτών και εκμισθωτών, που αφορούν την ύπαρξη ή την ερμηνεία της σύμβασης, την αποκατάσταση ζημιών που επέφερε ο μισθωτής, τις αγωγές απόδοσης ή παρόδοσης του μισθίου, καθώς και τις αγωγές για την καταβολή μισθωμάτων και των άλλων παρεπόμενων δαπανών που φέρει ο μισθωτής²²³.

Ακόμη, παρουσιάζει ενδιαφέρον η περαιτέρω ενασχόληση μας με δύο σημαντικές αποφάσεις του ΔΕΚ. Η πρώτη απόφαση είναι η Roesler κατά Rottwinkel²²⁴. Εδώ το ΔΕΚ προβαίνει σε μια διάκριση μεταξύ των αξιώσεων που αφορούν άμεσα στη χρήση του μισθίου και εκείνων που αφορούν έμμεσα, και υπάγει στην αποκλειστική δικαιοδοσία του άρθρου 16 παρ. 1, μόνο τις πρώτες. Μέσα, λοιπόν, από αυτή τη διάκριση, υπάγει στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους του ακινήτου, όλες τις διαφορές οι οποίες αφορούν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις του εκμισθωτή και του μισθωτή που απορρέουν από τη σύμβαση μισθώσεως. Ειδικότερα, τις διαφορές που αφορούν την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε ο μισθωτής ή την είσπραξη του μισθώματος και των άλλων παρεπόμενων εξόδων που υποχρεούται να καταβάλει ο μισθωτής, όπως οι δαπάνες για την κατανάλωση νερού, φωταερίου και ηλεκτρικού ρεύματος. Αντίθετα, απέκλεισε τις διαφορές εκείνες που έμμεσα συνδέονται με τη χρήση του μισθίου, όπως αυτές που αφορούν τη στέρηση της απολαύσεως των διακοπών και τα έξοδα ταξιδίου. Βέβαια η συγκεκριμένη απόφαση μας καταδεικνύει την ελαστικότητα της ρύθμισης του άρθρου 16 παρ. 1, αφού τη θεωρεί εφαρμόσιμη και σε βραχυχρόνιες μισθώσεις παραθεριστικών κατοικιών.

Η δεύτερη απόφαση είναι η Sanders κατά Van der Putte²²⁵. Εδώ το ΔΕΚ αποδέχεται ως μεθοδολογικό εργαλείο για την διαπίστωση της έννοιας «μίσθωση», την αυτόνομη ερμηνεία. Τονίζει, ότι η αυτόνομη ερμηνευτική

222. Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε: *Liber Amicorum* Κ.Κεραμέως, 2000, 184.

223. Κεραμείς/Κρεμλής/Ταγαράς (1989), άρθρ. 16, αριθ.8 και 10, 125 επ. • Κλαβανίδου, *ΕπισκΕΔ* 1998, 128 • Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε: *Liber Amicorum* Κ.Κεραμέως, 2000, 183 • Απόφ. 15.1.1985, υπόθ. C-241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ. • ΜΠρΡοδ 91/2005, Αρμ. 2005, 1789. Βλ. ωστόσο αντίθετη άποψη στην έκθεση Jenard σε: Νίκας (1998²), 230 επ., που θεωρεί ότι οι αγωγές καταβολής του μισθώματος δεν υπάγονται στο άρθρ. 16 παρ. 1 ΣυμΒρ, γιατί το αντικείμενο τους μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητο από το μίσθιο.

224. Απόφ. 15.1.1985, υπόθ. C-241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ.

225. Απόφ. 14.12.1977, υπόθ. C-73/77, Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383 επ.

προσέγγιση, επιβάλλεται προκειμένου να διασφαλιστεί στο μέτρο του δυνατού η ισότητα και η ομοιομορφία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση για τα συμβαλλόμενα κράτη και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα. Επίσης η απόφαση δέχεται πως το άρθρο 16 παρ. 1 δεν καταλαμβάνει συμβάσεις σχετικές με την εκμετάλλευση επιχειρήσεως, που ασκείται σε μισθωμένο ακίνητο.

Οι παραπάνω σκέψεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην ανωτέρω έννοια υπάγονται και οι ξενοδοχειακές συμβάσεις (hotel contracts), που συνάπτουν διοργανωτές οργανωμένων ταξιδίων διακοπών με ξενοδόχους για συνεχή αποστολή πελατών τους στην καταλυματική μονάδα, εντός ορισμένης χρονικής περιόδου ή περιόδων, χωρίς οι τελευταίοι να γίνονται πελάτες του ξενοδόχου, ο οποίος αποτελεί απλά τον βοηθό εκπλήρωσης του διοργανωτή²²⁶. Οι συμβάσεις αυτές μπορεί να παρουσιάζουν ιδιορρυθμίες έναντι των κοινών μισθώσεων, αλλά τον πυρήνα και τη βάση τους αποτελεί η σύμβαση μισθώσεως, δηλαδή η έναντι ανταλλάγματος παραχώρηση της χρήσεως ακινήτου ή μέρους αυτού (δωματίων ξενοδοχείου)²²⁷.

4.2. Άρθρο 22 του Κανονισμού 44/2001

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ (2.10.1999), ο Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις²²⁸, γνωστός και ως «Κανονισμός Βρυξέλλες Ι»²²⁹, υπεκατέστησε τη Σύμβαση των Βρυξελλών μεταξύ των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης και της Δανίας²³⁰. Ο παραπάνω Κανονισμός, στο άρθρο

226. Κουτσοουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε: Liber Amicorum Κ.Κεραμέως, 2000, 206.

227. Κλαβανίδου, ΕπισκΕΔ 1998, 128• Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 621• ο ίδιος, ΕπισκΕΔ 1999, 1010.

228. Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ΕΕ 16.1.2001, L. 12/1.

229. Ο Κανονισμός 44/2001 εκδόθηκε την 22.12.2000 και ισχύει από την 1.3.2002.

230. Η δικαστική δικαιοδοσία μεταξύ της Δανίας και των άλλων κρατών μελών διέπονταν από τη σύμβαση των Βρυξελλών του 1968. Η εν λόγω εξαίρεση για τη Δανία βασιζόταν στο πρωτόκολλο αριθμ. 5 όσον αφορά τη θέση της Δανίας του 1977 (ΕΕ 10.11.1977, C.340), που προσαρτάται στις συνθήκες για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και στη Συνθήκη για την ΕΕ. Στις 19 Οκτωβρίου 2005, η Κοινότητα υπέγραψε συμφωνία με τη Δανία για την επέκταση των διατάξεων του παρόντος κανονισμού στην εν λόγω χώρα. Η συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας, όσον αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις εγκρίθηκε εξ ονόματος της Επιτροπής με απόφαση του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2006 (ΕΕ 5.5.2006, L. 120/22). Η συμφωνία με τη Δανία έχει τεθεί σε ισχύ από την 1^η Ιουλίου 2007 (ΕΕ 4.4.2007, L. 94/70).

22 περ. 1, υιοθετεί και αυτός την αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της τοποθεσίας του ακινήτου σε υποθέσεις εμπράγματων δικαιωμάτων επί ακινήτων και μισθώσεων ακινήτων. Όσον αφορά όμως τις βραχυχρόνιες μισθώσεις ακινήτων θεσπίζει ως δεύτερη συντρέχουσα βάση αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας την κατοικία του εναγομένου, υπό προϋποθέσεις που εν μέρει διαφέρουν έναντι εκείνων του άρθρου 16 παρ. 1β της Συμβρ²³¹. Ειδικότερα, το άρθρο 16 παρ. 1β, καθιστά συντρέχουσα τη δωσιδικία του *forum rei sitae*, παράλληλη με τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, εφόσον ιδιοκτήτης και μισθωτής είναι φυσικά πρόσωπα και έχουν την κατοικία τους στο ίδιο συμβαλλόμενο κράτος μέλος. Διαφορετική είναι η αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 16 παρ. 1β της Σύμβασης του Λουγκάνο, το οποίο αίρει τον αποκλειστικό χαρακτήρα της δωσιδικίας του *forum rei sitae*, καθιστώντας την παράλληλη προς τη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, εφόσον κανένας από τους διαδίκους δεν κατοικεί στο έδαφος του κράτους όπου κείται το ακίνητο και ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο²³². Το άρθρο 22 παρ. 1 εδ. β' του κανονισμού επιλέγει την ενδιάμεση λύση, ορίζοντας ότι για να θεμελιωθεί η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου αρκεί μόνο ο μισθωτής να είναι φυσικό πρόσωπο, επιπλέον δε τόσο ο ιδιοκτήτης όσο και ο μισθωτής να έχουν κατοικία στο ίδιο κράτος μέλος. Η αξιολόγηση της λύσης αυτής συναρτάται με το κατά πόσο θεωρείται ενδεειγμένο ή όχι να περιορισθεί ο αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του *forum rei sitae*. Πάντως το γεγονός ότι σύμφωνα με τον κανονισμό εξακολουθεί να υφίσταται ο αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του *forum rei sitae*, όταν ο ιδιοκτήτης και ο μισθωτής κατοικούν σε διαφορετικό κράτος, μάλλον διευρύνει χωρίς ιδιαίτερο λόγο τις περιπτώσεις όπου είναι υποχρεωτική η προσφυγή στα δικαστήρια της τοποθεσίας του ακινήτου. Και τούτο για τον λόγο ότι ενδέχεται το τεκμαιρόμενο πλεονέκτημα της εγγύτητας του *forum rei sitae* προς το αντικείμενο της δίκης να στερείται ουσιαστικών πλεονεκτημάτων (π.χ. όταν δεν ανακύπτουν θέματα αποδείξεως), και μάλιστα ενώ σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ γίνεται δεκτή μια αρκετά ευρεία ερμηνεία του όρου «μισθώσεις ακινήτων»²³³.

231. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 27.

232. Βασιλακάκης, Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στη διεθνή δικαιοδοσία, Αρμ. 2001, 1678-1679.

233. Απόφ. 27.1.2000, υπόθ. C-8/98, Dansommer AS/Gotz, Συλλ. 2000, I-393, με την οποία κρίθηκε ότι υπάρχει αποκλειστική δικαιοδοσία του *forum rei sitae* κατά το άρθρο 16 Συμβρ (ελλείψει κατοικίας στο ίδιο κράτος ιδιοκτήτη και μισθωτή) επί αγωγής αποζημιώσεως λόγω ζημιών προκληθεισών από τον μισθωτή. Πρβλ. Απόφ. 26.2.1992, υπόθ. C-280/90, Hacker/Euro-Relais, Συλλ. 1992, I-1111, με την οποία κρίθηκε ότι οι βραχυχρόνιες

Όπως η Σύμβαση των Βρυξελλών, έτσι και ο Κανονισμός προβλέπει τη δυνατότητα να συμφωνήσουν τα συμβαλλόμενα μέρη εκ των προτέρων ότι για τυχόν διαφορές που θα προκύψουν από την σύμβαση αρμόδια θα είναι τα δικαστήρια συγκεκριμένης χώρας. Σύμφωνα με το άρθρο 23, μια τέτοια συμφωνία, που προϋποθέτει ότι ένα τουλάχιστον από τα μέρη πρέπει να έχει την κατοικία του (ή την έδρα του) σε χώρα μέλος²³⁴, πρέπει να καταρτισθεί είτε γραπτά, είτε προφορικά, αλλά με γραπτή επιβεβαίωση²³⁵, είτε υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις²³⁶. Περαιτέρω, το κείμενο του Κανονισμού προσαρμόζει τις απαιτήσεις ως προς τον τύπο της παρεκτάσεως στα νέα τεχνολογικά δεδομένα. Δεδομένου ότι κανόνας είναι η έγγραφη συμφωνία ή η έγγραφη επιβεβαίωση της αρχικής προφορικής συμφωνίας (άρθρο 23 παρ. 1 περ. α'), θεωρείται ότι πληροί τον τύπο αυτό η ρήτρα παρεκτάσεως, της οποίας το περιεχόμενο δεν είναι μεν αποτυπωμένο σε έγγραφο, αλλά είναι δυνατή η μέσω οθόνης πρόσβαση στο περιεχόμενο του. Συγκεκριμένα στο άρθρο 23 παρ. 2 εξομοιώνει με την έγγραφη κατάρτιση την ηλεκτρονική σύναψη της παρεκτάσεως, ορίζοντας ότι: *«κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί γραπτά»*²³⁷. Ωστόσο, οι ξενοδοχειακές συμβάσεις στην πλειοψηφία τους περιέχουν ρήτρα παρεκτάσεως της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων της χώρας όπου εδρεύει ο tour operator.

Βέβαια, σύμφωνα με το άρθρο 22, όπως και παραπάνω με το άρθρο 16 ΣυμΒρ, οι διαφορές που πηγάζουν από συμβάσεις που καταρτίζουν έλληνες ξενοδόχοι με αλλοδαπά τουριστικά γραφεία θα υπάγονται κατά κανόνα, στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της τοποθεσίας του ακινήτου, δηλαδή των ελληνικών.

παραχωρήσεις χρήσης που συνάπτουν ταξιδιωτικά γραφεία και συμπεριλαμβάνουν και άλλες παροχές, είναι μικτές συμβάσεις εκφεύγουσες του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 16 ΣυμΒρ.

234. Ζήτημα γεννάται ως προς το ποιό είναι το κρίσιμο χρονικό σημείο, προκειμένου να κριθεί εάν πράγματι υπήρξε κατοικία στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου κράτους. Κατά μια άποψη θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ο χρόνος κατά τον οποίο συνομολογήθηκε η ρήτρα παρέκτασης, ενώ υποστηρίζεται και η άποψη, σύμφωνα με την οποία θα ληφθεί υπόψιν ο χρόνος ασκήσεως της αγωγής. Βλ. σχετικά: Απόφ. 13.10.1979, υπόθ. C-25/79, Sanicentral/Collin, Συλλ. 1979, 3423, σύμφωνα με την οποία κρίσιμος χρόνος είναι εκείνος κατά τον οποίο συνομολογείται η ρήτρα.

235. Για το πότε υπάρχει γραπτή επιβεβαίωση βλ. Βασιλακάκης σε: Γραμματικάκη-Αλεξίου/Παπασιώπη-Πασιά/Βασιλακάκης, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, 1998², 372• Απόφ. 11.7.1985, υπόθ. C-221/84, Berghoef/ASA, Συλλ. 1985, 2699.

236. Σαχπεκίδου, Συμφωνίες παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας κατά το άρθρο 17 της Σύμβασης των Βρυξελλών, σε: Liber Amicorum K. Κεραμέως, 2000, 215 επ.

237. Βασιλακάκης, Αρμ. 2001, 1681.

Τέλος, όσον αφορά το ελληνικό διεθνές δικονομικό δίκαιο, ο ΚΠολΔ υιοθέτησε την αντίληψη της συνισταμένης, σύμφωνα με την οποία, αδιαφόρως του αν οι διάδικοι είναι έλληνες ή αλλοδαποί, η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων αποτελεί τη συνισταμένη των τοπικών αρμοδιοτήτων τους. Δηλαδή, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν κατ' αρχήν διεθνή δικαιοδοσία για ημεδαπούς και αλλοδαπούς, αν υπάρχει δωσιδικία ελληνικού δικαστηρίου²³⁸. Γίνεται κατανοητό, ότι το ελληνικό διεθνές δικονομικό δίκαιο, είναι απαλλαγμένο από το σύνδρομο της ιθαγένειας, όταν έχει να οριοθετήσει την αρμοδιότητα των δικαστηρίων σε διαφορές που παρουσιάζουν σημεία επαφής με ξένες έννομες τάξεις²³⁹. Έτσι ο αλλοδαπός που κατοικεί (διαμένει) σε χώρα που δεν είναι η χώρα της ιθαγένειας του, έχει και αυτός αξίωση για ικανοποιητική άμυνα, πράγμα που δικαιολογείται από την γενικότερη μειονεκτική θέση που βρίσκεται, ως αλλοδαπού και αμυνόμενου σε ξένο δικαιοκτικό περιβάλλον. Την επιλογή αυτή εκφράζει η ρύθμιση του άρθρου 3 παρ. 1 ΚΠολΔ, που αποχρωματίζει την διεθνή δικαιοδοσία από την ιθαγένεια, διαμορφώνοντας την ως συνισταμένη των κατά τόπο αρμοδιοτήτων²⁴⁰. Έτσι, τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται από το νομοθέτη για τη θεμελίωση της κατά τόπο αρμοδιότητας, δεν κατανέμουν μόνο τις έννομες σχέσεις μεταξύ διαφόρων ημεδαπών δικαστηρίων, αλλά προβαίνουν συγχρόνως και σε κατανομή μεταξύ των δικαστηρίων της χώρας εγέρσεως της αγωγής και εκείνων των ξένων κρατών, με βάση τα γενικά συμφέροντα του κράτους του επιληφθέντος δικαστηρίου²⁴¹. Ωστε η κατοικία του εναγομένου αποτελεί καταρχήν τη (γενική) βάση όχι μόνο της δωσιδικίας (άρθρο 22 ΚΠολΔ), αλλά και τη (γενική) βάση της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων. Παράλληλα, υπάρχουν και οι ειδικές δωσιδικίες, συντρέχουσες και αποκλειστικές του ΚΠολΔ, που θεμελιώνουν αντίστοιχα, συντρέχουσα ή αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων μας. Βέβαια, η ιθαγένεια στο δίκαιο μας δεν παραμερίζεται παντελώς. Κατ' εξαίρεση θεμελιώνει τη διεθνή δικαιοδοσία των ημεδαπών δικαστηρίων (612, 622 ΚΠολΔ).

238. Βρέλλης (2001²), 393.

239. Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε: Liber Amicorum Κ.Κεραμέως, 2000, 167.

240. Το άρθρο 3 παρ. 1 ΚΠολΔ σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 22 επ. ΚΠολΔ, καθορίζουν την κατά τόπο αρμοδιότητα των ελληνικών δικαστηρίων.

241. Βρέλλης (2001²), 394.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΑΝΩΜΑΛΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

5.1. ΒΑΣΙΚΑ ΑΙΤΙΑ

Η τουριστική βιομηχανία, η οργανωμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, που επικεντρώνεται στην παροχή υπηρεσιών, κατά βάση σε τουρίστες, σε φυσικά δηλαδή πρόσωπα, που για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τις 24 ώρες, αλλά όχι και τον ένα χρόνο²⁴², μετακινούνται και διαμένουν σε χώρο διάφορο από αυτό της κατοικίας τους, κυρίως για αναψυχή, έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια κυρίως για την εθνική μας οικονομία μεγάλη οικονομική σημασία²⁴³. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ραγδαίας ανάπτυξης του τουρισμού που αποτελεί σημαντική πηγή πλουτισμού εμφανίζονται νέες μορφές συμβάσεων που έχουν ανάγκη νομικής θεμελίωσης. Ωστόσο και στην ήδη γνωστή ξενοδοχειακή σύμβαση, η έλλειψη επαρκών προστατευτικών ρυθμίσεων, καθώς και το ασαφές και αποδυναμωμένο από κανόνες αναγκαστικού δικαίου ημεδαπό νομοθετικό πλαίσιο, οδηγούν πολλές φορές στην ανώμαλη εξέλιξη της. Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός είναι ένα δυναμικό κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει η συχνότητα με την οποία τα δικαστήρια βρίσκονται αντιμέτωπα με προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις ανάμεσα σε ξενοδόχους και διοργανωτές, αφού ούτε ο νομοθέτης ούτε η θεωρία επεμβαίνουν προκειμένου να αντιμετωπίσουν το σχετικό «κενό δικαίου». Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η σύμβαση ξενίας, δηλαδή η σύμβαση μεταξύ ξενοδόχου και μεμονωμένου πελάτη, που ενώ αποτελεί την κεντρική συμβατική βάση του τουριστικού φαινομένου, έμεινε αρρύθμιστη από τον ΑΚ, αφού κρίθηκε πως οι γενικές διατάξεις για την μίσθωση πράγματος, την πώληση, τη μίσθωση έργου και

242. Το ελάχιστο όριο των 24 ωρών αναφέρεται στο άρθρο 2 παρ.1 της Οδηγίας 90/314 για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, ενώ το απώτατο όριο του ενός έτους, προκύπτει από τον ορισμό του τουρισμού της παγκόσμιας οργάνωσης τουρισμού (WTO-World Tourism Organization) σύμφωνα με τον οποίο : "Tourism comprises the activities of persons traveling to and staying in places outside their usual environments for not more than one consecutive year for leisure, business, and other purposes". Βλ. σχετικά: Williams, *Tourism and recreation*-EIU Travel and Tourism analyst, 2003, 5• Beech/Chadwick, *The business of tourism management*, 2006, 24.

243. Κουτσοράδης, *ΕπισκΕΔ* 1998, 589.

προσοδοφόρου πράγματος κ.λπ, αρκούσαν²⁴⁴. Στις διατάξεις των άρθρων 834-839 ΑΚ, ρυθμίζεται κατά βάση ο επιχειρηματικός κίνδυνος που αναλαμβάνει ο ξενοδόχος και όχι οποιοσδήποτε άλλος τουριστικός επιχειρηματίας, όταν οι πελάτες του εν λευκώ εμπιστεύονται σ' αυτόν τα πράγματα που εισκομίζουν στους χώρους του²⁴⁵. Πολλά χρόνια αργότερα, με το άρθρο 8 του ν.1652/1986 σε συνδυασμό προς τα άρθρα 1-10 του Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, ρύθμισε ο έλληνας νομοθέτης ορισμένα μόνο θέματα που ανάγονται στις σχέσεις ξενοδόχου και πελάτη.

Εν συνεχεία, μια άλλη βασική αιτία που οδηγεί στην ανώμαλη εξέλιξη της ξενοδοχειακής σύμβασης, είναι η οικονομική υπεροχή του τουριστικού οργανισμού έναντι του ξενοδόχου, γεγονός που οδηγεί σε διαπραγματευτική ανισότητα των συμβαλλομένων. Και πράγματι, σε μια ανταλλακτική σχέση, αυτό που χρησιμοποιεί κανείς ως μέσο για να επιτύχει το σκοπό του είναι η περιουσία του. Η σύμβαση είναι αυτή που απλά προσφέρει το πλαίσιο, τους τρόπους με τους οποίους θα χρησιμοποιηθεί η περιουσία για την επίτευξη του στόχου. Ενδεχομένως θα έπρεπε τα μέρη να ξεκινούν από ίση διαπραγματευτική βάση προκειμένου να καταλήξουν σε μια ισορροπημένη ανταλλαγή παροχής και αντιπαροχής²⁴⁶. Η σύμβαση στην οποία τα μέρη κατέληξαν έχοντας την ίδια θέση ισχύος έχει περισσότερες πιθανότητες να εξελιχθεί ομαλά. Ωστόσο μπροστά σε κατηγορίες διοργανωτών που κινούν τα νήματα του οργανωμένου τουρισμού (TUI, Thomas Cook, FTI, ALLTOURS κ.λπ), ο ξενοδόχος όχι μόνο διαπραγματευτική ισότητα δεν μπορεί να προσδοκά²⁴⁷, αλλά αντίθετα έρχεται αντιμέτωπος με δυσμενείς ΓΟΣ που υπαγορεύουν μονομερώς και εκ των προτέρων τους όρους λειτουργίας της σύμβασης²⁴⁸.

Εξάλλου, όπως είναι γνωστό σε όσους κινούνται επαγγελματικά στο χώρο αυτό, η ξενοδοχειακή σύμβαση είναι μια σύμβαση σε έντυπη μορφή, η οποία

244. Κουτσοιράδης, ΕπισκΕΔ 1998 594.

245. Καράκωστας, ΧρΙΔ 2001, 481.

246. Κουτσοιράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 615.

247. Τη δυσμενή θέση του ξενοδόχου ενισχύει το γεγονός ότι ο Κανονισμός σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών περιορίζεται μόνο στο να επιβάλλει την υποχρέωση κατάθεσης του ξενοδοχειακού συμβολαίου στον ΕΟΤ σύμφωνα με το άρθρο 16 ΙΙ περ. Α. Ωστόσο η παράλειψη της υποχρέωσης αυτής δεν επισύρει καμιά δυσμενή έννομη συνέπεια επί αστικού δικαίου. Σύμφωνα με το άρθρο 16 ΙΙΙ, τα μη θεωρηθέντα συμβόλαια δεν θα έχουν αποδεικτική ισχύ, όχι ενώπιον των δικαστηρίων, αλλά ενώπιον του ΕΟΤ, σε περίπτωση που ανακύψει διαφορά μεταξύ ξενοδόχων και διοργανωτών και βέβαια στην περίπτωση που οι συμβαλλόμενοι επιλέξουν την προσφυγή στον ΕΟΤ και όχι στα πολιτικά δικαστήρια.

248. Η οικονομική υπεροχή του διοργανωτή, οδηγεί σε οικονομική εξάρτηση του ξενοδόχου, η οποία εμφανίζεται με τη μορφή επιβολής όρων, όπως π.χ. μέσω ρήτρας παρέκτασης αρμοδιότητας, θεμελίωση της δικαιοδοσίας ξένων δικαστηρίων, αποκλειστική εκμίσθωση ξενοδοχειακών κλινών σε συγκεκριμένο μόνο πρακτορείο, κατά παράβαση του άρθρου 1 παρ. 3 του Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και των πελατών αυτών.

περιλαμβάνει τους ειδικούς όρους που αφορούν την συγκεκριμένη ξενοδοχειακή επιχείρηση και συμφωνούνται μετά από διαπραγμάτευση²⁴⁹ και τους γενικούς όρους που διέπουν τις υποχρεώσεις των μερών και κυρίως του ξενοδόχου. Πρόβλημα κάποιες φορές δημιουργείται από την γλώσσα στην οποία είναι διατυπωμένοι οι όροι, το κείμενο της σύμβασης, η οποία δεν είναι μητρική και των δύο συμβαλλομένων²⁵⁰.

Ερχόμαστε, λοιπόν, σε μια τρίτη βασική αιτία, αυτή του «γλωσσικού κινδύνου» ο οποίος μετακυλίεται στον ξενοδόχο, που τις περισσότερες φορές δεν έχει επαρκή γνώση της γλώσσας της σύμβασης. Το γεγονός αυτό μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, διότι αυτός ο οποίος δεν έχει επαρκή γνώση της γλώσσας αυτής, μπορεί να υπογράψει κάποιους όρους που περιέχονται στην σύμβαση, χωρίς απόλυτη συναίσθηση της έννοιας τους και κατά συνέπεια ενδεχομένως αντίθετα με την πραγματική βούληση του. Σύμφωνα βέβαια με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, οι συμβαλλόμενοι έχουν την ελευθερία επιλογής της γλώσσας με βάση την οποία θα διατυπώσουν τις αποφάσεις τους²⁵¹. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο ισχυρότερος συμβαλλόμενος μπορεί να την καταλύσει²⁵², καθώς και το ενδεχόμενο ο άλλος συμβαλλόμενος να οδηγηθεί σε απόφαση διαφορετική από αυτή που θα ήθελε, ακριβώς λόγω της γλώσσας. Το κατά πόσο θα μπορούσε ενδεχομένως να καταστεί ανενεργός κάποιος όρος της σύμβασης θα κριθεί από το δίκαιο που διέπει τη σύμβαση. Στην περίπτωση που αυτό είναι το ελληνικό, θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε στις γενικές διατάξεις του ΑΚ, όπως π.χ. άρθρο 140 για την πλάνη στη δήλωση, άρθρο 196 για τη λανθάνουσα ασυμφωνία αν και τα δύο μέρη αγνοούν επαρκώς την τρίτη γλώσσα που χρησιμοποιείται, ή ο καθένας την γλώσσα του άλλου μέρους, άρθρο 167 για την περίπτωση ημεδαπού που αγνοεί τη συγκεκριμένη ξένη γλώσσα στην οποία γίνεται η δήλωση βούλησης αλλοδαπού, της οποίας γίνεται αποδέκτης²⁵³.

Συνήθως, η γλώσσα που επιλέγεται από τον διοργανωτή στη ξενοδοχειακή σύμβαση είναι η αγγλική. Το θέμα του κατά πόσον η γλώσσα στην οποία είναι διατυπωμένη η σύμβαση ασκεί επίδραση στο κύρος της σύμβασης, απασχόλησε τη νομολογία²⁵⁴. Σύμφωνα με απόφαση του ΕφΔωδ²⁵⁵ η εναγόμενη ξενοδοχειακή

249. Αριθμό δωματίων που παραχωρούνται, τιμές, είδος πρωϊνού, ειδικές προσφορές, συχνότητα καθαρισμού δωματίων κλπ.

250. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 116 επ.

251. *Κουτσοουράδης*, ΕπισκΕΔ 1999, 1016 επ.

252. Υπάρχει και το ενδεχόμενο βέβαια την επιλογή μιας ξένης γλώσσας να την επιβάλλουν τα συναλλακτικά ήθη και οι συνήθειες ενός συγκεκριμένου επιχειρηματικού κλάδου, χωρίς απαραίτητα να υπάρχει και διαπραγματευτική ανισότητα μεταξύ των συμβαλλομένων.

253. *Κουτσοουράδης*, ΙΕΠιδικ 2001, 30.

254. ΕφΔωδ 154.1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1110 επ. • *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 117.

επιχείρηση επικαλέσθηκε ακυρότητα της σύμβασης, διότι η επίδικη ξενοδοχειακή σύμβαση καταρτίστηκε σε ξένη γλώσσα (αγγλική), κατά παράβαση του άρθρου 2 II εδ. 1 του ν. 2251/1994. Η εφετειακή απόφαση σημείωσε στο σημείο αυτό πως η υπογραφή από τον εκπρόσωπο της εναγομένης ξενόγλωσσας συμβάσεως ουδεμία ακυρότητα συνεπάγεται, λόγω της αντίθεσης της προς τη διάταξη του άρθρου 2 II εδ.1 του ν. 2251/1994 περί διατυπώσεως στην ελληνική γλώσσα των γενικών όρων των συμβάσεων και παρεπόμενων συμφωνιών που καταρτίζονται στην Ελλάδα, εφόσον ο νόμος αυτός έχει ως σκοπό την προστασία του καταναλωτή, δηλαδή του προσώπου για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση αυτών, ενώ η εναγομένη δεν έχει την ιδιότητα αυτή, αλλά αντίθετα του προμηθευτή υπηρεσιών (άρθρο 1 παρ. 4 του ν.2251/1994).

Περαιτέρω, η έλλειψη σωστής πληροφόρησης όσον αφορά την προσφορά και τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος, καθώς και τις συνθήκες της αγοράς γενικότερα, σε συνδυασμό με την απουσία τουριστικής παιδείας, οδηγούν τους επιχειρηματίες σε ακόμη δυσμενέστερη θέση.

5.2. Υπαναχώρηση - καταγγελία των συμβαλλομένων μερών και συνέπειες

Όλο αυτό το κλίμα της οικονομικής-διαπραγματευτικής ανισότητας, της άγνοιας ουσιαστικής λειτουργίας της ξενοδοχειακής σύμβασης, οδηγεί πολλές φορές στην υπαναχώρηση ή την καταγγελία²⁵⁶ του ενός ή του άλλου μέρους της σύμβασης. Συνήθως μία τυπική ξενοδοχειακή σύμβαση, σαν αυτή που υπογράφεται μεταξύ των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και των ξένων ταξιδιωτικών οργανισμών, περιλαμβάνει κατά κανόνα τους λόγους που δίνουν τη δυνατότητα στο ταξιδιωτικό γραφείο να καταγγείλει τη συμφωνία²⁵⁷. Μεταξύ αυτών μπορεί να είναι: α) οι πελάτες να μην μπορούν να φθάσουν στον προορισμό τους για λόγους ανωτέρας βίας (force majeure) : πόλεμος ή καταστάσεις σχετιζόμενες με πόλεμο, επανάσταση, εγχώριες αναταραχές, πυρηνικές καταστροφές, φυσικές καταστροφές, εκρήξεις ηφαιστίων, τυφώνες, κυκλώνες, απεργίες που εμποδίζουν σοβαρά τη μετάβαση στην εν λόγω περιοχή, απότομη αύξηση καυσίμων κ.λπ, β) εάν η ζήτηση είναι πολύ χαμηλή (poor

255. ΕφΔωδ 154/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1110 επ.

256. Ο Κανονισμός των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών στο άρθρο 13 χρησιμοποιεί τον όρο “ακύρωση” για να υποδηλώσει αναλόγως την υπαναχώρηση ή και την καταγγελία. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται και στον Κώδικα Συμπεριφοράς που διέπει τις σχέσεις μεταξύ διοργανωτών-ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων στην ΕΕ (HOTREC/ECTAA), άρθρ. 18, 19 (cancellations).

257. Λογοθέτης (2001), 242-243.

demand) για ταξίδια στον προορισμό, το γραφείο έχει δικαίωμα να μειώσει τις κρατήσεις που έκανε (allotment) στο ξενοδοχείο, στο ποσοστό που μείωσε για όλο τον προορισμό, γ) εάν το ξενοδοχείο γενικά παραβεί ουσιώδη όρο του συμβολαίου. Ωστόσο είναι δυνατόν ο αντισυμβαλλόμενος του ξενοδόχου να προβεί σε μια τέτοια μονομερή ενέργεια, χωρίς να έχει επιφυλάξει στον εαυτό του ρητά ή σιωπηρά το διαπλαστικό δικαίωμα της υπαναχώρησης ή της τακτικής καταγγελίας²⁵⁸, με τους ειδικότερους συμβατικούς όρους που το συνοδεύουν (τήρηση ή μη προθεσμίας κ.λπ.).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης, αποτελεί η υπ' αριθμ. 2/1998 απόφαση του ΕφΔωδ²⁵⁹, όπου ο πράκτορας κατείγγειλε πρόωρα τη ξενοδοχειακή σύμβαση επικαλούμενος αδυναμία εξεύρεσης πελατών για αποστολή στο ξενοδοχείο. Η απόφαση αυτή του Εφετείου²⁶⁰ στο πλαίσιο ερμηνείας της δήλωσης βούλησης που απευθύνθηκε στον ξενοδόχο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να ισχύσει και να επιφέρει τα αποτελέσματα της καταγγελίας και ιδίως την *ex nunc* λύση της σύμβασης και την απαλλαγή του μισθωτή από την καταβολή των μισθωμάτων²⁶¹ για τις μη χρησιμοποιηθείσες κλίνες από τους πελάτες του που δεν ήλθαν²⁶². Η ανωτέρω απόφαση δίνει το ερέθισμα για τις ακόλουθες σκέψεις. Κατ' αρχάς ο ΑΚ παρέχει το δικαίωμα έκτακτης καταγγελίας της μίσθωσης πράγματος με ειδικές διατάξεις (585, 588, 594, 597) και δεν παρέχει ρητώς τουλάχιστον, το δικαίωμα καταγγελίας για σπουδαίο λόγο²⁶³. Τέτοιο δικαίωμα, όμως, παρέχει ο ΑΚ σε άλλες διαρκείς συμβάσεις, όπως λ.χ. στη σύμβαση εργασίας (672-674) και στην εταιρία (766). Με τη θεωρητική θεμελίωση του δικαιώματος αυτού στην αρχή της καλής πίστης, όπως αυτή προκύπτει από το άρθρο 288 ΑΚ, καθώς και στην αναλογία δικαίου²⁶⁴, θεωρία και νομολογία, έχουν αναγνωρίσει το δικαίωμα έκτακτης καταγγελίας για σπουδαίο λόγο σε κάθε διαρκή σύμβαση. Ειδικότερα για την

258. Για τη διάκριση υπαναχώρησης από την καταγγελία, βλ. Σταθόπουλος (2004⁴), 1219 επ.

259. ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.

260. Η απόφαση αυτή ακολουθεί την πάγια νομολογία των δικαστηρίων μας, τουλάχιστον μέχρι την απόφαση της ΟΛΑΠ 38/1997, σύμφωνα με την οποία, αν η ξενοδοχειακή σύμβαση δεν έχει λάβει τη μορφή allotment, αλλά έχει τη μορφή της εγγυημένης κράτησης, δεν ρυθμίζεται από τον Κανονισμό των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, αλλά εφαρμόζονται οι κοινές διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος.

261. ΕφΠειρ 303/1986, ΕλλΔνη 1986, 863• ΑΠ 585/1997, ΕλλΔνη 1998, 113• ΑΠ 617/2000, ΕλλΔνη 2001, 139• ΑΠ 760/2000, ΕλλΔνη 2001, 140.

262. Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 49.

263. Κορνηλάκης (2005), 225.

264. Από τις νομοθετικά ρυθμισμένες περιπτώσεις καταγγελίας διαρκών συμβάσεων για σπουδαίο λόγο (672, 766 ΑΚ) και ενόψει του ότι η *ratio* των διατάξεων αυτών βρίσκεται στην ιδιομορφία των διαρκών συμβάσεων, συνάγεται ο γενικός κανόνας, ότι είναι επιτρεπτή η καταγγελία όλων των διαρκών συμβάσεων για σπουδαίο λόγο, την ύπαρξη του οποίου θα πρέπει να επικαλεστεί και να αποδείξει ο συμβαλλόμενος που καταγγέλλει τη σύμβαση. Βλ. σχετικά: Κορνηλάκης (2005), 226.

καταγγελία της μίσθωσης πράγματος, το περιεχόμενο του σπουδαίου λόγου πρέπει κατά τη νομολογία μας να προσδιορίζεται στενά²⁶⁵, αφού ο νόμος έχει θεσπίσει μεγάλο αριθμό ειδικών λόγων καταγγελίας της σύμβασης αυτής που ικανοποιούν σε ευρύ φάσμα τα συμφέροντα των μερών για τη λύση της μίσθωσης. Αυτό είναι επιδοκιμαστέο, αφού διαφορετικά ο κανόνας του ενοχικού δικαίου για τήρηση των συμφωνηθέντων (*pacta sunt servanda*), ως εκδήλωση της γενικής αρχής της συνεπούς συμπεριφοράς, θα υπονομευόταν σοβαρά²⁶⁶. Έτσι, τα περιστατικά που συνιστούν το σπουδαίο λόγο δεν απαιτείται να οφείλονται απαραίτητα σε υπαιτιότητα του αντισυμβαλλομένου του καταγγέλλοντος, αλλά πρέπει να ανάγονται αποκλειστικώς στο πρόσωπο του ή να προέρχονται από την σφαίρα κινδύνων του²⁶⁷. Όταν τα περιστατικά αυτά ανάγονται στο πρόσωπο του καταγγέλλοντος, δεν θεμελιώνεται δικαίωμα καταγγελίας για σπουδαίο λόγο²⁶⁸. Με βάση τα ανωτέρω, το δικαστήριο ορθά απέκλεισε τη δυνατότητα έγκυρης έκτακτης καταγγελίας της ξενοδοχειακής σύμβασης εκ μέρους του πράκτορα, αφού ο λόγος που επικαλέσθηκε δεν συνιστά σπουδαίο λόγο σύμφωνα με το νόμο, ούτε άλλωστε έχει θεμελιωθεί συμβατικά τέτοιο δικαίωμα κατά την κατάρτιση της επίδικης ξενοδοχειακής σύμβασης. Διαφορετικά βέβαια θα ήταν τα πράγματα αν είχε προβλεφθεί στη ξενοδοχειακή σύμβαση, ως ειδικός λόγος έκτακτης καταγγελίας, η αδυναμία του πράκτορα, για λόγους που εμπίπτουν στη δική του επιχειρηματική σφαίρα να κάνει χρήση των κλινών και των υπηρεσιών του ξενοδοχείου. Μια τέτοια πρόβλεψη, που συχνά εντοπίζεται σε ΓΟΣ ξενοδοχειακών συμβάσεων ξένων πρακτόρων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, ως συμβατική καταγγελία ή υπαναχώρηση, θεμελιωμένη στη συμφωνία των μερών κατ' άρθρο 361 ΑΚ, επιτρέπει την πρόωρη αποδέσμευση του διοργανωτή, χωρίς τα προβλήματα που αναφέρθηκαν σχετικά με την εξειδίκευση του σπουδαίου λόγου²⁶⁹.

Από την πλευρά του ο ξενοδόχος είναι δυνατόν να έχει επιφυλάξει για τον εαυτό του την άσκηση του δικαιώματος καταγγελίας (τακτικής ή και έκτακτης). Δηλαδή τη δυνατότητα να αποδεσμευθεί από τη σύμβαση, κατά τη διάρκεια αυτής ή και πριν αρχίσει η εκτέλεση της σύμβασης, εφόσον προβλέπεται και το σχετικό δικαίωμα υπαναχώρησης. Το ερώτημα ωστόσο που δημιουργείται, είναι

265. ΜΠρΘεσ 27393/2001, ΕλλΔνη 2002, 254• ΜΠρΘεσ 29093/2002, Αρμ. 2003, 201• ΜΠρΘεσ 32922/2003, Αρμ. 2004, 1142• ΕφΑθ 2302/2006, ΕλλΔνη 2006, 603• ΕφΘεσ 2408/2006, Αρμ. 2007, 1312.

266. Κουτσοουράδης (2002), 44.

267. Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, 2002⁵, 213.

268. Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 51• ο ίδιος, (2002), 44-45• Κορνηλάκης (2005), 227-228.

269. Κουτσοουράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 51 επ.

τι γίνεται στην περίπτωση που δεν έχει προβλεφθεί συμβατικά το δικαίωμα της υπαναχώρησης. Μια τέτοια περίπτωση έκρινε και η υπ' αριθμ. 154/1998 απόφαση του ΕΦΔωδ²⁷⁰, όπου ο ξενοδόχος αρνήθηκε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του από συναφθείσα ξενοδοχειακή σύμβαση και να δεχθεί τους πελάτες του διοργανωτή στο ξενοδοχείο του, με τον ισχυρισμό ότι το συμφωνηθέν μίσθωμα για τις κλίνες του ξενοδοχείου ήταν πολύ χαμηλό και κατά τη γνώμη της ένωσης ξενοδόχων συνιστούσε αθέμιτο ανταγωνισμό. Στην περίπτωση αυτή η δήλωση άρνησης του ξενοδόχου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καταγγελία, εφόσον δεν έχει αρχίσει ακόμη η αμοιβαία εκπλήρωση των παροχών των μερών²⁷¹, αλλά ούτε και ως υπαναχώρηση, αφού για να ισχύσει κάτι τέτοιο, θα πρέπει να προκύπτει ευθέως από το νόμο (νόμιμη υπαναχώρηση)²⁷², ή να προβλέπεται ρητά ή σιωπηρά ως δικαίωμα του ενός ή και των δύο συμβαλλομένων στη σύμβαση τους.

Συνεπώς η λύση στην οποία θα μπορούσαμε να καταλήξουμε είναι αυτής της προκαταβολικής άρνησης εκπλήρωσης²⁷³. Πράγματι η υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών σε αυτόν τον τύπο πλημμελούς εκπλήρωσης είναι επιτρεπτή, εφόσον η περίπτωση αυτή υπάρχει, είτε όταν ο οφειλέτης δηλώνει ότι δεν θα εκπληρώσει την παροχή, είτε όταν μια τέτοια αρνητική του στάση προκύπτει από την όλη συμπεριφορά του. Εδώ η παροχή σώζεται. Παρά την άρνηση του ο οφειλέτης θα μπορούσε να εκπληρώσει. Επομένως δεν υπάρχει αδυναμία παροχής²⁷⁴, αλλά ούτε και υπερημερία οφειλέτη, αφού δεν υπάρχει καμία καθυστέρηση. Αντιθέτως, ενώ η παροχή σώζεται και μπορεί να εκπληρωθεί όταν θα καταστεί ληξιπρόθεσμη, ο οφειλέτης σοβαρά και οριστικά δηλώνει τη βούληση του να μην εκπληρώσει τις αναληφθείσες υποχρεώσεις του, όταν αυτές θα καταστούν ληξιπρόθεσμες²⁷⁵. Η αντισυμβατική αυτή συμπεριφορά του οφειλέτη επιτρέπει στον δανειστή να ζητήσει πλήρη αποζημίωση λόγω μη εκπλήρωσης ή να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση ζητώντας και εύλογη αποζημίωση.

270. ΕπισκΕΔ 1999, 1110 επ.

271. Έκτακτη καταγγελία για σπουδαίο λόγο δεν μπορεί εύκολα να στοιχειοθετηθεί, αφού ο ισχυρισμός του ξενοδόχου ότι το συμφωνηθέν μίσθωμα ήταν χαμηλό και συνιστούσε κατά τη γνώμη της ένωσης ξενοδόχων αθέμιτο ανταγωνισμό, δεν μπορεί να εναρμονιστεί με την στενή ερμηνεία που πρέπει να δίδει τη συγκεκριμενοποίηση του σπουδαίου λόγου.

272. ΑΚ 382,383, 386, 401.

273. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1999, 284• Σταθόπουλος, (2004⁴), 1111 επ.

274. Στην αδυναμία παροχής εμπίπτει η φυσική και νομική αδυναμία (π.χ. το οφειλόμενο πράγμα καταστρέφεται κατά την υλική του υπόσταση, ο πωλητής πράγματος δεν έχει την κυριότητα σε αυτό) και υπό ορισμένους όρους η οικονομική και ηθική αδυναμία (μεγάλη οικονομική δυσχέρεια για τον οφειλέτη, ώστε να ξεπερνιούνται τα όρια της αντοχής του, υπέρβαση των ορίων ηθικής αντοχής του οφειλέτη).

275. Κουτσουράδης, ΕπισκΕΔ 1999, 1023 επ. • ο ίδιος (2002), 50.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τα ισχύοντα στο άρθρο 13 του Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, παρέχεται αμφίπλευρο δικαίωμα «ακύρωσης μέρους ή του συνόλου των συμφωνημένων κλινών», χωρίς υποχρέωση αποζημίωσης, αν προηγηθεί ειδοποίηση του άλλου μέρους προ 21 ημερών από την άφιξη των πελατών. Το δικαίωμα αυτό παρέχεται σε κάθε μορφή ξενοδοχειακής σύμβασης και όχι μόνο σ' εκείνη του allotment, όπως η παρ. 3 του άρθ. 13 αφήνει να εννοηθεί²⁷⁶. Ο νόμος εννοεί προφανώς το δικαίωμα υπαναχώρησης, το οποίο μπορεί να ασκηθεί σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου αζημίως και κατ'απόκλιση από τα οριζόμενα στις γενικές διατάξεις. Ως ειδικότερη ρύθμιση, υπερισχύει προφανώς των ρυθμίσεων του ΑΚ²⁷⁷. Φαίνεται μάλιστα, ότι η θέσπιση ρητής προθεσμίας υπαναχώρησης, για λόγους άλλους πλην εκείνων των άρθρων 382 επ. ΑΚ είναι δόκιμη μέθοδος, προκειμένου τα μέρη να μπορούν να μειώσουν ή να εξαλείψουν τις ζημιογόνες συνέπειες της ματαίωσης της ξενοδοχειακής σύμβασης.

5.3. Αφερεγγυότητα ή πτώχευση των συμβαλλομένων

Ένα κρίσιμο πρόβλημα, που επιτείνει την ήδη δυσμενή θέση που βρίσκεται ο ξενοδόχος, λόγω της συνήθους ευνοϊκής θέσης των οργανωτών ταξιδίων απέναντι του, είναι η αφερεγγυότητα ή πτώχευση αυτών. Είναι γεγονός ότι το ασθενές μέρος στη ξενοδοχειακή σύμβαση είναι ο ξενοδόχος, ιδιαίτερα σε περιόδους τουριστικής ύφεσης ή υπερπροσφοράς τουριστικών καταλυμάτων, αφού δέχεται τους όρους που του επιβάλλει ο οργανωτής ταξιδίων ή τουριστικός πράκτορας, στο κρίσιμο σημείο του τρόπου διασφάλισης και του χρόνου πληρωμής των λογαριασμών, το οποίο συνδέεται άμεσα με τη φερεγγυότητα του²⁷⁸. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος, ιδίως αν πρόκειται για ταξιδιωτικά πρακτορεία, τα οποία είναι «άγνωστα» από άποψη αξιοπιστίας και φερεγγυότητας. Δεν είναι λίγοι εκείνοι οι διοργανωτές με μηδαμινή οικονομική βάση, που εκμεταλλεύονται την οικονομική δυσχέρεια κάποιων ξενοδόχων και πλουτίζουν πριν κηρυχθούν σε πτώχευση, εγκαταλείποντας τους πελάτες τους στη χώρα προορισμού²⁷⁹.

276. Τόσο η ΑΠ 38/1997, ΕλλΔνη 1998, 55 επ., όσο και η ΕφΔωδ 210/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ., δέχονται εφαρμογή του άρθρ. 13 του Κανονισμού και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης, σε αντίθεση προς την προηγούμενη νομολογία.

277. *Ψυχομάνης* (2003), 106.

278. *Λογοθέτης* (2001), 251.

279. *Κουτσοράδης*, ΕπισκΕΔ 1998, 616.

Υπό κανονικές συνθήκες ο ξενοδόχος μπορεί να διασφαλιστεί με μεγάλες προκαταβολές²⁸⁰ ή τραπεζική εγγύηση ποσού ίσου με το ποσό που αντιστοιχεί στο λογαριασμό της ομάδας των εναλλασσόμενων πελατών και με την πληρωμή των «δεδουλευμένων» πριν την άφιξη της επόμενης ομάδας. Ωστόσο ο όρος αυτός, ακόμα και αν περιλαμβάνεται στα ξενοδοχειακά συμβόλαια σπάνια τηρείται, με αποτέλεσμα ο λογαριασμός να μένει πιστωτικός για τον ξενοδόχο καθόλη τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου. Συνέπεια αυτού, είναι ότι ο ξενοδόχος αναλαμβάνει ένα επιχειρηματικό κίνδυνο, που πολλές φορές τον οδηγεί σε αδυναμία είσπραξης του αντιτίμου των υπηρεσιών που προσέφερε, είτε γιατί ο πράκτορας ή οργανωτής ταξιδίων πτώχευσε, είτε γιατί βρίσκεται σε αδυναμία να πληρώσει. Ο ξενοδόχος βέβαια τα τελευταία χρόνια αντιμέτωπος με τους κινδύνους αφερεγγυότητας των τουριστικών πρακτόρων έχει ισχυροποιήσει τη θέση του, είτε επιλέγοντας με προσοχή τους συνεργάτες του, είτε διευρύνοντας τον αριθμό των συνεργατών του²⁸¹.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, που είχε αλυσιδωτές συνέπειες, αποτελεί η κατάρρευση της τρίτης μεγαλύτερης βρετανικής ταξιδιωτικής εταιρίας «XL Leisure Group» στα τέλη του 2008²⁸². Οι υπηρεσίες της περιελάμβαναν αεροπορικές πτήσεις και οργάνωση ταξιδίων, έχοντας στην κατοχή της επτά ταξιδιωτικά πρακτορεία. Ετησίως τα αεροσκάφη της μετέφεραν 2,5 εκατομμύρια επιβάτες, ενώ το προσωπικό της φτάνει τους 1.700 υπαλλήλους. Υπολογίζεται ότι η χρεοκοπία θα αφήσει χρέη που θα φθάσουν τα 18,5 εκατομμύρια ευρώ σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και ξενοδοχεία. Η XL Airways με ανακοίνωση της δήλωσε, ότι οδηγήθηκε στην πτώχευση λόγω των αυξημένων τιμών των καυσίμων, τη δύσκολη οικονομική συγκυρία και την αδυναμία εξασφάλισης περαιτέρω χρηματοδότησης. Βέβαια οι πελάτες της που είχαν κλείσει οργανωμένα ταξίδια με προορισμό και την Ελλάδα έμειναν είτε στα αεροδρόμια της χώρας τους, είτε στην χώρα προορισμού και πολλοί επέστρεψαν με δικά τους χρήματα, ενώ οι ξενοδόχοι οδηγήθηκαν σε αλόγιστους δανεισμούς από τις τράπεζες προκειμένου να καλύψουν τις υποχρεώσεις τους. Φυσικά από τους υπεύθυνους της εταιρίας δεν έγινε καμία αναφορά στην αποζημίωση των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων για τα χρέη των απερχόμενων τουριστών και τα δεδουλευμένα προς είσπραξη των ξενοδοχειακών μονάδων. Παρόμοια περίπτωση αποτελεί και η λίγο καιρό αργότερα κατάρρευση της «K&S Travel», η οποία είναι γνωστή επίσης με την ονομασία Travel Turkey (ταξίδια στην Τουρκία), καθώς ειδικεύεται σε ταξίδια με

280. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 31.

281. Λογοθέτης (2001), 254.

282. Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: <http://news.kathimerini.gr>

αυτόν τον προορισμό, η οποία διέκοψε ξαφνικά όλες τις δραστηριότητές της όπως ανακοίνωσε η βρετανική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (CAA).

Από την άλλη πλευρά, οι διοργανωτές ταξιδίων ενδέχεται να έρθουν αντιμέτωποι με την αφερεγγυότητα ή πτώχευση των ξενοδόχων, οι οποίοι κινδυνεύουν να χρεωκοπήσουν εξαιτίας της αδυναμίας εξυπηρέτησης των δανείων τους, καθώς η ύφεση μειώνει την πληρότητα και ταυτόχρονα η πιστωτική στενότητα περιορίζει την αναχρηματοδότηση τους. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, ο κίνδυνος που αντιμετωπίζει ένα τουριστικό πρακτορείο είναι μικρότερος, διότι σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική, ούτε προκαταβολή θα έχει δώσει, ούτε θα έχει διασφαλίσει τον ξενοδόχο με κάποια τραπεζική εγγύηση. Υπάρχει μόνο ο κίνδυνος της δυσφήμισης απέναντι στους πελάτες του πρακτορείου, εφόσον έχει συμπεριλάβει στους καταλόγους του και έχει διαφημίσει το συγκεκριμένο ξενοδοχείο. Και στην περίπτωση που οι πελάτες βρίσκονται ήδη στον τόπο που έχουν επιλέξει για τις διακοπές τους, δεν είναι ιδιαίτερα δυσχερής η προώθηση τους σε άλλο ξενοδοχείο ίδιων προδιαγραφών.

Βέβαια γίνεται κατανοητό, ότι σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου ο τουρισμός ως πηγή πλούτου αποτελεί τη δυναμικότερη οικονομική δραστηριότητα στον τομέα της τριτογενούς παραγωγής, οι φορείς των τουριστικών δραστηριοτήτων, συνεργαζόμενοι μεταξύ τους, πρέπει να προνοούν για τη διασφάλιση της φερεγγυότητας τους και αξιοπιστίας τους και να αναπτύσσονται μέσα από συνενώσεις και συγχωνεύσεις με υγιείς όρους ανταγωνισμού.

5.4. Ασφαλιστική κάλυψη της αφερεγγυότητας των τουριστικών πρακτόρων

Ενόψει του κρίσιμου προβλήματος που αντιμετωπίζει ο ξενοδοχειακός κλάδος και εφόσον υπάρχει αδυναμία επιδίωξης της δικαστικής ικανοποίησης των απαιτήσεων του ξενοδόχου στο εξωτερικό, ως μόνη λύση εμφανίζεται η διασπορά του κινδύνου στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, στο πλαίσιο ασφαλιστικής κάλυψης έναντι του κινδύνου αφερεγγυότητας ή πτώχευσης του αντισυμβαλλομένου²⁸³. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης στο χώρο του τουρισμού, λόγω γενικότερων αιτίων, αλλά και μεμονωμένων οικονομικών κρίσεων οι καταστάσεις αδυναμίας πληρωμών και οι πτωχεύσεις αποτελούν ιδιαίτερη πηγή διακινδύνευσης για τις τουριστικές επιχειρήσεις γενικά. Η πτώχευση για παράδειγμα ενός ταξιδιωτικού πρακτορείου σε χώρα της ΕΕ

283. Κουτσοράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 619•Παγώνη, ΕπισκΕΔ 2006, 59.

επιφέρει συνέπειες και στα τουριστικά γραφεία ή στα συνεργαζόμενα με αυτό ξενοδοχεία, τα οποία είναι ωστόσο υποχρεωμένα να παρέχουν υπηρεσίες διαμονής και αναψυχής στους πελάτες αυτών των αφερέγγυων πρακτορείων. Για την αντιμετώπιση αυτών των οικονομικών απωλειών, επιτακτική καθίσταται η ανάγκη ασφαλιστικής κάλυψης όλων αυτών των κινδύνων²⁸⁴.

Οι ασφαλιστές, με ιδιαίτερη συμφωνία που συνάπτουν με τον ξενοδόχο, με την καταβολή του ανάλογου ασφαλίστρου, αναδέχονται τους κινδύνους που οι ασφαλισμένοι αντιμετωπίζουν από αφερέγγυους οργανωτές ταξιδιών. Πέρα βέβαια από το δίκαιο της αστικής ευθύνης αδιοπρακτικής ή συμβατικής, το οποίο αντικαθίσταται σταδιακά από το σύστημα ιδιωτικής ασφάλισης αστικής ευθύνης, ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η εφαρμογή της ασφάλισης αφερεγγυότητας στα πλαίσια των τουριστικών δραστηριοτήτων. Ο ασφαλιστής με την κατάρτιση μιας ασφάλισης πιστώσεων ή εγγυήσεων, καλείται να δεχθεί και να καλύψει τις οικονομικές απώλειες που θα υποστεί ο ασφαλισμένος ξενοδόχος από τη μη εκπλήρωση ή πλημμελή εκπλήρωση της ξενοδοχειακής σύμβασης, αν κατά τη διάρκεια της ασφάλισης ο οφειλέτης του ασφαλισμένου ξενοδόχου, ταξιδιωτικό πρακτορείο περιέλθει σε κατάσταση αδυναμίας πληρωμών ή κηρυχθεί σε πτώχευση²⁸⁵.

Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), στην προσπάθεια του να λύσει το πρόβλημα αυτό αποτάθηκε στην Ανώνυμη Ασφαλιστική Εταιρία Πιστώσεων και Εγγυήσεων «ΦΟΙΝΙΞ»²⁸⁶, η οποία πρότεινε ένα πρόγραμμα ασφαλιστικής κάλυψης της αφερεγγυότητας των ταξιδιωτικών πρακτόρων για τα μέλη του ΣΕΤΕ. Η ασφαλιστική σύμβαση θα κάλυπτε τους ασφαλισμένους κατά του κινδύνου της αφερεγγυότητας των τουριστικών

284. Χατζηνικολάου-Αγγελίδου (2002), 109 επ.

285. Η λειτουργία της ασφαλιστικής σύμβασης που καταρτίζεται από τους ξενοδόχους είτε για την κάλυψη ζημιών έναντι των πελατών τους, είτε ζημιών που προέρχονται από την αφερεγγυότητα ή πτώχευση των ταξιδιωτικών πρακτόρων ανήκει στην κατηγορία των ασφαλίσσεων ζημιών ενεργητικού ή παθητικού και ρυθμίζεται από τα άρθρα του ν.2496/1997, ιδιαίτερα τα άρθρα 22 για την ασφάλιση πιστώσεων ή εγγυήσεων, άρθρα 25 και 26 για την ασφάλιση αστικής ευθύνης έναντι τρίτων.

286. Η ανώνυμη ασφαλιστική εταιρία πιστώσεων και εγγυήσεων Φοίνιξ, δημιουργήθηκε το 1996 από την Εμπορική Τράπεζα και την Φοίνιξ-Metrolife Εμπορική με τη συνεργασία και την εταιρική συμμετοχή του πολυεθνικού ομίλου Euler-Hermes, και το 2004 μετονομάστηκε σε «Euler Hermes Εμπορική Ανώνυμη Ασφαλιστική Εταιρία Πιστώσεων». Βλ. σχετικά: www.eurelhermes.gr

πρακτόρων, δηλαδή της μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων τους, λόγω οικονομικής τους αδυναμίας (καθυστέρηση πληρωμής) ή αποδεδειγμένα αφερεγγυότητας. Ωστόσο, η μη εξασφάλιση του απαιτούμενου αριθμού ασφαλισμένων, για τον καθορισμό ενός ικανοποιητικού ασφαλίστρου, αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για την εφαρμογή του συστήματος²⁸⁷. Πα' όλα αυτά, σήμερα, μπροστά στους πανίσχυρους τουριστικούς οργανισμούς που δημιουργούνται στις χώρες της ΕΕ, απαιτείται η πολύ σημαντική για τη λειτουργία μιας επιχείρησης όπως είναι η ξενοδοχειακή, ασφάλιση πιστώσεων ή εγγυήσεων.

Ασφαλισμένος και λήπτης της ασφάλισης είναι η ξενοδοχειακή επιχείρηση, η οποία πρέπει να έχει υψηλό ασφαλισίμο κύκλο εργασιών από τις παρεχόμενες υπηρεσίες στο πλαίσιο των ξενοδοχειακών δραστηριοτήτων²⁸⁸. Ο ξενοδόχος ως λήπτης πληρώνει το ασφάλιστρο που συμφωνείται²⁸⁹ και ασφαλίζεται από οικονομικές απώλειες ή ζημιές που προκαλούνται από ασφαλισίμους κινδύνους, όπως η αποδεδειγμένη αφερεγγυότητα ή πτώχευση του οφειλέτη-τουριστικού πράκτορα, καθυστέρηση πληρωμής λόγω οικονομικής αδυναμίας για διαμονή των πελατών του πρακτορείου κ.λπ. Ο λήπτης της ασφάλισης έχει την υποχρέωση να δηλώνει τις δραστηριότητες του με τους πελάτες που συνεργάζεται και ο ασφαλιστής ελέγχει την φερεγγυότητα και την πιστοληπτική ικανότητα του πελάτη, που είναι δυνατόν να περιέλθει σε κατάσταση πτώχευσης ή αφερεγγυότητας. Από τη στιγμή της κατάρτισης της ασφάλισης, οι κίνδυνοι αφερεγγυότητας του οφειλέτη μετατοπίζονται στον ασφαλιστή. Τέλος, όσον αφορά τις συνέπειες που επέρχονται με την κήρυξη σε πτώχευση του ταξιδιωτικού πράκτορα εφαρμόζεται το πτωχευτικό δίκαιο και μάλιστα αυτό των διεθνών πτωχεύσεων και του δικαίου αφερεγγυότητας, σύμφωνα μάλιστα και με τον Κανονισμό²⁹⁰ 1346/2000 του Συμβουλίου της ΕΕ «περί των διαδικασιών

287. Λογοθέτης (2001), 254.

288. Χατζηνικολάου-Αγγελίδου (2002), 126.

289. Χαρακτηριστικό των συμβάσεων ασφαλίσεων πιστώσεων είναι ότι ανήκουν στην κατηγορία των εμπορικών ασφαλιστικών συμβάσεων με ενδοτικό χαρακτήρα και τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν το δικαίωμα να ρυθμίσουν όλα τα θέματα σύμφωνα με τη βούληση τους.

290. Κανονισμός 1346/2000 της 29ης Μαΐου 2000, σχετικά με τις διαδικασίες αφερεγγυότητας, ΕΕ 30.6.2000, L. 160/1. Βλ. σχετικά: Απόφ. 17.1.2006, υπόθ. C-1/04, Susanne Staubitz-Schreiber, Συλλ. 2006, I-00701• Απόφ. 2.5.2006, υπόθ. C-341/04, Eurofood IFSC Ltd, Συλλ. 2006, I-03813.

αφερεγγυότητας» που επιλύει τα προβλήματα των πτωχεύσεων στις χώρες τις ΕΕ και γενικά των διαδικασιών αφερεγγυότητας.

Όσον αφορά τον καταναλωτή/αποδέκτη τουριστικών υπηρεσιών, η Οδηγία 90/314 προβλέπει ειδική προστασία στο άρθρο 7²⁹¹, καθώς και το παρόμοιου περιεχομένου άρθρο 7 του π.δ. 339/1996. Οι διοργανωτές και πωλητές οργανωμένων ταξιδίων οφείλουν να συνάπτουν ασφαλιστήριο συμβόλαιο αστικής επαγγελματικής ευθύνης που προέρχεται από λάθη και παραλείψεις κατά την άσκηση του επαγγέλματος τους. Το συμβόλαιο πρέπει να καλύπτει τυχόν αξιώσεις καταναλωτών οι οποίες προέρχονται από τη μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση της τουριστικής σύμβασης. Η σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης καλύπτει σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτώχευσης του διοργανωτή ή/και του πωλητή πέραν των άλλων αξιώσεων, την υποχρέωση επιστροφής των ποσών που καταβλήθηκαν και τον επαναπατρισμό του καταναλωτή²⁹².

5.5. Ακυρώσεις και αποζημίωση

Το θέμα της αποζημίωσης που οφείλεται δημιούργησε πρόβλημα ως προς τον προσδιορισμό της, λόγω της δύσκολης ίσως ερμηνείας ορισμένων από τα άρθρα της απόφασης του ΓΓ του ΕΟΤ 503007/29.11.1976, δηλαδή του Κανονισμού σχέσεων μεταξύ ξενοδόχων και των πελατών αυτών²⁹³. Το θέμα αυτό απασχόλησε και την Ολομέλεια του ΑΠ²⁹⁴ από την οποία και επιλύθηκε. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Κανονισμό, ενώ στα άρθρα 3 και 13 παρ. 1 αναφέρεται η δυνατότητα ακύρωσης, χωρίς υποχρέωση αποζημίωσης, εκ μέρους τόσο του γραφείου όσο και του μεμονωμένου πελάτη (εφόσον βέβαια λάβει χώρα η σχετική προειδοποίηση 21 ημέρες πριν), η δυνατότητα αυτή δεν διαφαίνεται από το άρθρο 12 που αναφέρεται ειδικά στη σύμβαση allotment. Συγκεκριμένα, αν πρόκειται για μεμονωμένο πελάτη, το άρθρο 3 προβλέπει ότι αν αυτός δεν κάνει χρήση οφείλει το μισό της συμφωνημένης τιμής για την περίοδο που δεν έκανε χρήση, εκτός αν ειδοποίησε 21 ημέρες πριν ότι δεν θα τα χρησιμοποιήσει, οπότε και απαλλάσσεται. Αντίθετα, αν πρόκειται για τουριστικό γραφείο που παρήγγειλε δωμάτια για πελάτες και δεν έκανε χρήση, η ρύθμιση είναι αυστηρότερη για το τουριστικό γραφείο. Στην περίπτωση της σύμβασης allotment, αν το τουριστικό

291. Ιγγλεζάκης (2008), 843.

292. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 505.

293. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 113.

294. ΑΠ 38/1997, ΕΛΛΔνη 1998, 55 επ.

γραφείο δεν μπόρεσε να καλύψει το κατώτατο όριο που συμφώνησε οφείλει το ήμισυ της τιμής του ακάλυπτου υπολοίπου του κατώτατου ορίου του allotment, άσχετα αν ειδοποίησε ή όχι πριν από 21 ημέρες²⁹⁵. Αν όμως το τουριστικό γραφείο είχε παραγγείλει συγκεκριμένο αριθμό κλινών και δεν μπόρεσε να κάνει χρήση, τότε οφείλει ως αποζημίωση το σύνολο της τιμής²⁹⁶, εκτός αν ειδοποίησε 21 ημέρες πριν, οπότε απαλλάσσεται εντελώς, όπως και στην περίπτωση του άρθρου 3. Η ευνοϊκότερη μεταχείριση του μεμονωμένου πελάτη σε σχέση με το τουριστικό γραφείο, σε οποιαδήποτε από τις δύο μορφές σύμβασης είναι προφανής.

Σύμφωνα με την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ²⁹⁷, η κλιμάκωση αυτής της αυστηρότητας το Κανονισμού είναι «προδήλως σκόπιμη». Ο κίνδυνος σοβαρής ζημιάς του ξενοδόχου από μεμονωμένες ακυρώσεις είναι σαφώς μικρότερος, σε σχέση με ακυρώσεις του πρακτορείου που ενεργεί κατά κανόνα ομαδικές κρατήσεις δωματίων. Περαιτέρω, μεταξύ των άρθρων 12 παρ. 3 και 13 παρ. 1 η αυστηρότητα αυτή κλιμακώνεται ακόμη περισσότερο, αφού στην περίπτωση της σύμβασης allotment ούτε το ίδιο το τουριστικό γραφείο δεν είναι βέβαιο για το κατώτατο όριο των εναλλασσόμενων πελατών, ενώ στην περίπτωση της εγγυημένης κράτησης, είναι γνωστός εκ των προτέρων ο αριθμός των προσώπων που θα χρησιμοποιήσουν τις κλίνες που συμφώνησε²⁹⁸.

Είναι προφανές, ότι η απόφαση του Ακυρωτικού διαμορφώνει μια νέα κατεύθυνση, αφού μέχρι τώρα τα δικαστήρια της ουσίας, όπου δεν διέκριναν σε ξενοδοχειακή σύμβαση ανώτατο και κατώτατο αριθμό κλινών συμφωνουμένων προς εκμίσθωση, απέκλειαν εντελώς την εφαρμογή του Κανονισμού και εφαρμόζαν τις διατάξεις του ΑΚ για την μίσθωση πράγματος²⁹⁹. Η εφαρμογή των άρθρων 574 και 596 ΑΚ οδηγεί τον μισθωτή στην καταβολή του μισθώματος αν αυτός εμποδίζεται να χρησιμοποιήσει το μίσθιο εξαιτίας λόγου που βρίσκεται στη σφαίρα του³⁰⁰. Με την κατάρτιση δηλαδή της σύμβασης μίσθωσης, ο μισθωτής

295. Αντίθετη άποψη εκφέρει ο Αχ. Κουτσουράδης, ο οποίος υποστηρίζει ότι το άρθρο 13 αφορά και τη σύμβαση allotment, εφόσον μαζί και με τα άρθρα 11 και 12 συγκροτούν το ρυθμιστικό πλαίσιο της ξενοδοχειακής σύμβασης allotment. *Κουτσουράδης*, ΕΛΛΔνη 1998, 61.

296. ΜΠρΒολ 131/2005, ΕΛΛΔνη 2007, 1536.

297. Η πλειοψηφία του πρώτου τμήματος του ΑΠ, δεν δέχθηκε, προς όφελος του πρακτορείου, τη διαφοροποίηση μεταξύ μεμονωμένου πελάτη και τουριστικού γραφείου ως αντισυμβαλλομένου του ξενοδόχου και συντάχθηκε με την ευνοϊκή για τον διοργανωτή άποψη πως οφείλεται ως αποζημίωση, κατά το άρθρο 3 του Κανονισμού, το 50% του μισθώματος των μη χρησιμοποιηθεισών κλινών και για την περίοδο που δεν χρησιμοποιήθηκαν από αυτόν, εφόσον βέβαια δεν έλαβε χώρα η εμπρόθεσμη ειδοποίηση του ξενοδόχου.

298. ΕιρΜυκ 10/1999, ΑρχΝ 1999, 823.

299. ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ. 1990, 430 επ. • ΠΠρΘεσ 7765/1995, Αρμ. 1995, 887 επ. • ΕφΔωδ 325/1997, ΕπισκΕΔ 1999, 152 επ. • ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.

300. *Φίλιος* (2002⁵), 165 επ.

αποκτά την ενοχική πρωτογενή αξίωση για παραχώρηση χρήσεως του μισθίου το οποίο πρέπει να θέσει στη διάθεση του ο εκμισθωτής, και έτσι το μίσθωμα να καταβάλλεται, στο πλαίσιο της αμφοτεροβαρούς σύμβασης της μίσθωσης, όχι ως αντάλλαγμα για την πράγματι ασκηθείσα χρήση, αλλά για τη δυνατότητα χρήσης που του παραχωρείται³⁰¹. Αν δηλαδή ο μισθωτής δεν προβεί έχοντας τη δυνατότητα και σε πραγματική χρήση του μισθίου, δεν απαλλάσσεται από τη δική του πρωτογενή υποχρέωση για καταβολή του μισθώματος, εφόσον ο εκμισθωτής ξεπλήρωσε την υποχρέωση του θέτοντας στη διάθεση του το μίσθιο. Ωστόσο με την εφαρμογή του άρθρου 13 του Κανονισμού στις ξενοδοχειακές συμβάσεις εγγυημένης κράτησης, σε περίπτωση που ο πράκτορας τηρήσει την προθεσμία αποδέσμευσης 21 ημερών, ο κανόνας του άρθρου 596 μένει χωρίς εφαρμογή και ο αντισυμβαλλόμενος του ξενοδόχου απαλλάσσεται εντελώς, δηλαδή και από την υποχρέωση καταβολής των μισθωμάτων.

301. Κουτσουράδης (2001), 23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

6.1. ΣΥΜΒΑΣΗ ΧΡΟΝΟΜΕΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΙΣΘΩΣΗΣ (TIME SHARING)

Ο όρος «time sharing», προϊόν της αγγλοσαξωνικής νομικής ορολογίας, καθιερώθηκε σχετικά πρόσφατα στη νομική επιστήμη και πρακτική, όχι μόνο την ελληνική, αλλά σχεδόν παγκόσμια, μαζί με άλλους αγγλικούς όρους για άλλες σύγχρονες συμβάσεις, όπως factoring, franchising, leasing κ.ά. Φαίνεται ότι ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στις ΗΠΑ³⁰² από εταιρίες ηλεκτρονικών υπολογιστών που έθεταν στη διάθεση του κοινού την χρήση των υπολογιστών τους για ορισμένα επαναλαμβανόμενα χρονικά διαστήματα³⁰³. Ωστόσο η πλειονότητα των συγγραφέων δέχεται ότι ο θεσμός αυτός εφαρμόστηκε για πρώτη φορά σε ένα κέντρο χειμερινών σπορ στις Άλπεις το 1967. Ο εργαλάβος που ανέλαβε το έργο, που ήταν μια εταιρία κατασκευών της Μασσαλίας το διαφήμιζε με το σλόγκαν “μη νοικιάζετε πια το δωμάτιο, αγοράστε το ξενοδοχείο, είναι φτηνότερο (ne louez plus la chambre, achetez l’Hotel-C’est moins onereux)³⁰⁴. Στο ελληνικό δίκαιο, η χρονομεριστική μίσθωση διέπεται από το ν.1652/1986 «σύμβαση της χρονομεριστικής μίσθωσης και ρύθμιση συναφών θεμάτων» και από την απόφαση του Υφυπ. Εθνικής Οικονομίας αριθμ. Α9953/ΔΙΟΝΟΣΕ/1789 της 11/15 Δεκ. 1987 για την «υπαγωγή τουριστικών

302. Στην ουσία, βέβαια, πρόκειται για πολύ παλιό θεσμό, ο οποίος έχει τις ρίζες του στο Ρωμαϊκό Δίκαιο, αλλά και σε ένα βαθμό και στο αρχαίο ελληνικό. Υποστηρίχθηκε ότι η βασική ιδέα που ενυπάρχει στο time sharing, είναι αυτή της κοινωνίας δικαιώματος (communio) του ρωμαϊκού δικαίου, την οποία συναντάμε όχι μόνο στη ρωμαϊκή εποχή, αλλά και στον Μεσαίωνα και σε όλα τα σύγχρονα δίκαια στις ημέρες μας, στη δε χώρα μας ειδικότερα στα άρθρα 785-805 ΑΚ. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 154.

303. *Χαρίση*, Η σύμβαση χρονομεριστικής χρήσης (time – sharing), ΕΕμπΔ 1997, 464.

304. *Edmonds*, International timesharing, 1986², 8.

καταλυμάτων σε καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης»³⁰⁵. Ο νομοθέτης ρύθμισε τη σύμβαση αυτή σε μία οικονομικά ενιαία συναλλακτική σχέση αρχικά με το ν.1652/1986, πριν την έκδοση δηλαδή της σχετικής Οδηγίας 94/47/ΕΚ³⁰⁶ «περί της προστασίας των αγοραστών ως προς ορισμένες πλευρές των συμβάσεων που αφορούν την απόκτηση δικαιώματος χρήσης ακινήτων υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης»³⁰⁷, οπότε και επακολούθησε προσαρμογή σε αυτή με τα π.δ. 182/1999 και 293/2001³⁰⁸. Η Επιτροπή υπέβαλε στις 7.6.2007 πρόταση οδηγίας για την προστασία των καταναλωτών ως προς ορισμένες πτυχές της χρονομεριστικής μίσθωσης, των μακροπρόθεσμων προϊόντων διακοπών, της μεταπώλησης και της ανταλλαγής³⁰⁹. Η πρόταση αυτή θεσπίστηκε και η μέχρι τώρα ισχύουσα Οδηγία 94/47/ΕΚ, αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2008/122/ΕΚ³¹⁰, η οποία άρχισε να ισχύει από 23/2/2009 και δεν έχει μεταφερθεί ακόμη στο εθνικό μας δίκαιο.

Η χρονομεριστική μίσθωση ή χρονικά διαιρεμένη μίσθωση είναι μια ιδιαίτερη μορφή μίσθωσης σ' ένα ακίνητο ή σε τμήμα αυτού, η οποία παρέχει στον καθένα από τους περισσότερους μισθωτές το δικαίωμα της χρήσης του ακινήτου για ορισμένο χρονικό διάστημα κάθε χρόνο, καθώς και το δικαίωμα της απόλαυσης ορισμένων συναφών υπηρεσιών που υποχρεωτικά τους προσφέρει ο εκμισθωτής, έναντι ορισμένου συμφωνημένου μισθώματος³¹¹. Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 1 του ν.1652/1986 συμπληρούμενο από το άρθρο 2 παρ. 1 του π.δ. 182/1999, ο ξενοδοχειακός επιχειρηματίας ως εκμισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να παραχωρεί τη χρήση του τουριστικού καταλύματος³¹² καθώς και να παρέχει τις συναφείς υπηρεσίες³¹³ (π.χ. παροχή φωτισμού, νερού,

305. *Απαλαγάκη*, Επίσπευση αναγκαστικής εκτελέσεως από τον πλειοδότη του ενεργητικού επιχειρήσεως (άρθρο 31 παρ. 3 του ν.2538/1997) η οποία τέθηκε σε ειδική εκκαθάριση (ν.1892/1990), σε βάρος των χρονομισθωτών (ν.1652/1986) για την απόδοση των χρονομισθωθέντων ακινήτων, (γνμδ), Αρμ. 2000, 1319.

306. Βλ. το κείμενο της Οδηγίας σε *Κουτσουράδη*, Βασική Τουριστική Νομοθεσία, 2000, 145 επ.

307. ΕΕ 29.10.1994, L. 280/83.

308. *Χριστοπούλου*, Η εκκαθάριση και εκποίηση ξενοδοχειακής επιχείρησης υπό τον νέο Πτωχευτικό Κώδικα και τα δικαιώματα των χρονομισθωτών, ΧρΙΔ 2007, 880.

309. COM (2007) 303 τελικό.

310. Οδηγία 2008/122/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιανουαρίου 2009, για την προστασία των καταναλωτών ως προς ορισμένες πτυχές των συμβάσεων χρονομεριστικής μίσθωσης, μακροπρόθεσμων προϊόντων διακοπών, μεταπώλησης και ανταλλαγής. ΕΕ 3.2.2009, L. 33/10.

311. *Θεμελή*, Η σύμβαση της χρονομεριστικής μίσθωσης (time-sharing), 2003, 41-42.

312. Όσον αφορά τα τουριστικά καταλύματα που υπάγονται σε καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης, καθώς και τους όρους υπαγωγής, βλ. άρθρο 1 της υ.α. 9953/ΔΙΟΝΟΣΕ/1789 της 11/15.12.87.

313. Αντικείμενο της σύμβασης δεν είναι μόνο η παροχή της χρήσης του τουριστικού καταλύματος, αλλά και η συμπλήρωση αυτής από την παράλληλη παροχή στο μισθωτή "συναφών υπηρεσιών" από την πλευρά του εκμισθωτή. Ποιές είναι οι υπηρεσίες αυτές, δεν

κλιματισμού, υπηρεσιών καθαρισμού κ.λπ.) προς τους χρονομισθωτές από 3-60³¹⁴ χρόνια και για ορισμένο χρονικό διάστημα³¹⁵ ετησίως. Από την πλευρά του ο μισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλει το μίσθωμα που συμφωνήθηκε. Οι δύο αυτές παροχές που υποχρεούται να παραχωρεί ο εκμισθωτής, οι οποίες συγκροτούν το περιεχόμενο του δικαιώματος του χρονομισθωτή (του ονομαζόμενου χρονομεριδίου) , δεν τελούν σε σχέση κύριας και παρεπόμενης. Αντιθέτως έχουν τον χαρακτήρα κυρίων παροχών, διότι αποτελούν και οι δύο το σκοπό της χρονομεριστικής μίσθωσης και συνεπώς έχουν εξίσου ουσιαστική σημασία για τον προσδιορισμό της νομικής φύσης της και τη διάκριση της από τις άλλες ενοχικές σχέσεις³¹⁶. Για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να συγχέεται η χρονομεριστική μίσθωση με τη μίσθωση³¹⁷. Με βάση τα παραπάνω, η χρονομεριστική μίσθωση συνιστά ιδιότυπη ξενοδοχειακή σύμβαση, δηλαδή ενοχική, μικτή σύμβαση³¹⁸ που περιέχει στοιχεία μίσθωσης πράγματος, παροχής υπηρεσιών³¹⁹, πώλησης, προμήθειας, έργου και παρακαταθήκης. Είναι μάλιστα ιδιότυπη, γιατί καταρτίζεται για μεγάλο αριθμό ετών, στη διάρκεια των οποίων εκπληρώνεται κάθε χρόνο, σε ακριβώς καθορισμένο χρονικό διάστημα. Η σύμβαση αυτή, δεν θα διέφερε από μια απλή σύμβαση μίσθωσης, εάν το δικαίωμα το οποίο αποτελεί και το περιεχόμενο της δεν είχε το χαρακτηριστικό στοιχείο της χρονικής διαίρεσης και εάν επιπλέον παράλληλα δεν είχε την υποχρέωση ο εκμισθωτής για παροχή υπηρεσιών συναφών με τη συγκεκριμένη

καθορίζεται ρητά ούτε στο νόμο ούτε στην Υ.Α. Από το όλο πνεύμα των σχετικών διατάξεων και ιδιαίτερα από την παρ. 2 του άρθρου 10 της Υ.Α. προκύπτει ότι οι δικαιούχοι μισθωτές πρέπει να τύχουν μεταχείρισης ανάλογης προς τους κανονικούς, κοινούς πελάτες της υπόλοιπης μονάδας. Επομένως, ως συναφείς υπηρεσίες μπορεί εδώ να νοηθούν οι υπηρεσίες που προβλέπει για κάθε τύπο τουριστικού καταλύματος η περί ΕΟΤ νομοθεσία, όπως η παροχή φωτισμού, ύδρευσης, κλιματισμού, μουσικής, αλλαγής, ιματισμού κλπ. Βέβαια, η εφαρμογή των διατάξεων αυτής της νομοθεσίας θα πρέπει να είναι μόνο ανάλογη, διότι ο μισθωτής της χρονομεριστικής μίσθωσης, από τη φύση της σύμβασης, δεν εξομοιώνεται τελείως προς τον κοινό πελάτη του ξενοδοχείου. *Θεμελή* (2003), 58-59.

314. Ενώ ο ελάχιστος χρόνος διάρκειας της σύμβασης κατά το άρθρο 1 ν.1652/1986 ήταν 5 χρόνια το π.δ. 182/1999 με το άρθρο 2 παρ. 1 καθιέρωσε ως ελάχιστη διάρκεια της σύμβασης της χρονομεριστικής μίσθωσης τα 3 χρόνια.

315. Το χρονικό διάστημα δεν μπορεί να είναι μικρότερο από μία εβδομάδα. Άρθρο 2 παρ. 1α π.δ. 182/1999.

316. ΕφΘεσ 2622/2003, ΕΕμπΔ 2004, 159• *Τσέλιου*, Χρονομεριστική μίσθωση σε τουριστικά καταλύματα βεβαρημένα με εμπράγματα ασφάλειες ή κατασχέσεις, ΝοΒ 2002, 1391.

317. Αυτό αποδεικνύεται και από τα π.δ. 182/1999 και 293/2001, που κατ' εφαρμογή της Οδηγίας 94/47/ΕΚ χρησιμοποιούν τους όρους του "πωλητή" και "αγοραστή" για να ορίσουν τα συμμετέχοντα στην εν λόγω συμβατική σχέση πρόσωπα. *Χριστοπούλου*, ΧρΙΔ 2007, 880.

318. *Σταθόπουλος*, Προβλήματα από την εφαρμογή του νόμου για τις χρονομεριστικές μισθώσεις, (γνμδ), ΝοΒ 1994, 961• *Απαλαγάκη*, Αρμ. 2000, 1320.

319. Στη σύμβαση της χρονομεριστικής μίσθωσης, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 ν.1652/1986, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος (574 επ.), για θέματα που δεν ρυθμίζονται από τις διατάξεις του νόμου αυτού.

χρήση³²⁰. Δηλαδή το δικαίωμα του μισθωτή αποκτάται παράλληλα, κατά κάποιον τρόπο, και από άλλα πρόσωπα με τα οποία ουσιαστικά καλείται να το μοιρασθεί, όσον αφορά το χρόνο. Παράλληλα αποκτά και κάποια άλλα δικαιώματα, πράγμα το οποίο κατά κανόνα δεν συμβαίνει στη συνήθη σύμβαση μίσθωσης ακινήτου, που συνίστανται σε υπηρεσίες ξενοδοχειακής μορφής, τις οποίες του παρέχει ο εκμισθωτής³²¹.

Η χρονομεριστική μίσθωση καταρτίζεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο και υποβάλλεται σε μεταγραφή³²². Στις περιοχές δε στις οποίες τηρείται κτηματολόγιο η χρονομεριστική μίσθωση πρέπει να καταχωρηθεί στα κτηματολογικά φύλλα. Η υποχρέωση αυτή συνιστά εξαίρεση από τον κανόνα του ατύπου των συμβάσεων. Ωστόσο είναι απόλυτα δικαιολογημένη, δεδομένου ότι παρόμοια διαδικασία προβλέπεται ούτως ή άλλως όταν έχουμε μια μακροχρόνια μίσθωση. Πράγματι, όταν η μίσθωση ακινήτου έχει διάρκεια εννέα χρόνων και άνω, επιβάλλεται τήρηση τυπικής διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 618 ΑΚ. Στη συγκεκριμένη, όμως, περίπτωση διαπιστώνουμε ότι ο ίδιος τύπος τηρείται ακόμη και αν η διάρκεια είναι μικρότερη, δηλαδή τριών ετών. Σε κάθε περίπτωση δηλαδή η σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης αποτελεί τυπική δικαιοπραξία. Σκοπός της διάταξης αυτής, είναι η ενίσχυση της αξιοπιστίας του θεσμού, ώστε να προσελκύσει σημαντικό αριθμό υψηλής εισοδηματικής στάθμης τουριστών από το εξωτερικό και μάλιστα σε σταθερή βάση, με στόχο την αύξηση της μέσης ετήσιας πληρότητας των ξενοδοχειακών συγκροτημάτων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας μας στον τουρισμό³²³. Ειδικότερα, η διαμόρφωση της χρονομεριστικής μίσθωσης, ως σύμβασης τυπικής, σε συνδυασμό με την υποχρεωτική μεταγραφή της, παρέχουν αυξημένη προστασία των συμβαλλομένων και ιδίως του χρονομισθωτή και παράλληλα επιδιώκεται η κατοχύρωση της ασφάλειας των συναλλαγών που επιτυγχάνεται με τη

320. Το ΔΕΚ σε απόφαση του (Απόφ. 22.4.1999, υπόθ. C-423/97, Travel-Vac S.L. κατά Manuel Jose Antelm Sanchis, Συλλ. 1999, I-02195) δέχθηκε ότι η Οδηγία 85/577 για την προστασία των καταναλωτών, κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος, εφαρμόζεται και στη χρονομεριστική μίσθωση, διότι αυτή δεν αφορά μόνο το δικαίωμα χρονομεριστικής χρήσης ενός ακινήτου, αλλά και την παροχή χωριστών υπηρεσιών, των οποίων η αξία υπερβαίνει αυτήν του δικαιώματος χρήσης του ακινήτου. Με την απόφαση του αυτή διευκρίνισε ότι το γεγονός της κτήσης ενός τέτοιου δικαιώματος δεν επαρκεί για να απωλέσει ο χρονομισθωτής την προστασία της Οδηγίας 85/577/ΕΟΚ, η οποία δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις που αφορούν σε δικαιώματα σχετικά με ακίνητα. *Απαλαγάκη*, Αρμ. 2000, 1319• *Χριστοπούλου*, ΧρΙΔ 2007, 880, υποσημ. 71• *Ευθυμιάτου-Πουλάκου*, (2009⁴), 524 επ.

321. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου*, Το Time sharing στον τουρισμό-Σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης, 2003, 206.

322. Άρθρο 1 παρ.2 ν.1652/1986• ΠΠρΑθ 2517/2006, ΔΕΕ 2006, 798-799• ΕφΑθ 8267/2006, ΕλλΔνη 2007, 1518 επ.

323. *Μάζης*, Χρονομεριστικές μισθώσεις σε ξενοδοχειακά ακίνητα, (γνμδ), ΝοΒ 1998, 320• *Τσέλιου*, ΝοΒ 2002, 1392.

δυνατότητα γνώσης εκ μέρους τρίτων της μακροχρόνιας δέσμευσης του ξενοδοχειακού ακινήτου. Το γεγονός ότι ο νομοθέτης υπέβαλε τη χρονομεριστική μίσθωση στις ίδιες διατυπώσεις που υποβάλλονται η κτήση κυριότητας ή άλλα εμπράγματα δικαιώματα³²⁴, οδήγησε στην άποψη ότι υφίσταται μια «εμπραγμάτωση» του ενοχικού δικαιώματος του μισθωτή³²⁵ και παρά τον ενοχικό της χαρακτήρα, συνιστά περιορισμένη δικαιοπρακτική διάθεση (εκποίηση) στο μίσθιο, διότι συνεπάγεται απόλυτη εξουσία του μισθωτή πάνω στο πράγμα³²⁶. Παρ' όλα αυτά, η χρονομεριστική μίσθωση εξακολουθεί να είναι ενοχική και υποσχετική, καθώς δεν έχει ως αποτέλεσμα την κτήση κυριότητας ή άλλου εμπράγματος δικαιώματος, ούτε μειώνει το ενεργητικό της περιουσίας του εκμισθωτή, ο οποίος συνεχίζει να έχει την πλήρη κυριότητα επί του παραχωρηθέντος στον μισθωτή με χρονομεριστική σύμβαση καταλύματος³²⁷. Εξάλλου, ο εκμισθωτής διατηρεί και το δικαίωμα διάθεσης του καταλύματος σε τρίτους, πελάτες μεμονωμένους ή τουριστικό πρακτορείο, για τις χρονικές περιόδους που αυτό δεν έχει χρονομισθωθεί, κατά τους όρους της σύμβασης ξενίας ή της ξενοδοχειακής σύμβασης³²⁸.

Ένας προβληματισμός που έχει δημιουργηθεί, είναι το εάν ο ανωτέρω τύπος είναι αποδεικτικός ή συστατικός. Κατά μία άποψη, ο τύπος είναι αποδεικτικός δεδομένου ότι η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2 του ν.1652/1986 προβλέπει την τήρηση του, κατά παρέκκλιση μάλιστα από τη διάταξη του άρθρου 618 ΑΚ και για τις μισθώσεις από 3 έως 9 ετών, απλώς για να τις κατοχυρώσει απέναντι στον νέο κύριο του καταλύματος. Σύμφωνα με την αντίθετη όμως άποψη, η οποία είναι και η κρατούσα, ο τύπος είναι συστατικός, με αποτέλεσμα η μη τήρηση του να συνεπάγεται την ακυρότητα της σύμβασης³²⁹. Τα επιχειρήματα που προβάλλονται προς υποστήριξη της τελευταίας άποψης είναι τα εξής: α) η απόλυτη διατύπωση της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν.1652/1986 σε αντίθεση με εκείνη του άρθρου 618 ΑΚ, η οποία προσδιορίζει με σαφήνεια τον αποδεικτικό

324. Χριστοπούλου, ΧρΙΔ 2007, 881.

325. Σταθόπουλος, ΝοΒ 1994, 962• Μάζης, ΝοΒ 1998, 320• Απαλαγάκη, Αρμ. 2000, 131• Τσέλιου, ΝοΒ 2002, 1393.

326. Σταθόπουλος, ΝοΒ 1994, 962.

327. Χριστοπούλου, ΧρΙΔ 2007, 881.

328. Τσέλιου, ΝοΒ 2002, 1393. Επιπλέον, η χρονομεριστική σύμβαση δεν απαιτείται να συναφθεί από τον κύριο της τουριστικής εγκατάστασης, αλλά μπορεί να συναφθεί και από τυχόν μισθωτή της, ο οποίος στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης της τουριστικής επιχείρησης, έχει ίδιο δικαίωμα να υπαγάγει το τουριστικό κατάλυμα σε καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης. Επιβεβαιώνεται έτσι ο χαρακτήρας της σύμβασης ως υποσχετικής, η οποία καταρτίζεται έγκυρα και από πρόσωπο που δεν έχει την εξουσία διαθέσεως του αντικειμένου της, σε αντίθεση με την εκποιητική δικαιοπραξία, η οποία για να έχει κύρος, πρέπει αυτός που εκποιεί να είναι δικαιούχος και να έχει δικαίωμα να διαθέτει. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002³, 348.

329. Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2003), 211.

ρόλο του συμβολαιογραφικού εγγράφου, β) το γεγονός ότι οι συμβάσεις χρονομεριστικής μίσθωσης και οι εκμισθωτές ελέγχονται διοικητικά από την Πολιτεία μέσω του ΕΟΤ, στον οποίο υποβάλλονται αντίγραφα των συμβάσεων, οι οποίες συντάσσονται με δημόσιο έγγραφο, γ) ο σκοπός της διάταξης που είναι η προστασία του μισθωτή-τουρίστα³³⁰. Βέβαια, στη συνήθη πρακτική για πολλές από τις συμβάσεις οι οποίες συνάπτονται δεν τηρείται ο τύπος τον οποίο επιβάλλει ο νόμος. Οι καταναλωτές, συνήθως από άγνοια, προχωρούν στη σύναψη της σύμβασης με την υπογραφή απλά ενός συμφωνητικού, το οποίο περιέχει τα βασικά στοιχεία της συμφωνίας, χωρίς να επιδιώξουν την περαιτέρω κατοχύρωση τους, όπως προβλέπεται και επιβάλλεται. Αυτό οφείλεται στο ότι η χρονομεριστική μίσθωση αποτελεί μια σχέση, η οποία υπερβαίνει τα στενά πλαίσια του εθνικού μας δικαίου, δεδομένου ότι σε αυτή εμπλέκονται πρόσωπα και φορείς από διάφορες χώρες του πλανήτη, με διαφορετικά βέβαια νομικά συστήματα. Συνεπώς, σε διεθνές τουλάχιστον επίπεδο, η σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης που καταρτίστηκε στη χώρα μας, έστω και χωρίς συμβολαιογραφικό έγγραφο και μεταγραφή, αναγνωρίζεται και παράγει έννομα αποτελέσματα. Όσον αφορά όμως τη δική μας έννομη τάξη το στοιχείο του τύπου είναι αυτό που της προσδίδει τον «οιονεί εμπράγματο» χαρακτήρα. Εάν δηλαδή δεν τηρηθεί ο απαιτούμενος τύπος, το δικαίωμα στη χρήση του καταλύματος με τους όρους που συμφωνήθηκαν παραμένει καθαρά ενοχικό, όμως, πλέον, χωρίς εμπράγματη ενέργεια³³¹.

Περαιτέρω, στο άρθρο 2 παρ. 1 ο νόμος προβλέπει ότι τόσο οι καθολικοί, όσο και οι ειδικοί διάδοχοι του μισθωτή και του εκμισθωτή υπεισέρχονται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του δικαιοπαρόχου τους που απορρέουν από τη σύμβαση, γεγονός που ενισχύει και πάλι την ασφάλεια των συναλλαγών, καθώς και την ενίσχυση του θεσμού της χρονομεριστικής μίσθωσης³³². Αυτό σημαίνει ότι οι διάδοχοι από την πλευρά του εκμισθωτή στερούνται το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης, ενώ από την πλευρά του μισθωτή, με την εφαρμογή του άρθρου

330. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στο ότι με το άρθρο 2 του νόμου ορίζεται ρητά ότι οι καθολικοί και ειδικοί διάδοχοι του εκμισθωτή υπεισέρχονται στις υποχρεώσεις του δικαιοπαρόχου τους σε κάθε περίπτωση, σε αντίθεση με την διατύπωση του άρθρου 618 ΑΚ.

331. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2003), 213.

332. Προς ενίσχυση αυτού του σκοπού, ο νομοθέτης στο άρθρο 3 ν.1652/1986, ιδρύει ένα νέο λόγο απόσβεσης, πέρα από αυτούς που προβλέπονται στον ΑΚ για την υποθήκη και την προσημείωση. *Χριστοπούλου*, ΧρίΔ 2007, 881, υποσημ. 80. Η πρωτοτυπία συνίσταται στο γεγονός ότι η απόσβεση αυτών των βαρών επέρχεται χωρίς ταυτόχρονη ικανοποίηση (εξόφληση) της ασφαλιζόμενης απαίτησης, αλλά απλώς και μόνο λόγω χορήγησης στον εμπραγμάτως ασφαλισμένο δανειστή εγγυητικής επιστολής που να καλύπτει το σύνολο της ασφαλιζόμενης απαίτησης. *Μάζης*, ΝοΒ 1998, 323-324.

612 ΑΚ διατηρούν τη δυνατότητα καταγγελίας³³³ της χρονομεριστικής σύμβασης. Επιπλέον, η προβλεπόμενη στην παράγραφο 3 του άρθρου 2, κατ' απόκλιση από τη διάταξη του άρθρου 616 ΑΚ, δέσμευση του ειδικού διαδόχου του εκμισθωτή από οποιοσδήποτε προκαταβολές μισθωμάτων που έγιναν προς το δικαιοπάροχο του, όπως επίσης και από κατασχέσεις μισθωμάτων εκ μέρους των δανειστών του δικαιοπαρόχου του, δικαιολογούνται από την ιδιαιτερότητα της υποχρέωσης του μισθωτή για προκαταβολή του συνόλου του μισθώματος κατά τη σύναψη της σύμβασης ή εντός το πολύ 18 μηνών από αυτήν (άρθρο 5 της Υ.Α.)³³⁴. Δηλαδή, στη συγκεκριμένη περίπτωση γίνεται κατανοητό, ότι η προστασία του μισθωτή χρονομεριστικής μίσθωσης είναι μεγαλύτερη από εκείνη του κοινού μισθωτή των διατάξεων του ΑΚ 614 επ. Πρώτον, διότι είναι σύμφυτη, κατά το νόμο, με την έννοια της χρονομεριστικής μίσθωσης και δεν απαιτεί τις προϋποθέσεις των ΑΚ 614 επ. Και δεύτερον, διότι ο νόμος θεωρεί δεσμευτικές για τους διαδόχους του εκμισθωτή τις προκαταβολές μισθωμάτων υπό την προηγηθείσα συμβατική σχέση και αποκόπτει κάθε αξίωση των διαδόχων κατά του μισθωτή για μισθώματα προκαταβεβλημένα ή κατεσχημένα χωρίς χρονικό περιορισμό. Θα ήταν, λοιπόν, ανακόλουθο από τη μία πλευρά να υποχρεώνεται ο μισθωτής σε προκαταβολή του μισθώματος και από την άλλη να μην μπορεί να αντιτάξει την (υποχρεωτική) προπληρωμή του μισθώματος έναντι των διαδόχων του εκμισθωτή και των τρίτων.

Όσον αφορά τη διαδικασία υπαγωγής στο καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης, ο επιχειρηματίας του τουριστικού καταλύματος, θα πρέπει να υποβάλει σχετική αίτηση στον ΕΟΤ με στόχο την έκδοση της απαραίτητης απόφασης του Γ.Γ. του ΕΟΤ. Στην αίτηση θα πρέπει να προσδιορίζεται και το ποσοστό της συνολικής δυναμικότητας της μονάδας, του οποίου ζητείται η υπαγωγή σε καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης³³⁵. Σύμφωνα δε και με τα προβλεπόμενα στην Υ.Α. η παραπάνω αίτηση θα πρέπει να συνοδεύεται από τον Κανονισμό σχέσεων εκμισθωτή και μισθωτών³³⁶, που ρυθμίζει λεπτομερώς και τα δικαιώματά τους. Ο Κανονισμός αυτός, αν και μονομερώς συντεταγμένος από τον εκμισθωτή, μετά την έγκριση του από τον ΕΟΤ, υπογράφεται και από τους

333. Από πρακτικής πλευράς, αυτό δεν έχει και ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι τα μισθώματα που προκαταβλήθηκαν δεν είναι δυνατό να αναζητηθούν. Θα μπορούσε να έχει βέβαια σε κάποιες περιπτώσεις κατά τις οποίες οι κληρονόμοι θεωρούν ως επαχθή την υποχρέωση ή απλώς δεν επιθυμούν να καταβάλουν κάθε χρόνο τις δαπάνες συντήρησης. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2003), 222.

334. *Σταθόπουλος*, ΝοΒ 1994, 966• *Τσέλιου*, ΝοΒ 2002, 1394.

335. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 160.

336. Η αρμοδιότητα για τον έλεγχο των συμβάσεων της χρονομεριστικής μίσθωσης και των σε αυτές προσαρτημένων Κανονισμών ανήκει στον ΕΟΤ.

δύο συμβαλλομένους και αποτελεί υποχρεωτικά παράρτημα της σύμβασης χρονομεριστικής μίσθωσης. Ως παράρτημα, ενσωματώνεται και καθίσταται ένα ενιαίο όλο με το υπόλοιπο περιεχόμενο της σύμβασης, αποτελώντας στο εξής το συμβατικό περιεχόμενο της χρονομεριστικής σχέσης. Ως προς το τμήμα όμως αυτού του συμβατικού περιεχομένου που καλύπτει ο Κανονισμός, ο υπόχρεος σε υπογραφή του μισθωτής, απλά προσχωρεί σε αυτόν χωρίς καμία δυνατότητα συζήτησης και μεταβολής του περιεχομένου του. Ακόμη, ο Κανονισμός δεν ρυθμίζει μόνο τις σχέσεις του εκμισθωτή και των μισθωτών, αλλά και της εταιρίας που μεσολαβεί για την ανταλλαγή των διακοπών-καταλυμάτων, χωρίς την οποία δεν λειτουργεί το σύστημα. Πράγματι η επιτυχία του time sharing θα ήταν πολύ περιορισμένη, εάν το μόνο που προσέφερε ήταν μια ή δύο εβδομάδες διακοπών κάθε χρόνο για κάποιο αριθμό ετών στο ίδιο πάντα μέρος. Η ποικιλία των προορισμών με μικρή συγκριτικά δαπάνη και χωρίς ταλαιπωρίες, είναι αυτό που εξασφαλίζουν τα προγράμματα ανταλλαγών των εταιριών και κάνουν την επιλογή της χρονομεριστικής μίσθωσης προτιμότερη από την συμμετοχή σε ένα οργανωμένο από τουριστικό γραφείο ταξίδι. Η μεσολάβηση αυτή γίνεται συνήθως από πολυεθνικές εταιρίες που διατηρούν ευρύτατο δίκτυο συνεργατών σε όλα τον κόσμο (π.χ. RCI-Resort Condominiums International)³³⁷.

Η διαδικασία της χρονομεριστικής μίσθωσης του τουριστικού καταλύματος ολοκληρώνεται με τη σύναψη της σύμβασης χρονομεριστικής σύμβασης που συνομολογείται μεταξύ του εκμισθωτή και του μισθωτή και με τη σύμβαση παροχής ξενοδοχειακών και παρεπόμενων υπηρεσιών που υπογράφεται ταυτόχρονα με την κύρια σύμβαση, της οποίας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα και η οποία συνομολογείται μεταξύ του εκμισθωτή και του συνεργάτη της διεθνούς εταιρίας ανταλλαγών διακοπών. Ο “πωλητής” έχει την υποχρέωση να δώσει σε κάθε πρόσωπο που ζητά πληροφορίες ένα έγγραφο που να περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που σύμφωνα με την Οδηγία και το π.δ. είναι αναγκαία για την σωστή ενημέρωση του και από την πλευρά του ο “αγοραστής” έχει το δικαίωμα υπαναχώρησης και καταγγελίας³³⁸. Η υποχρέωση παροχής πληροφοριών από τον επιχειρηματία που δραστηριοποιείται στο χώρο του timeshare αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προβλέψεις της Οδηγίας για την προστασία του καταναλωτή. Είναι γεγονός, ότι όσο πιο ενημερωμένος είναι ο καταναλωτής, τόσο λιγότερες είναι οι πιθανότητες να καταστεί αντικείμενο εκμετάλλευσης από τον

337. Λογοθέτης (2001), 255.

338. Σχετικά με το δικαίωμα υπαναχώρησης-καταγγελίας, βλ σχετικά: ΕφΑθ 5885/2005, ΔΕΕ 2006, 194-195• ΕφΑθ 150/2008, ΕπισκΕΔ 2008, 579 επ. • Παπαδογάμβρου, Χρονομεριστικές μισθώσεις, ΔΕΕ 1999, 1078• Ευθυμιάτου-Πουλάκου (2009⁴), 522 επ.

πωλητή που χρησιμοποιεί αθέμιτες πρακτικές πώλησης και απατηλές ή ελλιπείς διαφημίσεις. Ο πωλητής, όπως προαναφέραμε, υποχρεούται να παραδίδει σε κάθε πρόσωπο που ζητεί πληροφορίες ένα έγγραφο, το οποίο, εκτός της γενικής περιγραφής του οικείου ακινήτου, πρέπει να περιέχει σύντομες και ακριβείς πληροφορίες σχετικά με ορισμένα στοιχεία που παρατίθενται στο παράρτημα της Οδηγίας. Όλες αυτές οι πληροφορίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύμβασης. Μεταβολές των πληροφοριών που περιέχονται στο έγγραφο μπορούν να επέρχονται μόνο για λόγους ανεξάρτητους από τη βούληση του πωλητή, εκτός αν συμφωνούν ρητά τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι μεταβολές αυτές πρέπει να ανακοινώνονται στον αγοραστή πριν από τη σύναψη της σύμβασης, η οποία θα πρέπει να τις αναφέρει ρητά. Το δεύτερο δικαίωμα που παρέχει η Οδηγία είναι αυτό της υπαναχώρησης και καταγγελίας του καταναλωτή. Σύμφωνα με το άρθρο 5 της Οδηγίας και το άρθρο 4 του π.δ., ο μισθωτής έχει δικαίωμα να υπαναχωρήσει ανατιολόγητα από τη σύμβαση εντός προθεσμίας 10 ημερών από την υπογραφή της. Συγκεκριμένα, ο αγοραστής έχει τη δυνατότητα να ανατρέψει τα αποτελέσματα της σύμβασης χρονομεριστικής μίσθωσης την οποία σύναψε και χωρίς κάποιο ιδιαίτερο λόγο, απλώς επειδή άλλαξε γνώμη. Εάν, ωστόσο, η σύμβαση είναι ελλιπής κατά τη στιγμή της υπογραφής της από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, ως προς κάποια στοιχεία του παραρτήματος της Οδηγίας, ο αγοραστής δικαιούται να καταγγείλει τη σύμβαση εντός τριών μηνών από την υπογραφή της. Εάν μέσα στην προθεσμία αυτή παρασχεθούν οι εν λόγω πληροφορίες, η δεκαήμερη προθεσμία για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης αρχίζει από εκείνη τη στιγμή. Ακόμη, αν η τρίμηνη προθεσμία καταγγελίας του αγοραστή παρέλθει άπρακτη, ο αγοραστής έχει το δικαίωμα να κάνει χρήση του δικαιώματος υπαναχώρησης από την επόμενη μέρα της λήξης της ως άνω προθεσμίας³³⁹. Επιπλέον, απαγορεύεται στους φορείς εκμετάλλευσης να λαμβάνουν προκαταβολή από τους αγοραστές κατά την προθεσμία υπαναχώρησης.

Ωστόσο, μετά την έκδοση της Οδηγίας το 1994, ακολούθησαν σημαντικές εξελίξεις στην αγορά. Αναπτύχθηκαν νέα προϊόντα και συμβάσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας. Επομένως, οι καταναλωτές που τα αγοράζουν δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα ή επίπεδα προστασίας. Για παράδειγμα, τα νέα προϊόντα ενδέχεται να παρέχουν την δυνατότητα στον καταναλωτή να χρησιμοποιεί διαφορετικά είδη καταλύματος (π.χ. κρουαζιερόπλοια, τροχόσπιτα ή ποταμόπλοια) ή συμβάσεις που διαρκούν

339. Σισμανίδου, Αρμ. 2006, 203.

λιγότερο από τρία χρόνια. Επιπλέον τα συστήματα μεταπώλησης και ανταλλαγής της χρονομεριστικής μίσθωσης δεν καλύπτονται από την υπάρχουσα νομοθεσία. Τούτο σημαίνει ότι αυτά δεν καλύπτονται από τη νομοθεσία σχετικά με τις περιόδους υπαναχώρησης, τις προκαταβολές και την πληροφόρηση των καταναλωτών. Προκειμένου να καλυφθούν τα υπάρχοντα νομοθετικά κενά που δημιουργούν σημαντικές διαστρεβλώσεις του ανταγωνισμού και προκαλούν σοβαρά προβλήματα στους καταναλωτές, εμποδίζοντας την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, εκδόθηκε η Οδηγία 2008/122/EK. Η νέα Οδηγία, που ήρθε να αντικαταστήσει την Οδηγία 94/47/EK, εισάγει ένα σύγχρονο, απλοποιημένο και συνεκτικό πλαίσιο που καλύπτει τη χρονομεριστική μίσθωση, τα μακροπρόθεσμα πακέτα διακοπών³⁴⁰, καθώς και την ανταλλαγή³⁴¹ και τη μεταπώληση³⁴². Σκοπός της είναι να ενισχύσει περισσότερο την εμπιστοσύνη των καταναλωτών στον κλάδο της χρονομεριστικής μίσθωσης, να ενισχύσει τα δικαιώματα τους και να δημιουργήσει συνθήκες ισότιμου ανταγωνισμού για τους πωλητές αυτών των προϊόντων. Μία σημαντική διαφοροποίηση της νέας Οδηγίας, προς επίτευξη του άνω σκοπού και προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία στους καταναλωτές να κατανοήσουν πλήρως τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους βάσει της σύμβασης, είναι ότι παρατείνει την προθεσμία υπαναχώρησης από τη σύμβαση από 10 ημέρες σε 14 (άρθρο 6 παρ. 1). Σύμφωνα με το προοίμιο της Οδηγίας (αριθμ. 11), «η διάρκεια της περιόδου υπαναχώρησης διαφέρει μεταξύ των κρατών μελών και από την πείρα έχει αποδειχθεί ότι η διάρκεια που ορίζεται στην Οδηγία 94/47/EK δεν είναι επαρκής. Κατά συνέπεια, η προθεσμία αυτή θα πρέπει να παραταθεί, προκειμένου να επιτευχθεί υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών και μεγαλύτερη σαφήνεια για τους καταναλωτές και τους εμπόρους».

6.2. Περιεκτική τουριστική σύμβαση (all inclusive)

340. Σ' αυτά περιλαμβάνονται λέσχες διακοπών με τιμή προσφοράς, στις οποίες οι καταναλωτές πληρώνουν για παράδειγμα 3.000 ευρώ για να αποκτήσουν κωδικό πρόσβασης σε ένα δικτυακό τόπο όπου πληροφορούνται σχετικά με "τεράστιες εκπτήσεις", συχνά παραπλανητικές, για καταλύματα διακοπών, πτήσεις και μισθώσεις αυτοκινήτων. Σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία, οι έμποροι δεν θα μπορούν να ζητούν ολόκληρη την πληρωμή για την εγγραφή σε αυτές τις λέσχες εκ των προτέρων. Αντ' αυτού οι καταναλωτές θα μπορούν να πληρώνουν ετήσιες δόσεις.

341. Ορισμένοι ιδιοκτήτες χρονομεριδίων πληρώνουν ένα πρόσθετο τέλος για να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε λέσχη ανταλλαγής όπου μπορούν να ανταλλάξουν την εβδομάδα τους π.χ στα Κανάρια Νησιά με μία εβδομάδα στις Άλπεις.

342. Όσον αφορά τη μεταπώληση, εμπορικοί παράγοντες πλησιάζουν πολλούς ιδιοκτήτες χρονομεριδίων και ζητούν αμοιβή ως αντάλλαγμα για την πώληση του χρονομεριδίου τους.

Περιεκτική (all inclusive) τουριστική σύμβαση είναι η σύμβαση μεταξύ ενός τουριστικού γραφείου και πελάτη του με αντικείμενο την προσφορά ενός συνόλου τουριστικών υπηρεσιών, υπό τη μοναδική συχνά ένδειξη τόπου επίσκεψης, έναντι ενός ενιαίου συνόλου τιμήματος, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται χωρίς διάκριση το τίμημα κάθε επιμέρους παροχής, με τη ρήτρα all inclusive (όλων συμπεριλαμβανομένων). Με τη ρήτρα αυτή το τουριστικό γραφείο αναλαμβάνει την υποχρέωση να παράσχει στον πελάτη κάθε δυνατή, συνήθη ή αναγκαία υπηρεσία προς απόλαυση του χρόνου διακοπών του στον τόπο του τουριστικού ενδιαφέροντος, χωρίς να επιβαρυνθεί επιπλέον έξοδα³⁴³. Πρόκειται στην ουσία για ταξίδια που είναι οργανωμένα στο σύνολο τους και προσφέρουν μεταφορά, διαμονή, διατροφή των ταξιδιωτών και συνήθως ορισμένες επιπλέον υπηρεσίες (π.χ. νυχτερινή διασκέδαση, αθλητικές δραστηριότητες).

Προφανής λόγος της απήχησης³⁴⁴ του συγκεκριμένου τύπου διακοπών³⁴⁵, είναι η εξοικονόμηση χρημάτων για τους ταξιδιώτες, ιδιαίτερα για εκείνους που ανήκουν στις ευαίσθητες ως προς την τιμή κοινωνικές ομάδες³⁴⁶. Η ενιαία τιμή παρέχει ασφάλεια στον πελάτη ως προς τον οικονομικό προγραμματισμό και τη δυνατότητα ευχερούς σύγκρισης τιμών και προσφορών προς επιλογή της συμφωρότερης. Η τιμή στην οποία αγοράζει το πακέτο του είναι, σε πολλές περιπτώσεις, χαμηλότερη από αυτήν που θα κατέβαλε εάν είχε επιχειρήσει να το κατασκευάσει μόνος του. Επιτυγχάνει έτσι εκ των προτέρων χαμηλότερες τιμές σε όλα τα επιμέρους στοιχεία του ταξιδιού, π.χ. ξενοδοχεία, μεταφορικά μέσα, κέντρα διασκέδασης, εστιατόρια κ.λπ.³⁴⁷. Συναφής με την οικονομία είναι επίσης η μείωση των χρηματοοικονομικών αποφάσεων που καλείται να πάρει ο καταναλωτής κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Οι αποφάσεις αυτές κατά τη διάρκεια των διακοπών είναι ψυχοφθόρες και η μείωση τους βελτιώνει την εμπειρία του καταναλωτή κατά τις διακοπές του, καθώς και τον αντιλαμβανόμενο κίνδυνο συναλλαγών και εξυπηρέτησης.

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, υπάρχουν κίνδυνοι που δύσκολα μπορεί να αντιμετωπίσει ο καταναλωτής. Το τουριστικό πρακτορείο συνήθως διαμορφώνει

343. *Ψυχομάνης* (2003), 74.

344. Η μεγάλη επιτυχία και απήχηση της σύμβασης all inclusive, οφείλεται στο επιθετικό μάρκετινγκ, στις καλές επαφές των τουριστικών πρακτόρων με τους μεταφορείς, καθώς και σε στρατηγικές ψυχολογικού μάρκετινγκ (ότι απευθύνεται μόνο σε ζευγάρια, ή μόνο σε οικογένειες, ή σε εκδρομές που έχουν σχέση με την υγεία, τα σπορ κ.λπ.). *Vanhove*, *The economics of tourism destinations*, 2005, 103.

345. Τα ολοκληρωμένα τουριστικά πακέτα (all inclusive) έκαναν την εμφάνισή τους για πρώτη φορά σε ταξιδιωτικά προκτορεία στην Αγγλία, όπου μπήκαν στη λογική αυτή για να ικανοποιήσουν πελάτες, οι οποίοι αναζητούσαν πολυτελή, αλλά τυποποιημένα πακέτα διακοπών στην Καραϊβική.

346. Έκθεση ΙΤΕΠ για Ελληνική Οικονομία και Τουρισμός, τεύχος 24, Νοέμβριος 2007, 98.

347. *Ευθυμιάτου-Πουλάκου* (2009⁴), 371.

την ενιαία τιμή με βάση όχι την πιο ικανοποιητική για τον πελάτη ποσότητα ή ποιότητα ή είδος ή καταλληλότητα προσφερόμενης υπηρεσίας, αλλά την πλέον συμφέρουσα για το ίδιο³⁴⁸. Τούτο, όμως, με τις αοριστίες της περιεκτικής σύμβασης, δεν μπορεί να το διαγνώσει ο πελάτης εξ αρχής, παρά μόνο κατά την εκτέλεση της σύμβασης και κατά τις περιστάσεις³⁴⁹. Επίσης, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση απέναντι π.χ. στους μεταφορείς, στους ξενοδόχους, με τους οποίους δεν συμβάλλεται ο ίδιος, διότι κατά κανόνα δεν έχει τη δυνατότητα να στραφεί απευθείας εναντίον τους, για την πλημμελή εκτέλεση των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει απέναντι του, ενώ έχει ήδη προπληρώσει για τις υπηρεσίες αυτές, αλλά μόνο εναντίον του διοργανωτή ή πράκτορά με τον οποίο έχει συμβληθεί³⁵⁰.

Η συγκεκριμένη οργάνωση της μορφής τουρισμού υιοθετείται ολοένα και περισσότερο στην Ελλάδα, με συνέπειες που αφορούν κατά κύριο λόγο τις ξενοδοχειακές μονάδες και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται γύρω από την τουριστική οικονομία, όπως εστιατόρια και καταστήματα λιανικής και οι οποίες εξαρτώνται από τον τουρισμό σε μεγάλο βαθμό ακόμα και για την επιβίωση τους. Όσον αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες, τα ταξιδιωτικά πακέτα δίνουν τη δυνατότητα επέκτασης των προσφερόμενων υπηρεσιών, προσφέροντας περισσότερες υπηρεσίες στους πελάτες τους. Η ευκαιρία αυτή βέβαια, αφορά τις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες μπορούν να προσφέρουν όχι μόνο τις βασικές υπηρεσίες, αλλά και ορισμένες αρκετά εξειδικευμένες όπως πώληση ειδών ένδυσης, υπηρεσίες διασκέδασης, αθλητικές εγκαταστάσεις κ.λπ. Το σημαντικότερο πάντως κίνητρο για ένα ξενοδοχείο είναι η αύξηση πληρότητας του, ειδικά σε περιόδους εκτός εποχικότητας. Το ερώτημα που τίθεται είναι, αν η αύξηση της πληρότητας είναι ωφέλιμη για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με έκθεση του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων³⁵¹, *«η υιοθέτηση του συστήματος all inclusive συνεπάγεται την ύπαρξη προκαθορισμένων και μάλιστα χαμηλών τιμών για τις προσφερόμενες υπηρεσίες, οι οποίες δύσκολα μεταβάλλονται εξαιτίας και της ύπαρξης ενδιαμέσων (τουριστικά γραφεία) που αποτελούν προϋπόθεση εφαρμογής του συστήματος*

348. Το γεγονός ότι οι διάφορες παροχές δεν προσφέρονται με βάση ποσοτικά ή ποιοτικά κριτήρια, προς όφελος του πελάτη, οδηγεί στη σκέψη ότι ο ζημιωθείς πελάτης μπορεί να στηρίξει αξιώσεις αποζημίωσης του στις γενικές διατάξεις. Ωστόσο, αυτό δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού η δυνατότητα αυτή προσκρούει σε ανυπέρβλητες συνήθως αποδεικτικές δυσχέρειες.

349. Ψυχομάνης (2003), 75.

350. Σε κάθε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης ενοχής, ο πελάτης έχει τα δικαιώματα που ο νόμος του παρέχει κατά του τουριστικού γραφείου.

351. Έκθεση ΙΤΕΠ, (2007), 99.

των ταξιδιωτικών πακέτων. Κατά συνέπεια, οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις λειτουργούν με μικρότερα περιθώρια κέρδους». Αναφορικά με τις επιχειρήσεις που έχουν συμπληρωματική δραστηριότητα στην τουριστική οικονομία, μπορούμε να πούμε ότι η διάδοση των ταξιδιωτικών πακέτων έχει συνέπειες κυρίως αρνητικές, αφού οι περισσότεροι τουρίστες αξιοποιούν στο μέγιστο τις δυνατότητες που τους προσφέρουν τα πακέτα διακοπών και ξοδεύουν τα χρήματά τους στα ξενοδοχεία που διαμένουν.

Γίνεται κατανοητό, ότι αυτή η νέα πραγματικότητα του συστήματος all inclusive υπέχει κινδύνους για την τουριστική οικονομία, συρρικνώνοντας τα περιθώρια κέρδους των ξενοδοχειακών μονάδων, αλλά και όλων εκείνων των επιχειρήσεων που ασχολούνται με τον τουρισμό. Ήδη έχει κάνει την εμφάνισή του και το σύστημα ultra inclusive σε μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, που προσφέρουν ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις παρεχόμενες υπηρεσίες κάθε ξενοδοχείου της ίδιας αλυσίδας. Σύντομα, ωστόσο, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών που συνδέονται με τη διάδοση των ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων προς όφελος της εθνικής τουριστικής οικονομίας. Η αρχή, έστω και θεωρητικά, γίνεται με τη δημιουργία διεθνώς, δικτύων (networks) παροχής υπηρεσιών. Τα δίκτυα αυτά δημιουργούνται καθώς ξενοδοχεία συνεργάζονται με εστιατόρια και καταστήματα, ώστε από κοινού να προσφέρουν τις συμπληρωματικές υπηρεσίες που χρειάζεται ένα τουριστικό πακέτο, για λογαριασμό των ξενοδοχείων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός έχει χαρακτηριστεί ως η δυναμικότερη οικονομική δραστηριότητα του τριτογενούς τομέα παραγωγής, με αποφασιστική συμμετοχή στην ευνοϊκή διαμόρφωση μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας μας³⁵². Ένα φαινόμενο με ιδιαίτερη βαρύτητα και ποικίλες όσο και σημαντικότερες επιπτώσεις τόσο στον οικονομικό όσο και τον κοινωνικό τομέα που διαρκώς διαμορφώνεται και εξελίσσεται με γρήγορους ρυθμούς και σε όλα τα επίπεδα. Συνεπώς είναι σημαντικό να ελέγχεται και να κατευθύνεται σωστά σε όλα τα στάδια η ανάπτυξη του, έτσι ώστε να μπορούν να αποφεύγονται οι επικίνδυνες επιδράσεις του, που μπορούν να αποβούν όχι μόνο αρνητικές, αλλά και καταστρεπτικές για μια χώρα. Κατά συνέπεια και οι διατάξεις που διέπουν την τουριστική δραστηριότητα σε όλες της τις εκδηλώσεις, είναι ιδιαίτερα σημαντικές δεδομένου ότι τις περισσότερες φορές αφορούν σχέσεις στις οποίες υπάρχει στοιχείο αλλοδαπότητας. Ωστόσο, παρά τη σπουδαιότητα του, η επιστημονική καλλιέργεια του κλάδου αυτού, ιδίως στο επίπεδο του ιδιωτικού δικαίου, παρουσιάζει στη χώρα μας μια υποτονικότητα, τόσο στη θεωρία, όσο και στη νομολογία. Ακόμη η έλλειψη προστατευτικών ρυθμίσεων, η πληθώρα νομοθετημάτων, καθώς και η ανυπαρξία κωδικοποίησης που χαρακτηρίζουν την τουριστική νομοθεσία, δυστυχώς δεν μπορούν να συμβαδίσουν με την εμφάνιση νέων μορφών συναλλαγών-συμβάσεων της σύγχρονης οικονομικής ζωής.

Την έλλειψη συγκροτημένου νομοθετικού πλαισίου διαπιστώνει κανείς στην πολύ σημαντική ξενοδοχειακή σύμβαση, που αποτελεί τον κύριο νομικό μοχλό των σχέσεων ξενοδόχου και διοργανωτή οργανωμένων ταξιδιών. Το γεγονός ότι ελλειπώς ρυθμίζεται στον Κανονισμό των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, οδηγεί στην ενίσχυση της δυσμενούς θέσης των ξενοδόχων απέναντι στα τουριστικά πρακτορεία, λόγω της διαπραγματευτικής ανισότητας των μερών. Το ίδιο ισχύει και με τη σύμβαση ξενίας, δηλαδή τη σύμβαση μεταξύ ξενοδόχου και πελάτη, που ενώ αποτελεί την κεντρική συμβατική βάση του τουριστικού φαινομένου, έμεινε αρρύθμιστη από τον ΑΚ, αφού κρίθηκε πως οι γενικές

352. Κουτσοράδης, ΕπισκΕΔ 1998, 593• Παγώνη, ΕπισκΕΔ 2006, 61.

διατάξεις για την μίσθωση πράγματος, την πώληση, τη μίσθωση έργου κ.λπ., αρκούσαν. Η ανώμαλη εξέλιξη της ξενοδοχειακής σύμβασης, διαφαίνεται από την συχνότητα με την οποία τα δικαστήρια έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις ανάμεσα σε ξενοδόχους και διοργανωτές. Προς το παρόν το κύριο βάρος της νομοθετικής έλλειψης αντιμετωπίζει η νομολογία μας, προσφέροντας σε αρκετές περιπτώσεις λύσεις εξισορροπημένες.

Παρ' όλα αυτά, το ελληνικό δίκαιο του τουρισμού εμπλουτίστηκε τα τελευταία χρόνια με σημαντικά νομοθετήματα. Ένα από αυτά είναι και το π.δ. 339/1996, με το οποίο ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο η κοινοτική οδηγία 90/314/ΕΟΚ για τα οργανωμένα ταξίδια, καθώς και τα π.δ. 182/1999 και 293/2001, με τα οποία ενσωματώθηκε στο δίκαιο μας η οδηγία 94/47/ΕΚ για τη χρονομεριστική μίσθωση. Ωστόσο η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού και η εμφάνιση νέων μορφών συμβάσεων, επιβάλλουν την περαιτέρω βελτίωση των γνώσεων στον τομέα του τουρισμού, αλλά και την τροποποίηση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής τουριστικής νομοθεσίας και την κωδικοποίηση της, αποσκοπώντας στην καλύτερη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ του καταναλωτή-τουρίστα, του διοργανωτή ταξιδίων και του ξενοδόχου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο θεσμός της χρονομεριστικής μίσθωσης, που μετά την έκδοση της κοινοτικής οδηγίας του 1994, δημιουργήθηκαν νέα προϊόντα και νέες συμβάσεις που δεν εμπίπτουν στην υπάρχουσα νομοθεσία. Για το σκοπό αυτό εκδόθηκε η νέα Οδηγία 2008/122/ΕΚ, προκειμένου να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών και την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, έστω και υπό τις σημερινές συνθήκες και υπό το ισχύον καθεστώς, εάν πράξη και θεωρία επιδείξουν τον επιβαλλόμενο σεβασμό και προσοχή στις ιδιαιτερότητες της λειτουργίας του τουριστικού κλάδου, θα επιτευχθεί η ομαλότερη λειτουργία των εννόμων σχέσεων που διαμορφώνονται και θα διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα της χώρας μας στον τομέα του τουρισμού, με όλες τις περαιτέρω θετικές συνέπειες για την εθνική μας οικονομία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αιμιλιανίδης Αχ., Το νέο Ευρωπαϊκό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο των Συμβάσεων, (Σύμφωνα με τον Κανονισμό Ρώμη Ι), 2009

Απαλαγάκη Χαρ., Επίσπευση αναγκαστικής εκτελέσεως από τον πλειοδότη του ενεργητικού επιχειρήσεως (άρθρο 31 παρ. 3 του ν.2538/1997) η οποία τέθηκε σε ειδική εκκαθάριση (ν.1892/1990), σε βάρος των χρονομισθωτών (ν.1652/1986) για την απόδοση των χρονομισθωθέντων ακινήτων, (γνμδ), Αρμ. 2000, 1306 επ

Αρνόκουρος Γ., ΔΕΚ υπόθ. C-168/00 απόφ. 12.3.2002, Simone Leitner TUI Deutschland GmbH & Co. KG., Χρηματική ικανοποίηση μη περιουσιακής ζημιάς από αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης (με αφορμή την απόφαση του ΔΕΚ), ΔΕΕ 2002, 1125 επ

Βαθρακοκοίλης Β., ΕΡΝΟΜΑΚ (κατ' άρθρο), Γενικές αρχές, τ. Α', 2001

Ο ίδιος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, ΕΡΝΟΜΑΚ, τ. Β', 2003

Βασιλακάκης Ε.: σε Γραμματικάκη-Αλεξίου Α./Παπασιώπη-Πασιά Ζ./Βασιλακάκης Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1998², 354 επ

Ο ίδιος, Τροποποιήσεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών, που αφορούν στη διεθνή δικαιοδοσία, Αρμ. 2001, 1671 επ

Βούλαρης Ι., Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 "για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές" και τα όρια του εφαρμοστέου δικαίου που προβλέπει σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, ΝοΒ 1992, 1289 επ

Ο ίδιος, Η αυτονομία της ιδιωτικής βούλησης στο Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, (θεωρητική θεμελίωση και έκταση εφαρμογής της), ΕΕΕυρΔ 1994, 871 επ

Βρέλλης Σπ., Η Σύμβαση της Ρώμης (19.6.1980) για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές και το άρθρο 25 ΑΚ, ΝοΒ 2000, 417 επ

Ο ίδιος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001²

Γαζής Α./Κεραμέας Κ., Εφαρμοστέο δίκαιο ως προς ενοχική σύμβαση πωλήσεως ακινήτου κειμένου στη Γενεύη καθώς και ως προς την εικονικότητα της, (γνμδ), ΝοΒ 1991, 539 επ

Γεωργιάδης Απόστ., σε: Ερμηνεία ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθ.411, αρ. 2

Ο ίδιος, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1999

Ο ίδιος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002³

Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., Προβλήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στην ξενοδοχειακή επιχείρηση, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 57 επ

Δεληγιάννης Ι./Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, 1992

Ευθυμιάτου-Πουλάκου Α., Time sharing στον τουρισμό-Σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης, 2003

Η ίδια, Τουριστικό Δίκαιο, 2009⁴

Δέλλιος Γ., Οργανωμένα ταξίδια και προστασία των καταναλωτών, ΧρΙΔ 2002, 298 επ

Θεμελή Χρ., Η σύμβαση της χρονομεριστικής μίσθωσης (time-sharing), 2003

Ιγγλεζάκης Ι., Ζητήματα από την ταξιδιωτική σύμβαση και ιδίως οι αξιώσεις πληροφόρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή, ΕπισκΕΔ 2004, 41 επ

Ο ίδιος, Οργανωμένα ταξίδια, σε: Δούβλης Β./Μπώλος Α., Δίκαιο Προστασίας των καταναλωτών, 2008, 819 επ

Καράκωστας Ι., Η ευθύνη του παρέχοντος τουριστικές υπηρεσίες, ΧρΙΔ 2001, 481 επ

Κεραμεύς Κ./Κρεμλής Γ./Ταγαράς Χ., Η σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1989

Κλαβανίδου Δ., Νομική φύση της σύμβασης allotment. Παρατ. στην ΕφΔωδ 174/1997, ΕπισκΕΔ 1998, 125 επ

Η ίδια, Ζητήματα από την ξενοδοχειακή σύμβαση, ΕλλΔνη 2002, 24 επ

Η ίδια, Δύο ζητήματα στο πλαίσιο των ξενοδοχειακών συμβάσεων: α) η νομική φύση των συμβάσεων allotment και η επίδραση της στον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας και β) η τριπρόσωπη σχέση μεταξύ ξενοδόχου, τουριστικού γραφείου και πελάτη, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 363 επ

Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο ΙΙ, 2005

Κουμάνης Σ., Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού κατά το π.δ. 339/1996, Βασικές έννοιες, 2007

Κουτσουράδης Αχ., Τουρισμός και ιδιωτικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1998, 589 επ

Ο ίδιος, Παρατ. στην Ολ. ΑΠ 38/1997 μετά την ΑΠ 1613/1995, ΕλλΔνη 1998, 55 επ

Ο ίδιος, Δικονομικά και ουσιαστικά προβλήματα της ξενοδοχειακής σύμβασης, Ταυτόχρονα σχολιασμός της ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 41 επ

Ο ίδιος, Σχέσεις ξενοδόχων-διοργανωτών ταξιδιών αναψυχής, Νομολογιακά ερεθίσματα της ΕφΔωδ 154/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1008 επ

Ο ίδιος, Βασική Τουριστική Νομοθεσία, 2000

Ο ίδιος, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε Liber Amicorum Κ.Κεραμέως, 2000, 155 επ

Ο ίδιος, Ξενοδοχειακή σύμβαση (Hotel Contract): Εφαρμοστέοι κανόνες και ζητήματα κύρους. Προβληματισμοί και οδοιπορικό στη νομολογία μας, ΙΕΠΙΘΔικ 2001, 12 επ

Ο ίδιος, Ξενοδοχειακή Σύμβαση, χαρακτηριστικά νομικά προβλήματα, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 25 επ

Λογοθέτης Μιλ., Δίκαιο της Τουριστικής Βιομηχανίας, 2001

Μαζής Π., Χρονομεριστικές μισθώσεις σε ξενοδοχειακά ακίνητα, (γνμδ), ΝοΒ 1998, 316 επ

Μοσχόπουλος Α./Κώτσιος Τ./Πολίτη-Λυμπεροπούλου Ο, Νομοθεσία Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, 2009

Μιχαλόπουλος Γ., Το γενικό πλαίσιο προστασίας του αποδέκτη τουριστικών υπηρεσιών στην κοινοτική έννομη τάξη, σε: Δούβλης Β./Μπώλος Α, Δίκαιο Προστασίας των καταναλωτών, 2008, 797 επ

Νίκας Ν., Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, 1995

Ο ίδιος, Οι Συμβάσεις Βρυξελλών και Λουγκάνο για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων, 1998²

Ο ίδιος, Ευρωπαϊκό Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο, 2008²

Παγώνη Σ., Ειδικά ζητήματα τουριστικής νομοθεσίας: η τριμερής σχέση ξενοδόχου-τουριστικού γραφείου-πελάτη, ΕπισκΕΔ 2006, 53 επ

Παμπούκης Κ., Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες αμέσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ 1992, 1327 επ

Ο ίδιος, Αθέτηση συμβάσεως από το φορέα παροχής σε οργανωμένο ταξίδι αναψυχής. Παρατ. στην ΕφΑθ 7234/2002, ΕπισκΕΔ 2003, 822 επ

Ο ίδιος, Η εφαρμογή του άρθρου 4 της Συμβάσεως της Ρώμης και ιδίως του τεκμηρίου της χαρακτηριστικής παροχής από την ελληνική νομολογία, Εισήγηση στην Ημερίδα: «Η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις

συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2002, 2003, 40 επ

Παππά Ν., Κανονισμός 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), Συνήγορος 2008, 42 επ

Παπαδογάμβρου Β., Χρονομεριστικές μισθώσεις, ΔΕΕ 1999, 1078

Παपाσιώπη-Πασιά Ζ., Η Κοινοτική σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1991

Η ίδια, Το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο ελλείπει συμφωνίας των μερών κατά την κοινοτική σύμβαση του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Καταναλωτικές και εργατικές συμβάσεις, ΝοΒ 1992, 1344 επ

Η ίδια, Dépeçage: Μια νέα έννοια του Κοινοτικού και του Ελληνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών, ΕΕΕυρΔ 1996, 741 επ

Η ίδια, σε: Γραμματικάκη-Αλεξίου Α./Παπασιώπη-Πασιά Ζ./Βασιλακάκη Ε, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1998², 237 επ

Παυλόπουλος Π., Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα, ΙΤΕΠ, τεύχος 9, 1999

Σαμπανιώτης Θ., Ο ελληνικός τουρισμός στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού, Eurobank Research Οικονομία και αγορές, τεύχος 8, 25.10.2006, 2 επ

Σαχπεκίδου Ε., Ευθύνη κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για παράλειψη μεταφοράς Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1997, 273 επ

Η ίδια, Η παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας στον ενιαίο Ευρωπαϊκό χώρο, 2000

Η ίδια, Συμφωνίες παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας κατά το άρθρο 17 της Σύμβασης των Βρυξελλών, σε: Liber Amicorum Κ. Κεραμέως, 2000

Σισμανίδου Α., Τουρισμός και Κοινοτικό δίκαιο: Η προστασία του τουρίστα ως καταναλωτή. Επ. Επετ. Αρμ. 27, 2006, 177 επ

Σταθόπουλος Μ., Προβλήματα από την εφαρμογή του νόμου για τις χρονομεριστικές μισθώσεις, (γνμδ), ΝοΒ 1994, 961 επ

Ο ίδιος, Γενικό Ενοχικό δίκαιο, 2004⁴

Στόϊκου Σ., Ευθύνη τουριστικού γραφείου από πταίσμα ξενοδόχου, ΕΛΛΔνη 2007, 1343 επ

Ταγαράς Χ., Ιστορικό της Κοινοτικής σύμβασης Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, ΕΕΕυρΔ 1983, 75 επ

Ο ίδιος, Η αυτονομία των συμβαλλομένων, dépeçage και μετασυμβατικός καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου, Εισήγηση στην Ημερίδα: « Η Σύμβαση της

Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2002, 2003, 31 επ

Τσέλιου Ε., Χρονομεριστική μίσθωση σε τουριστικά καταλύματα βεβαρημένα με εμπράγματα ασφάλειες ή κατασχέσεις, ΝοΒ 2002, 1391 επ

Τσούμας Β./Δανηλάτου Α., Ειδικά θέματα δικαίου-Η αποζημίωση, 2009

Φίλιος Π., Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, τ. Α', 2002⁵

Χαρίση ΗΛ., Η σύμβαση χρονομεριστικής χρήσης (time – sharing), ΕΕμπΔ 1997, 464 επ

Χατζαντώνης ΑΛ., Το δίκαιο της προστασίας του καταναλωτή –τουρίστα. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η πράξη προσαρμογής του ελληνικού δικαίου, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 73 επ

Χατζηνικολάου-Αγγελίδου Ρ., Ασφαλιστικές συμβάσεις στις σχέσεις ξενοδόχων διοργανωτών ταξιδίων-πρακτόρων και ταξιδιωτών, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 108 επ

Χριστοπούλου Χρ., Η εκκαθάριση και εκποίηση ξενοδοχειακής επιχείρησης υπό τον νέο Πτωχευτικό Κώδικα και τα δικαιώματα των χρονομισθωτών, ΧρΙΔ 2007, 873 επ

Ψούνη Ν., Η αξίωση του ξενοδόχου απέναντι στον “φιλοξενούμενο” στο ξενοδοχείο μέσω πρακτορείου “πελάτη” για φθορές που προκάλεσε σ’αυτό σε σχέση με τη ρύθμιση της ΑΚ 838, Εισήγηση στο Συνέδριο: «Τουρισμός και Δίκαιο-Προβλήματα και προοπτικές», Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, 30.9-1.10.2000, 2002, 351 επ

Ψυχομάνης Σπ., Τουριστικό Δίκαιο, 2003

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Beech John G./Chadwick S., The business of tourism management, Pearson Education, Ηνωμένο Βασίλειο, 2006

Bouloc B. et Hémard J., Réglementation des conditions générales de vente régissant les rapports entre les agences de voyages et leur clientèle, R.D.C.E., 1982, 609 επ

Couvrat P., Les agences de voyages en droit français, L.G.D.J., Παρίσι, 1967

Edmonds J., International timesharing, Services to Lawyers Limited, Λονδίνο, 1986²

Guyot C., Le droit du tourisme: Régime actuel et développements en droits belge et européen. Droit actuel, Editions Larcier, Βρυξέλλες, 2004

Halsbury's, Laws of England, 2005⁴, Vol. 41, 570

Huet A./Pischer Ch./Sultan M./Gautheret G., Ventes et productions touristique 2e année, Editions Bréal, Παρίσι, 2003

Lagarde P., Le “dépeçage” dans le droit international privé des contrats, Riv. dir. int. priv. proc. 1975, 649 επ

Loos M./Dickie J./Arnokouros G./Wiewiorowska-Domagalska A., “ECJ, 12 March 2002, Case C-168/00 Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG, Compensation for non-material damage under the directive on package travel”, European Review of Private Law I-2003, 91-102

McDonald M. et al., European Community Tourism Law and Policy, Blackhall Publishing, Dublin 2003

Py P., Droit du tourisme, Dalloz, Παρίσι, 1991²

Reese W., L.M., Dépeçage: A Common Phenomenon in choice of law, 73 Col.L.Rev. 1973, 58 επ

Vanhove N., The economics of tourism destinations, Elviesier Butterworth-Heinemann, Οξφόρδη, 2005

Vrellis S., L' art. 25 c.c. grec et la convention de Rome sur la loi applicable aux obligations contractuelles, ΕΕΕυρΔ 1994, 893 επ

Williams S., Tourism and recreation-EIU, Travel and Tourism analyst, 2003

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΕΚ

- Απόφ. 14.12.1976, υπόθ. C-24/76, Salotti, Συλλ. 1976, 653 επ: **48 (υποσημ. 212)**
- Απόφ. 14.12.1977, υπόθ. C-73/77, Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383: **50 (υποσημ. 221)**
- Απόφ. 9.11.1978, υπόθ. C-23/78, Meeth, Συλλ. 1978, 637 επ: **48 (υποσημ. 212)**
- Απόφ. 13.10.1979, υπόθ. C-25/79, Sanicentral/Collin, Συλλ. 1979, 3423: **54 (υποσημ. 234)**
- Απόφ. 24.6.1981, υπόθ. C-150/80, Elefanten Schuh/Pierre Jacqmain, Συλλ. 1981, 1671 επ: **48 (υποσημ. 213)**
- Απόφ. 15.1.1985, υπόθ. C-241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ: **51 (υποσημ. 223)**
- Απόφ. 7.3.1985, υπόθ. C-48/84, Hannelore Spitzley/Sommer Exploitation SA, Συλλ. 1985, 787 επ: **48 (υποσημ. 213)**
- Απόφ. 11.7.1985, υπόθ. C-221/84, Berghoefer/ASA, Συλλ. 1985, 2699: **54 (υποσημ. 235)**
- Απόφ. 24.6.1986, υπόθ. C-22/85, Anterist/Credit Lyonnais, Συλλ. 1986, 1951 επ: **48 (υποσημ. 212)**
- Απόφ. 10.1.1990, υπόθ. C-115/88, Reichert/Dresdner Bank, Συλλ. 1990, I-27 επ: **50 (υποσημ. 221)**
- Απόφ. 26.2.1992, υπόθ. C-280/90, Hacker/Euro-Relais, Συλλ. 1992, I-1111 επ: **50 (υποσημ. 220)**
- Απόφ. 10.3.1992, υπόθ. C-214/89, Powell Duffryn plc κατά Wolfgang Petereit, Συλλ. 1992, I-1745 επ: **48 (υποσημ. 212)**
- Απόφ. 5.10.1996, υπόθ. C-178/94, Dilekofer, Συλλ. 1996, I-4845, συνεκδικασθείσες υποθέσεις: C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-190/94: **24 (υποσημ. 79)**
- Απόφ. 3.7.1997, υπόθ. C-269/95, Francesco Benincasa/Dentalkit, Συλλ. 1997, I-03767: **48 (υποσημ. 212)**
- Απόφ. 14.5.1998, υπόθ. C-364/96, VKI Österreichische Kreditversicherung, Συλλ. 1998, I-2949: **24 (υποσημ. 79)**

- Απόφ. 1.12.1998, υπόθ. C-410/96, Ambry, Συλλ. 1998, I-7875: **24 (υποσημ. 79)**
- Απόφ. 11.2.1999, υπόθ. C-237/97, AFS Intercultural Programs Finland ry, Συλλ. 1999, I-825: **27 (υποσημ. 95)**
- Απόφ. 22.4.1999, υπόθ. C-423/97, Travel-Vac S.L. κατά Manuel Jose Antelm Sanchis, Συλλ. 1999, I-02195: **73 (υποσημ. 320)**
- Απόφ. 15.6.1999, υπόθ. C-140/97, Rechberger, Συλλ. 1999, I-3499: **25 (υποσημ. 79)**
- Απόφ. 27.1.2000, υπόθ. C-8/98, Dansommer AS/Gotz, Συλλ. 2000, I-393: **53 (υποσημ. 233)**
- Απόφ. 12.3.2002, υπόθ. C-168/00, Leitner κατά TUI, Συλλ. 2002, I-2631: **30 (υποσημ. 116)**
- Απόφ. 30.4.2002, υπόθ. C-400/00, Club Tour Viagens e Turismo SA κατά Garrido, Συλλ. 2002, I-4051: **27 (υποσημ. 94)**
- Απόφ. 17.1.2006, υπόθ. C-1/04, Susanne Staubitz-Schreiber, Συλλ. 2006, I-00701: **67 (υποσημ. 290)**
- Απόφ. 2.5.2006, υπόθ. C-341/04, Eurofood IFSC Ltd, Συλλ. 2006, I-03813: **67 (υποσημ. 290)**

ΑΠ

- 203/1963, NoB 1963, 1114 επ: **39 (υποσημ. 166)**
- 204/1963, NoB 1963, 1116 επ: **39 (υποσημ. 166)**
- 113/1975, NoB 1976, 418 επ: **39 (υποσημ. 168)**
- 1281/1979, NoB 1980, 727 επ: **9 (υποσημ. 11)**
- 985/1982, NoB 1983, 909 επ: **38 (υποσημ. 163)**
- 2761/1982, ΕΕμπΔ 33, 419 επ: **38 (υποσημ. 163)**
- 742/1985, ΕλλΔνη 1986, 1995 επ: **38 (υποσημ. 164)**
- 1405/1986, NoB 1987, 924 επ: **38 (υποσημ. 163)**
- 162/1990, NoB 1991, 547 επ: **13 (υποσημ. 33)**
- 699/1992, ΕλλΔνη 1993, 1082 επ: **9 (υποσημ. 11)**
- 1282/1992, ΕλλΔνη 1994, 1329 επ: **39 (υποσημ. 165)**
- 1189/1994, ΕλλΔνη 1996, 149 επ: **25 (υποσημ. 82)**

- 1613/1995, ΔΕΕ 1996, 719 επ: **16 (υποσημ. 42)**
- 38/1997, ΕλλΔνη 1998, 55 επ: **10 (υποσημ. 17)**
- 585/1997, ΕλλΔνη 1998, 113 επ: **60 (υποσημ. 261)**
- 292/2000, ΕΕμπΔ 2000, 719 επ: **10 (υποσημ. 17)**
- 442/2000, ΝοΒ 2001, 830 επ: **9 (υποσημ. 11)**
- 617/2000, ΕλλΔνη 2001, 139 επ: **60 (υποσημ. 261)**
- 760/2000, ΕλλΔνη 2001, 140 επ: **60 (υποσημ. 261)**
- 1207/2001, Νόμος: **60 (υποσημ. 261)**

ΕφΑθ

- 1502/1969, Αρμ. 1970, 22 επ: **38 (υποσημ. 159)**
- 3544/1978, ΝοΒ 1980, 250 επ: **38 (υποσημ. 159)**
- 8319/1981, ΕλλΔνη 1982, 477 επ: **9 (υποσημ. 11)**
- 1586/1983, ΝοΒ 1983, 688 επ: **38 (υποσημ. 164)**
- 5238/1990, ΕλλΔνη 1991, 1042 επ: **16 (υποσημ. 42)**
- 7390/1991, ΝοΒ 1992, 726 επ: **37 (υποσημ. 156)**
- 4937/1993, ΕλλΔνη 1996, 1642 επ: **39 (υποσημ. 165)**
- 1501/1998, ΕλλΔνη 1998, 1384 επ: **39 (υποσημ. 167)**
- 7234/2002, ΕπισκεΔ 2003, 822 επ: **25 (υποσημ. 84)**
- 9456/2002, ΕλλΔνη 2003, 857 επ: **39 (υποσημ. 167)**
- 5344/2003, ΑρχΝ 2005, 166 επ: **38 (υποσημ. 159)**
- 5885/2005, ΔΕΕ 2006, 194 επ: **78 (υποσημ. 338)**
- 2302/2006, ΕλλΔνη 2006, 603 επ: **60 (υποσημ. 265)**
- 8267/2006, ΕλλΔνη 2007, 1518 επ: **74 (υποσημ. 322)**
- 150/2008, ΕπισκεΔ 2008, 579 επ: **78 (υποσημ. 338)**

ΕφΔωδ

- 208/1984 (αδημ.): **32 (υποσημ. 125)**

- 115/1987, Αρμ. 1988, 653 επ: **9 (υποσημ. 11)**
- 90/1989, Αρμ. 1990, 430 επ: **11 (υποσημ. 23)**
- 174/1997, ΕπισκΕΔ 1998, 125 επ: **15 (υποσημ. 39)**
- 325/1997, ΕπισκΕΔ 1999, 152 επ: **69 (υποσημ. 299)**
- 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ: **11 (υποσημ. 23)**
- 154/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1110 επ: **39 (υποσημ. 169)**
- 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ: **12 (υποσημ. 24)**
- 112/2007, Νόμος: **11 (υποσημ. 22)**

ΕφΘεσ

- 245/1965, ΕλλΔνη 1966, 67 επ: **38 (υποσημ. 59)**
- 2541/1983, Αρμ. 1983, 308 επ: **38 (υποσημ. 163)**
- 113/2001, ΔΕΕ 2001, 1146 επ: **28 (υποσημ. 103)**
- 2622/2003, ΕΕμπΔ 2004, 159 επ: **73 (υποσημ. 316)**
- 2408/2006, Αρμ. 2007, 1312 επ: **60 (υποσημ. 265)**

ΕφΚρητ

- 508/2002, ΔΕΕ 2003, 663 επ: **16 (υποσημ. 42)**

ΕφΝαυπλ

- 196/1972, ΝοΒ 1973, 76 επ: **38 (υποσημ. 159)**

ΕφΠειρ

- 1100/1983, ΠειρΝ 1983, 283 επ: **38 (υποσημ. 161)**
- 888/1984, ΝοΒ 1985, 305 επ: **38 (υποσημ. 159)**
- 303/1986, ΕλλΔνη 1986, 863 επ: **60 (υποσημ. 261)**
- 278/1989, ΕΕμπΔ 1989, 277 επ: **38 (υποσημ. 159)**
- 1501/1990, ΕΝΑΥΔ 1991, 284 επ: **39 (υποσημ. 167)**
- 990/1993, ΕΝΑΥΔ 1994, 165 επ: **38 (υποσημ. 163)**

ΠΠρΑθ

- 3620/1995, ΕΕμπΔ 1996, 291 επ: **29 (υποσημ. 108)**
- 2517/2006, ΔΕΕ 2006, 798 επ: **74 (υποσημ. 322)**

ΠΠρΒερ

- 354/1992, ΑρχΝ 1997, 649 επ: **30 (υποσημ. 115)**

ΠΠρΘεσ

- 2137/1991, Αρμ. 1992, 995 επ: **11 (υποσημ. 23)**
- 7765/1995, Αρμ. 1995, 887 επ: **11 (υποσημ. 23)**

ΠΠρΠειρ

- 904/1985, ΕΕμπΔ 1985, 699 επ: **38 (υποσημ. 163)**

ΠΠρΡοδ

- 200/1985 (αδημ.): **32 (υποσημ. 125)**

ΜΠρΑθ

- 1883/2009, ΝοΒ 2009, 1401 επ: **34 (υποσημ. 139)**

ΜΠρΒολ

- 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1536 επ: **10 (υποσημ. 16)**

ΜΠρΘεσ

- 27393/2001, ΕλλΔνη 2002, 254 επ: **60 (υποσημ. 265)**
- 29093/2002, Αρμ. 2003, 201 επ: **60 (υποσημ. 265)**
- 32922/2003, Αρμ. 2004, 1142 επ: **60 (υποσημ. 265)**

ΜΠρΚω

- 100/1986 (αδημ.): **9 (υποσημ. 11)**
- 517/1996 (αδημ.): **9 (υποσημ. 11)**
- 529/1996 (αδημ.): **16 (υποσημ. 42)**

ΜΠρΠειρ

- 1084/1989, ΕΝΑΥΔ 1990, 117 επ: **39 (υποσημ. 167)**
- 575/1997, ΕΝΑΥΔ 1998, 134 επ: **42 (υποσημ. 187)**

ΜΠρΡοδ

- 91/2005, Αρμ. 2005 1789 επ: **16 (υποσημ. 42)**

ΕιρΜυκ

- 10/1999, ΑρχΝ 1999, 823 επ: **16 (υποσημ. 42)**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

AGREEMENT

between

HOTEL

category „B“ – (3*)

Mr.

Hotel manager

subsequently known as G.V.H.

, GREECE

tel :

fax:

Cell - phone:.....

e-mail:

Internet:

and

VENUS TRADE AND TOURS

subsequently known as V.T.T.

Address: Ječná Str. 10

Praha 2

120 00 Praha 2

Czech Republic

Tel: 00420 – 2 – 24918461, 24919176, 24920177

Fax: 00420 – 2 – 24919513, 24921490

Cell-phone: 00420 – 602 – 651510

E-mail: info@vtt.cz

internet: www.vtt.cz

G.V.H. will provide V.T.T. all services with prices (in EURO) for the **summer season 2009** (May – October 2009) in form allotment basis as follows:

1) ACCOMMODATION AND MEAL SERVICES

Accommodation and ALL INCLUSIVE will be arranged in the hotel

category , grand total 250 rooms, for VTT a total of **5 units** in form of allotment basis.

a) Units in form of allotment bases:

Type of rooms:

1 double room with possibility of 1 extra bed

2 double room with possibility of 1 – 2 extra beds

2 family suites – for 3 – 5 persons - it consists of 1 bedroom with 2 beds

and 1 living room with 2 beds and 1 kanape.

Bedroom – A/C, hairdryer, telephone,

Living room – TV sat., A/C, balcony or terrace (minimum 3 adults payment – details specified in page number 2)

Hotel is situated about 270 m from the sea and sandy beach from the reception and about 470 m from the sea and sandy beach from the more far building of the complex. Hotel is located about 250 m from the centre of TIGAKI resort in a quiet area.

Baby cots will be provided free of cost upon request for any of the rooms.
Baby-phone – free – on deposit.

Check-in, check-out: Check-in time 14:00, check-out time 12:00

2) PRICES PER ALLOTMENT ROOMS on ALL INCLUSIVE:

TERM	ADULT	RELEASE PERIOD	SINGLE
08.06. – 09.07.09	30 €	7	36 €
09.07. - 20.08.09	38 €	14	43 €
20.08. - 10.09.09	37 €	14	43 €
10.09. – 21.09.09	30 €	7	36 €
21.09. – 01.10.09	24 €	3	30 €

SPECIAL PRICE FOR THE FIRST AND LAST GROUP: 21,50 EURO p.p.p.n. on A/I.
Terms. 28.05. – 08.06.2009 and 01.10. – 12.10.2009.

Single room: 30 EURO p.p.p.d. on A/I.

T.E.B.P. and E.B.P. is not valid for the first and last term. In above terms more allotment is possible to be sold.

The prices include accommodation and **ALL INCLUSIVE P.P.P.N. (per person per night)** and also air conditioning in all units. Sunbeds and sunumbrellas on the pool area and the garden are included.

CONDITIONS for standard rooms for 2 – 4 persons:

Under 2 years, baby cot Only – FREE OF CHARGE

- 1st child 2-6,99 old on AI on EXTRA BED – FREE OF CHARGE
- 1st child 6,99 – 12,99 old on AI EXTRA BED – 50% discount
- 2nd child 2 – 12,99 old on AI EXTRA BED – 50% discount
- 3rd adult sharing – 30% reduction
- 4th adult sharing – 40% reduction
- 1 adult and 1 child 2 – 6,99 – pay just a single room
- 1 adult and 1 child 6,99 – 12,99 – adult pay price in double for 1 person and child pay 50%.

CONDITIONS for family suites for 3 – 5 persons:

Minimum charge is 3 adults

4 adults – payment 3 adults and 1 person 50% discount

3 adults and 1 child – pay just 3 adults

2 adults and 2 children – pay just 3 adults

3 adults and 2 children – pay 3 adults and 1 child 50% discount

5 adults – pay 3 adults and 4th/5th adult 50% discount,

2 adults and 3 children – pay 3 adults and 3rd child pay 50%

SPECIAL OFFER:

- **TURBO EARLY BOOKING** - 15% discount on All inclusive rates until 31.01.2009, 50% prepayment until 15.02.2009. Proforma invoice must be sent to V.T.T.
- **EARLY BOOKING** - 10% discount on All inclusive rates until 15.05.2009, 50% prepayment until 31.05.2009. Proforma invoice must be sent to V.T.T.

NOTICES:

- **HONEYMOONERS** - will have 5% reduction - (cumulative to E.B.P.) and bottle of wine and fruit basket upon arrival.

All quoted rates are in EURO per person. All rates are inclusive of VAT, all other taxes, service charges and All Inclusive and are net (non-commissionable) to the hotel.

Hotel undertakes not to give lower rates or more favourable conditions to other Czech agents or operators directly or via third party.

3) THE WAY OF PAYMENTS

will send to V.T.T the invoice by fax at first for the group after the departure of each group and then also by post. V.T.T. has duty to pay this invoice till 7 days after receiving it by fax. In case that . will send the invoice for the wrong total amount, VTT has right to correct this invoice and pay the really true amount.

All invoices will be printed on an official G.V.H. stationery; additionally, it will include the number of invoice, the address of the bank, the right account number, the date of issue. . logo and the signature.

. must also send the original copy of each invoice by post to the address of V.T.T.

4) ORGANIZATION NOTICES

V.T.T. is obligated to forward the rooming list and number of adults, children 0-2 years old and children 2-12,99 years old to before the arrival of each group.

V.T.T. has the right to sell „in last minute“ allotment rooms after the contact with reservation department of

Each group will have it's own voucher with the correct number of people and all requested services. This voucher will be the only valid document. The voucher must be signed on both sides before departure of each group from Kos.

5) DAMAGE

Should the clients damage . property, they must reimburse the company in cash for the full amount.

6) OTHER SERVICES

G.V.H. will arrange for all clients Welcome Drink free (for adults some long drink or ouzo or cocktail and for children some juice) during the info meeting after arrival.

7) FACILITIES

Each room must be cleaned every day (except Sundays and public holidays).

The linen must be changed 2 x per week.

The towels must be changed 3 x per week.

The toilet room must be equipped with toilet paper and hotel soap.

8) Equipment of each room

- o Individual controlled A/C
- o International direct dial telephone
- o TV satellite
- o Hairdryer
- o Safe deposit box – only in the reception area on charge of 30 EUR/stay
- o Bathroom with bath and shower and WC
- o Balcony or terrace with dryer for clothes
- o fridge - ON EXTRA CHARGE of approximately 3 EURO/day

View to swimming pool, garden, mountain view, inland view

9) V.T.T. REPRESENTATIVE

will provide HB and drinks for the representative of V.T.T. in the hotel during the season 2009. The V.T.T. representative will have the right to control the quality and taste of each meal.

10) OTHERS

Times of arrivals and departures of groups of V.T.T. will be forward to as soon as possible after publication of catalogue for year 2009.

Planned terms of groups in season 2009 (28.05. – 12.10.2009):

AIRPLANE

May: 28.,
 June: 08., 18., 29.
 July: 09., 20., 30.
 August: 10., 20., 31.
 * September: 10., 21.,
 October: 01., 12. (only departure)

11) HOTEL SERVICES:

reception, change, 2 lobbies with TV satellite, indoor bar, internet cafe – 30 minutes 3.-€, 60 minutes – 5.-€, table tennis (free of charge), billiard, football game, souvenir shop – minimarket, indoor restaurant with veranda, pool bar, garden, parking.

Swimming pools: 3 normal pools and 2 children's pools and 1 for babies, children playground, miniclub.

Hotel is suitable also for handicap people (up on request).

ALL INCLUSIVE programme as per attached list.

p.2

12) BANK CONNECTION

Name and address of the bank:

Name of the bank account owner:

Branch: L.

IBAN:

Swift:

3) In case of any disputes these will be solve as follows:

~~in case of contravention this agreement from side V.T.T. will be the court solved concerning Law of Czech in Czech Republic.~~

~~in case of contravention this agreement from the side of hotel will be the court solved concerning Law of Greece in Greece.~~

14) This agreement is valid from the day of signature of both sides.

This agreement is valid on the same extent and conditions also in case of any change the hotel owner or general manager or hotel management.

on behalf of V.T.T.

on behalf of

Greece: 15.05. 2008

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

HOLLAND INTERNASIONAAL

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ:

Κατηγορία: A Πόλη:
 Συν. Χωρητικότητα: 24 Διαμερίσματα (12 X A0 12XA1)

Η σύμβαση αυτή συνάπτεται μεταξύ:

A. Της Travel Unie International Nederland (TUI Nederland N.V.) στην περίπτωση αυτή ενεργούσα προς όφελος του εμπορικού σήματός της "Holland International" (εφεξής: "Holland International", νομίμως εκπροσωπούμενης υπό του κ.

B. (εφεξής: "ο αντισυμβαλλόμενος"), ο οποίος δηλώνει ότι έχει πλήρη εξουσία και πληρεξουσιότητα να συνάψει την σύμβαση αυτή ως κύριος/διαχειριστής/πράκτορας ενεργώντας δια λογαριασμό του ως παροχέας Καταλύματος. Ο αντισυμβαλλόμενος νομίμως εκπροσωπείται από τον κ. Δ. Βασιλείου.

Η παρούσα σύμβαση αφορά την διάθεση όλου ή μέρους του δυναμικού των Καταλυμάτων (εφεξής: "η Εκχώρηση") προς την HOLLAND INTERNATIONAL στις τιμές που κατωτέρω παρατίθενται και υπό τους όρους που κατωτέρω εξειδικεύονται, στην οπίσθια πλευρά και (εφόσον υπάρχουν) στα Προσαρτήματα, οι όροι των οποίων συνιστούν αναπόσπαστο μέρος της παρούσης συμβάσεως. Οι τιμές περιλαμβάνουν το κατάλυμα, γεύματα ως κατωτέρω παρατίθενται, τέλη υπηρεσιών, όλους τους φόρους (συμπ. ΦΠΑ.) και όλα τα άλλα πρόσθετα τέλη και δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να αυξηθούν μετά την υπογραφή της παρούσης συμβάσεως. Επιπλέον, ο Αντισυμβαλλόμενος εγγυάται ότι δεν θα καταβάλλει σε οποιονδήποτε τρίτο προμήθεια σε σχέση με την παρούσα σύμβαση. Ο Αντισυμβαλλόμενος θα πληροφορήσει την HOLLAND INTERNATIONAL όποτε μειώσεις των τιμών ή (πρόσθετες) ειδικές προσφορές συμβούν κατά την διάρκεια της παρούσης συμβάσεως.

1. **Διάρκεια** της παρούσης συμβάσεως από 15/4/1999 έως και συμπεριλαμβανομένης της 31/10/2003

2. Εκχώρηση και τιμές και περίοδοι

Καθαρές τιμές σε Δρχ. από 15/4/1999 έως 31/10/1999

ΕΚΧΩΡΗΣΗ	ΕΙΔΟΣ	Κλίνες	Ντους	Τουαλέτα	Μπαλκόνι/Βεράντα	Τιμή
12	A1	1-4	X	X	X	Η Συνολική τιμή για τις 24 μονάδες για την περίοδο από 15/4/1999 - 31/10/2003 (5 έτη) είναι 229.000.000 Δρχ.
2	A0	1-3	X	X	X	
10	A0	1-2	X	X	X	

Πρόσθετα κατ' άτομο:	BB (πρωινό)	850 *	Οι τιμές εφαρμόζονται για την περίοδο θέρους 1999
	HB (πρωινό + δείπνο)	3250	
	Μόνο δείπνο	2400	

Ημερομηνία απελευθέρωσης σε ημέρες προ έκαστης άφιξης: 0

3. **Εκπτώσεις:** Καμμία

4. **Ειδικές Προσφορές:** Καμμία

5. **Αποκλειστικότητα:** Αποκλειστικότητα για την Ολλανδική Αγορά

6. **Συνεισφορές του αντισυμβαλλομένου:** Καμμία

7. **Πρόσθετα για ειδικά γεύματα κατ' άτομο:** Καμμία

8. **Οι τιμές περιλαμβάνουν:** Καθαριότητα 5 φορές/εβδομάδα, Πετσέτες 3 φορές/εβδ., Σεντόνια 3 φορές/εβδ. Νερό, Ηλεκτρικό, Αέριο περιλαμβάνονται.

9. **Κρεβάτια μωρών:** Καμμία

10. Με την λήξη αυτής της συμβάσεως, ο Αντισυμβαλλόμενος θα δώσει στην HOLLAND INTERNATIONAL την επιλογή να το ανανεώσει για την ίδια περίοδο του επομένου έτους.

11. Όλη η αλληλογραφία προς τον αντισυμβαλλόμενο θα απευθύνεται στο Fit - Ειρήνη.

12. Οι καταβολές προς τον Αντισυμβαλλόμενο θα γίνονται απευθείας προς τον ίδιο

Αθήνα, 3/8/1998

Για την HOLLAND INTERNATIONAL υπογράφεται από

TRAVEL UNIE INTERNATIONAL Nederland B.V.

Ο Αντισυμβαλλόμενος

Η υπογραφή αυτή ισχύει και για τους όρους όπισθεν

13. **Καταβολές:** Η HOLLAND INTERNATIONAL θα παρέχει στον πελάτη voucher που θα του επιτρέπει να δέχεται τις υπηρεσίες του αντισυμβαλλομένου ως δηλωθείσες και συμφωνηθείσες στην παρούσα σύμβαση και όπως αναγράφονται στο voucher. Ο αντισυμβαλλόμενος θα είναι υπεύθυνος για το voucher από τη στιγμή που το παραλαμβάνει από τον πελάτη. Αν δεν συμφωνηθεί διαφορετικά, ο αντισυμβαλλόμενος θα αποστέλλει το voucher που παρέλαβε από τον πελάτη μαζί με το τιμολόγιο στην HOLLAND INTERNATIONAL ή τον τοπικό πράκτορά της. Οι πληρωμές θα γίνονται άμεσα εφόσον δεν υπάρχουν αμφισβητούμενα τιμολόγια. Αν τα μέρη συμφωνήσουν η πληρωμή να γίνεται προς τον τοπικό πράκτορα της HOLLAND INTERNATIONAL, τότε η HOLLAND INTERNATIONAL θα απαλλάσσεται των υποχρεώσεών της προς τον αντισυμβαλλόμενο, μόλις καταβάλλει προς τον τοπικό πράκτορα μετά την παραλαβή του voucher και των τιμολογίων.

14. Εντός των ορίων των δυνατοτήτων πωλήσεών της, η HOLLAND INTERNATIONAL θα κάνει κάθε προσπάθεια να εξασφαλίσει την υψηλότερη δυνατή στάθμη διαμονής της διαθέσιμης Εκχώρησης. Η HOLLAND INTERNATIONAL αναλαμβάνει να κρατά τον αντισυμβαλλόμενο ενήμερο για τον αριθμό των κρατήσεων. Μετά την ημερομηνία απελευθέρωσης, η HOLLAND INTERNATIONAL θα χρησιμοποιήσει την Εκχώρηση μόνον μετά από συνεννόηση με τον αντισυμβαλλόμενο. Ο αντισυμβαλλόμενος θα απαντήσει άμεσα σε κάθε τέτοιο αίτημα της HOLLAND INTERNATIONAL.

15. **Γενικές Προδιαγραφές:** Ο αντισυμβαλλόμενος εγγυάται ότι οι ακόλουθες προδιαγραφές πληρούνται:

- Το Κατάλυμα διαθέτει όλες τις απαραίτητες άδειες και διπλώματα.
- Το Κατάλυμα είναι σύμφωνο με όλες τις εθνικές και διεθνείς προδιαγραφές ασφάλειας (φωτιάς).
- Επαρκής ασφάλιστική κάλυψη έχει αποκτηθεί για να καλύπτει κάθε ευθύνη που μπορεί να απορρέει από το άρθρο 18

16. **ΠΑΡΑΔΟΣΗ:** Ο αντισυμβαλλόμενος εγγυάται ότι:

- Το Κατάλυμα και όλες οι άλλες εγκαταστάσεις που αναφέρονται στο άρθρο 30 είναι ανοικτές και θα παραμείνουν ανοικτές έως τις ημερομηνίες που αναφέρονται στην παρούσα σύμβαση.
- Όλες οι κρατήσεις που θα γίνουν εντός της Εκχώρησης πρό της ημερομηνίας απελευθέρωσης, θα τηρηθούν.
- Τα έπιπλα, συσκευές, εγκαταστάσεις, υπηρεσίες και γεύματα του Καταλύματος είναι και θα συντηρούνται σύμφωνα με τις προδιαγραφές που είναι γενικώς δεκτές στην εν λόγω περιοχή και εφαρμόζονται σε καταλύματα της ίδιας κατηγορίας.

17. **ΜΗ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗ:** Εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος δεν μπορεί πλέον να ικανοποιήσει τις προϋποθέσεις που παρατίθενται στα άρθρα 15 και 16, πέραν των προβλεπόμενων στο άρθρο 18, θα εκτελέσει τις ακόλουθες ενέργειες:

- Ο αντισυμβαλλόμενος θα ενημερώσει την HOLLAND INTERNATIONAL το ταχύτερο δυνατόν και θα προσπαθήσει να ανορθώσει την μη εκπλήρωση ή την επικείμενη μη εκπλήρωση το ταχύτερο δυνατόν.
- Εάν δεν είναι δυνατή η ανόρθωση ή πρόληψη της μη εκπλήρωσης εγκαίρως, ο αντισυμβαλλόμενος θα εξασφαλίσει ότι ανάλογο, τουλάχιστον, κατάλυμα ή εναλλακτικές εγκαταστάσεις θα είναι διαθέσιμες, με έξοδα του αντισυμβαλλομένου. Η αντιστοιχία θα εναπόκειται στην κρίση του πελάτη και της HOLLAND INTERNATIONAL. Εάν η μη εκπλήρωση δεν μπορεί να ανορθωθεί σύντομα και ο αντισυμβαλλόμενος δεν εξασφαλίσει ανάλογο κατάλυμα ή εναλλακτικές εγκαταστάσεις, τότε η HOLLAND INTERNATIONAL, πέραν των προβλεπόμενων στο άρθρο 18, δικαιούται να καταγγείλει την παρούσα σύμβαση εφεξής.

18. **ΥΠΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΩΣ:** Εφόσον προκύψει ζημιά ως αποτέλεσμα τραυματισμού ή θανάτου κάποιου πελάτη, υλική ζημιά σε περιουσία, άυλη ζημιά ως αποτέλεσμα απώλειας της χαράς των διακοπών, ή οποιαδήποτε εμπορική ζημιά ή αναγκαστική ζημιά εις βάρος της HOLLAND INTERNATIONAL, ο αντισυμβαλλόμενος θα είναι αποκλειστικώς υπεύθυνος έναντι της HOLLAND INTERNATIONAL. Τα ανωτέρω δεν θα εφαρμόζονται αν η ζημιά είναι αποτέλεσμα:

- αποκλειστικής υπαιτιότητας του πελάτη ή της HOLLAND INTERNATIONAL
 - ανωτέρας βίας ή
 - μη προβλέψιμη ενέργεια τρίτου που δεν συμμετέχει στην παροχή υπηρεσιών προς τους πελάτες.
- Εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος είναι υπαίτιος έναντι της HOLLAND INTERNATIONAL, η HOLLAND INTERNATIONAL θα δικαιούται να συμψηφίζει κάθε οφειλή προς τον αντισυμβαλλόμενο με οφειλές αυτού προς εκείνη.

19. Ο αντισυμβαλλόμενος θα ενημερώνει την HOLLAND INTERNATIONAL εγγράφως το ταχύτερο δυνατόν ως προς όλες τις αλλαγές εντός ή γύρω από το Κατάλυμα που μπορεί να επηρεάσουν την ποιότητα του Καταλύματος ή των γύρω χώρων (π.χ. (δημόσια) έργα, διακοσμήσεις, απώλεια γενικών εγκαταστάσεων ή ενόχληση από δυσάρεστες οσμές).

20. **ΑΝΩΤΕΡΑ ΒΙΑ:** Στην περίπτωση ανωτέρας βίας, η παρούσα σύμβαση θα αναστέλλεται μέχρι η ανωτέρα βία να έχει παύσει. Εφόσον τα γεγονότα ανωτέρας βίας συνεχίσουν ή αναμένεται να συνεχίσουν και μετά την καταληκτική ημερομηνία της παρούσης συμβάσεως, η παρούσα σύμβαση αυτομάτως καταργείται και, εφόσον έχουν δοθεί προκαταβολές από την HOLLAND INTERNATIONAL, αυτές άμεσα θα επιστραφούν από τον αντισυμβαλλόμενο χωρίς ο αντισυμβαλλόμενος να έχει οποιοδήποτε δικαίωμα αποζημιώσεως. Ανωτέρα βία θα θεωρείται ότι υφίσταται στην περίπτωση πολέμου ή σε καταστάσεις σχετιζόμενες με πόλεμο, εμφύλιου πολέμου (πέραν των συμπλοκών), ενόπλων διεθνών ενεργειών, εχθρικής εισβολής, επανάστασης, εγχωρίων αναταραχών (πέραν των συμπλοκών), ανταρσία μελών των ενόπλων δυνάμεων, πυρηνικές καταστροφές, φυσικές καταστροφές, σεισμούς, εκρήξεις ηφαιστειών, τυφώνες, κυκλώνες ή οποιαδήποτε άλλα γεωλογικά ή μετεωρολογικά φαινόμενα, ρύπανση, επιδημίες ή απεργίες που εμποδίζουν σοβαρά την μετάβαση της HOLLAND INTERNATIONAL στην εν λόγω περιοχή, και κυβερνητικές ενέργειες που εμποδίζουν σοβαρά την μετάβαση της HOLLAND INTERNATIONAL στην εν λόγω περιοχή κατά το πρόγραμμα. Σε περίπτωση που ο πελάτης έχει κάνει κράτηση με την

HOLLAND INTERNATIONAL το Κατάλυμα μαζί με την μεταφορά, ανωτέρα βία θα υπάρχει επίσης και στην περίπτωση που η μεταφορά δεν μπορεί να εκτελεσθεί λόγω των γεγονότων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό ως ανωτέρα βία. Επιπλέον, η HOLLAND INTERNATIONAL επιφυλάσσεται του δικαιώματός της να καταγγείλει την παρούσα σύμβαση συνολικά ή εν μέρει σε περίπτωση που συμβούν δραστητικές αλλαγές (πολιτικές, οικονομικές κλπ.) ή ένοπλες αναταραχές, είτε στην χώρα είτε σε γειτονική χώρα είτε στην περιοχή, οι οποίες, αν και δεν συνιστούν ανωτέρα βία, εμποδίζουν όμως την σωστή εκτέλεση της παρούσης συμβάσεως.

21. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ Η ΤΟΥ ΜΙΣΘΩΤΗ. Εάν ο αντισυμβαλλόμενος πωλήσει, ενοικιάσει ή με άλλο τρόπο μεταβιβάσει τα δικαιώματά του επί του Καταλύματος, ο αντισυμβαλλόμενος θα περιλάβει εντός του συμβολαίου πωλήσεως, μισθώσεως ή άλλου, όρο ότι η παρούσα σύμβαση με την HOLLAND INTERNATIONAL θα τηρηθεί.

22. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ / ΠΑΡΑΤΑΣΗ / ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΣΤΙΓΜΗΣ. Πάντοτε, ο αντισυμβαλλόμενος θα δέχεται αλλαγή ονομάτων μετά την ημερομηνία απελευθέρωσης, υπό τον όρο ότι όλες οι άλλες λεπτομέρειες της κρατήσεως παραμένουν σταθερές. Εάν ένας πελάτης ζητήσει αλλαγή ή παράταση, ο αντισυμβαλλόμενος, σε συνεννόηση με τον τοπικό αντιπρόσωπο της HOLLAND INTERNATIONAL (εφόσον υπάρχει) θα κάνει ότι είναι δυνατόν να συμμορφωθεί με το αίτημα του πελάτη.

23. ΒΟΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗ Εφόσον ένας πελάτης έχει ανάγκη βοήθειας και συνδρομής, ο αντισυμβαλλόμενος θα κάνει ότι είναι δυνατόν να βοηθήσει τον πελάτη, σε συνεννόηση, όπου είναι δυνατόν ή/και απαραίτητο, με την HOLLAND INTERNATIONAL ή τον αντιπρόσωπο της HOLLAND INTERNATIONAL.

24. ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Τέλη για επιπλέον υπηρεσίες που δεν αναφέρονται στην παρούσα θα εισπράττει ο αντισυμβαλλόμενος από τον πελάτη προ της αναχωρήσεώς του.

25. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ Σε όλα τα θέματα που αφορούν πελάτες, η HOLLAND INTERNATIONAL μπορεί να εκπροσωπείται από μία συνοδό ή έναν αρχηγό εκδρομής. Ο αντισυμβαλλόμενος θα επιτρέπει την εγκατάσταση ενός πίνακα ανακοινώσεων της HOLLAND INTERNATIONAL και αυτοκόλλητα της HOLLAND INTERNATIONAL να εκτίθενται σε εμφανές μέρος του Καταλύματος. Ο αντισυμβαλλόμενος θα επιτρέπει, ακόμη, να μοιράζονται πληροφοριακές μπροσούρες και να διενεργούνται συμβουλευτικές συναντήσεις και γενικά θα παρέχει στην διάθεση της συνοδού ή του αρχηγού εκδρομής της HOLLAND INTERNATIONAL όλα τα δωμάτια και εγκαταστάσεις του Καταλύματος που χρειάζονται για να παρέχονται καλές υπηρεσίες στους πελάτες της HOLLAND INTERNATIONAL.

26. Εκδρομές και ενοικιάσεις αυτοκινήτων θα παρέχονται προς τους πελάτες της HOLLAND INTERNATIONAL αποκλειστικά από τον αντιπρόσωπο της HOLLAND INTERNATIONAL (εάν υπάρχει).

27. ΥΛΙΚΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ Ο αντισυμβαλλόμενος θα εξασφαλίσει ότι το πλέον πρόσφατο φωτογραφικό υλικό (έγχρωμα slides, εσωτερικές/εξωτερικές απόψεις) θα αποστέλλονται προς την HOLLAND INTERNATIONAL, προς αναπαραγωγή, πρό της 15 Αυγούστου του προηγούμενου έτους για την θερινή περίοδο και προ της 15 Απριλίου του προηγούμενου έτους για την χειμερινή περίοδο. Το υλικό θα απεικονίζει με ακρίβεια το Κατάλυμα όπως προσφέρεται στους πελάτες.

28. Η παρούσα σύμβαση μπορεί να εκτελεστεί είτε από κοινού είτε ατομικά από μία ή περισσότερες ταξιδιωτικές οργανώσεις που είναι περιουσία της HOLLAND INTERNATIONAL ή που έχουν συμφέροντα στην HOLLAND INTERNATIONAL.

29. ΔΙΑΦΟΡΑ:

- α) Προσθήκες ή/και τροποποιήσεις της συμβάσεως αυτής θα γίνονται εγγράφως και θα υπογράφονται από αμφότερα μέρη
- β) Τα μέρη θα κρατήσουν την παρούσα σύμβαση και το περιεχόμενό της εμπιστευτικό
- γ) Εάν μέρος της παρούσας σύμβασης δεν εφαρμόζεται (βλέπε υπό α), αυτό δεν θα επηρεάζει την εφαρμογή άλλων μερών.
- δ) Η HOLLAND INTERNATIONAL δεν θα είναι υπαίτια για ζημιές που θα προκαλέσουν οι πελάτες.
- ε) Η παρούσα σύμβαση υπόκειται στο Ολλανδικό Δίκαιο. Οποιοσδήποτε διαφορές ανακύψουν από την παρούσα σύμβαση, θα υποβάλλονται στο αρμόδιο δικαστήριο της Χάγης Ολλανδίας.

ΣΕΛ. 2**ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΗΜΑ: Fit Vliegvakanties**ΣΑΙΖΟΝ: 1999 - 2003 ΚΑΤΑΛΥΜΑ: **Fit Vliegvakanties** Κατηγορία: .. Προορισμός: **Μάλαε Κρήνη**

Αρ. διαμερισμάτων ...24

Αρ. Κτηρίων 1

Αρ. πατωμάτων (εκτός ισογείου) ...1

Κήπος ...ΝΑΙ

Απόσταση: Από Παραλία: 50μ. τύπος: Άμμος

Από Κέντρο Πόλης: 100μ.

Από Δρόμο: 100μ.

Από Στάση Λεωφορείου: 450μ.

Από Σούπερμάρκετ: 50 μ.

Από Εμπορικό Κέντρο: 100 μ.

ΓΕΝΙΚΑ

Ρεσεψιόν

ΝΑΙ

Λόμπυ

ΝΑΙ

Snackbar

ΝΑΙ

mini κατάστημα - σουπερμάρκετ

ΝΑΙ (στο ξεν. High Beach)

Πισίνα

ΝΑΙ (γλυκού νερού)

Παιδική πισίνα

ΝΑΙ (με χώρισμα)

Ηλιακή Βεράντα

ΝΑΙ (με καρέκλες και δωρεάν πισίνα)

Χρηματοκιβώτιο Ρεσεψιόν

ΝΑΙ

ΕΥΚΟΛΙΕΣ

Μπυλιάρδο

ΝΑΙ

Πιγκ-Πογκ

ΝΑΙ

Υδροστρόβιλος

ΝΑΙ (στην πισίνα)

τύπος δωματίων**A0****A1**

χωριστά κρεβάτια

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Καναπές - κρεβάτι

ΝΑΙ (σε 3 A0)

ΝΑΙ (2X)

Τηλέφωνο

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Ραδιόφωνο Ξεν/χείου

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Τραπέζι φαγητού

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Ψυγείο

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Πλακάκια

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Κουζινάκι

ΝΑΙ

ΝΑΙ

2 Μάτια Μαγειρέματος

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Μηχανή Καφέ

ΝΑΙ (ηλεκτρονική)

ΝΑΙ (ηλεκτρονική)

Τοστιέρα

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Ανοιχτήρι

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Τραπέζι/καρέκλες μπαλκονιού/βεράντα

ΝΑΙ

ΝΑΙ

Ντούς

ΝΑΙ (πλαστική πόρτα)

ΝΑΙ (πλαστική πόρτα)

Ανεμιστήρας Δωματίου

ΝΑΙ

ΝΑΙ

ΆΛΛΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ / ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ ΤΙΜΗ

Καλλιτεχνική απεικόνιση θα σταλεί προ της 30/9/1998. Σε σχέση με το εσωτερικό (χρώματα και καναπέδες) η FIT θα συμμετάσχει στην επιλογή υλικών.

Για την TRAVEL UNIE INTERNATIONAL Nederland N.V.
(για λογαριασμό του σήματός της Fit Vliegvakanties)
(Υπογραφή Δυσανάγνωστη)

Ο Αντισυμβαλλόμενος

(Υπογραφή Δυσανάγνωστη)

HOLLAND INTERNATIONAL
Fit Vliegvakanties

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Αρ. 1

της συμβάσεως μεταξύ των κάτωθι υπογραφόντων

Ημ/νία.....03-08-1998

Αφορά:.....Θέρος 1999 έως 2003

Κατάλυμα...Διαμερίσματα *Πα - Ειρήνη*

Τοποθεσία... *Αθήνα*

Εφεξής αποκαλουμένη: "Η Σύμβαση"

Πρόσθετοι όροι:

1. Το παρόν παράρτημα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Συμβάσεως
2. Επιπροσθέτως του και, όπου απαραίτητο, αντίθετα με το άρθρο 13 της Συμβάσεως, τα κατωτέρω συμφωνήθηκαν αναφορικά με τις καταβολές:

α) Η HOLLAND INTERNATIONAL εγγυάται την χρησιμοποίηση της Εκχώρησης ως ακολούθως:
100% εγγύηση πληρότητας.

β) Η HOLLAND INTERNATIONAL εγγυάται εισόδημα **229.000.000** από **1/7/1999** έως **31/10/2003**

γ) Για τις υπηρεσίες που θα προσφερθούν όπως εξειδικεύεται στη Σύμβαση, η HOLLAND INTERNATIONAL θα καταβάλλει προς τον αντισυμβαλλόμενο το συνολικό ποσό των 229.000.000 Δρχ. ως ακολούθως:

/ /98	Δρχ. 55.000.000	30/09/2001	Δρχ. 24.000.000
26/02/99	Δρχ. 29.000.000	30/09/2002	Δρχ. 19.000.000
31/03/99	Δρχ. 19.000.000	30/09/2003	Δρχ. 20.000.000
30/09/99	Δρχ. 63.000.000		

3. Ο αντισυμβαλλόμενος θα παρέχει στην HOLLAND INTERNATIONAL τραπεζική εγγύηση ή/και υποθήκη ποσού**βλέπε σύμβαση Αθηνών 3/8/1998**.... Ο Αντισυμβαλλόμενος δεν αποκτά δικαιώματα από την παρούσα Σύμβαση πριν εκτελεστεί η εγγύηση ή/και η υποθήκη.

4. Η HOLLAND INTERNATIONAL έχει το δικαίωμα να καταγγείλει την παρούσα σύμβαση αζημίως εντός τεσσάρων εβδομάδων από την υπογραφή της Συμβάσεως εφόσον ο Διευθυντής Συμβάσεων και Υπηρεσιών της HOLLAND INTERNATIONAL δεν εγκρίνει το περιεχόμενό της. Καταγγελία της Συμβάσεως υπό τον όρο αυτό μπορεί να γίνει μόνον δια συστημένης επιστολής ή courier.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΤΕΘΕΙ ΣΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

ΣΥΜΦΩΝΗΘΗΚΕ ΤΗΝ 3.8.1998

Στην ΑΘΗΝΑ

Για την HOLLAND INTERNATIONAL
 (Υπογραφή Δυσανάγνωστη)

Ο ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΣ *ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΣ*
 (Υπογραφή Δυσανάγνωστη)

Σημ. Μεταφραστού: Όπου, στο παρόν κείμενο, η σύμβαση είχε την μορφή εντύπου προς συμπλήρωση, η μετάφραση έχει γίνει μόνον για τα συμπληρωμένα τμήματα αυτής.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- Αποζημίωση** 68
- Αφερεγγυότητα** 63
- Βρυξέλλες I** 52
- Γλωσσικός κίνδυνος** 58
- Διαμελισμός (dépeçage)** 44
- Διεθνής Δικαιοδοσία** 48 επ
- Διοργανωτής ταξιδίων** 8, 12, 18
- Εκχώρηση** 32
- Εφαρμοστέο Δίκαιο** 37
- Κανονισμός των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών** 11, 15, 31
- Καταγγελία** 59, 78
- καταγγελία για σπουδαίο λόγο 60
- Κράτηση υπό προειδοποίηση** 13 επ
- Κώδικας πρακτικής** 22
- Κώδικας Συμπεριφοράς** 22
- Μαχητά τεκμήρια** 45
- Ξενοδοχειακή σύμβαση** 8
- ανώμαλη εξέλιξη αυτής 56
 - έννοια 8
 - μορφές 10, 13
 - νομική φύση 8
 - περιεχόμενο 8
 - ρυθμιστικό πλαίσιο 9, 10
- Οργανωμένο ταξίδι** 24 επ
- έννοια 27
 - ρυθμιστικό πλαίσιο 24
- Παραχώρηση χρήσης** 32
- Παρέκταση** 49
- Περιοριστική τουριστική σύμβαση** 80
- έννοια 80
 - περιεχόμενο 81
- Πτώχευση** 63, 65
- Ρώμη I** 41 επ
- Σύμβαση Βρυξελλών 1968** 48 επ
- Σύμβαση εγγυημένης κράτησης** 10
- έννοια 11
 - ρυθμιστικό πλαίσιο 11
- Σύμβαση Ρώμης 1980** 40
- Σύμβαση χρονομεριστικής μίσθωσης** 71
- έννοια 72
 - ρυθμιστικό πλαίσιο 71
 - τύπος 74
 - αποδεικτικός 75
 - συστατικός 75
- Ταξιδιωτική σύμβαση** 23
- έννοια 26
 - μη εκτέλεση της σύμβασης 29
 - νομική φύση 25
 - πλημμελής εκτέλεση της σύμβασης 29
- Τουριστικός πράκτορας** 8, 13, 18
- Υπαναχώρηση** 59, 78
- Υπερκρατήσεις (overbooking)** 14
- Χαρακτηριστική παροχή** 45
- Χρονομερίδιο** 73

